

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**XXVIII ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ «МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2025:
ДОСВІД ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА
В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ»**

КРУГЛИЙ СТИЛ

**«ЄВРОПЕЙСЬКІ АНТИКОРУПЦІЙНІ СТАНДАРТИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ»**

ТЕЗИ

*За проєктом ЄС Еразмус+ European Anti-Corruption Standards as a
Guarantee for the Formation of Civil Society*

14 листопада 2025 р.
м. Миколаїв, Україна

Могилянські читання – 2025 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXVIII Всеукр. наук.-практ. конф. 14 листоп. 2025 р., м. Миколаїв. Європейські антикорупційні стандарти та шляхи їх запровадження в Україні : круглий стіл : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили, Україна. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2025. – 000 с.

Партнери круглого столу

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Мета круглого столу:

формування свідомої української молоді з розумінням європейських цінностей, зокрема антикорупційних стандартів; сприйняття та застосування критеріїв академічної доброчесності; усвідомлення персональної відповідальності і негативного ставлення до корупції та оволодіння знаннями про механізми запобігання корупції в усіх сферах суспільного життя.

Організатори та координатори круглого столу:

Валецька Оксана Валеріївна – канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Ткаля Олена Вікторівна – канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри конституційного та адміністративного права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Каплій Олена Володимирівна – канд. юрид. наук, доцент, доцентка кафедри конституційного та адміністративного права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Вітальна промова:

Валецька Оксана Валеріївна – координатор проекту ЄС Еразмус+ European Anti-Corruption Standards as a Guarantee for the Formation of Civil Society, EACS; канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ ім. Петра Могили.

Січко Дмитро Сергійович – канд. юрид. наук, доцент, декан юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Котова Любов Вячеславна – канд. юрид. наук, професор, зав. кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ.

Татаренко Галина Вікторівна – канд. юрид. наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ.

Жуковська Наталія Іванівна – Керівник відділення Національної служби посередництва і примирення в Миколаївській області, м. Миколаїв.

Іпатенко Олена – заступниця директора Південного міжрегіонального центру з надання безоплатної правничої допомоги.

Модератор:

Ткаля Олена Вікторівна – канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри конституційного та адміністративного права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

*Валецька О. В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ХАРАКТЕРИСТИКА «ПОСТРЕВОЛЮЦІЙНОГО» ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У наукових дослідженнях, присвячених аналізу особливостей боротьби з корупцією органів публічної влади, пропонуються різні класифікації етапів становлення законодавства щодо запобігання корупційній діяльності у світі, починаючи із Стародавнього сходу і по сьогодні.

І хоча більшість науковців вважають, що антикорупційна реформа почалася з 2014 року, ми дозволимо з ними не погодитись, оскільки аналіз законодавства дає підставу стверджувати, що підвалини такої реформи були закладені ще у період здобуття незалежності нашої держави, і у подальшому ми спробуємо це довести аналізом законодавчої бази. В основу дослідження покладено класифікацію періодів розвитку нормативно-правового регулювання протидії корупції, яку запропонував С.А. Подоляка. Перший період – зародження законодавчого регулювання протидії корупції (1991 - 2004 рр.), другий період отримав назву постмайданний (2005- 2014 роки), а третій період постреволюційний (з 2014 року до сучасності) [1, с. 112]. Однак значення третього періоду важко переоцінити, оскільки саме в цей період було сформовано базове законодавство протидії корупції.

Характерними ознаками другого періоду можна назвати загальна декларативність та суперечливість більшості нормативних актів; практична відсутність реалізації більшості положень; ратифікація міжнародних норм; повернення до ідеї створення спеціального органу щодо протидії корупції.

Третій етап постреволюційний охарактеризувався прийняттям низки антикорупційних законів: Законів України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [3]; «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року; «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року, а також підзаконних актів - Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015. Зазначена Стратегія серед інших векторів визначає вектор відповідальності, а серед напрямків - антикорупційна реформа, метою якої є суттєве зменшення корупції в

Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через КД, а також підвищення рейтингу України. Задля досягнення таких цілей була розроблена Антикорупційна стратегія «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII [2]. Стратегія містить 6 розділів: «1) загальні засади; 2) формування та реалізація державної антикорупційної політики; 3) запобігання корупції; 4) покарання за корупцію; 5) формування негативного ставлення до корупції; 6) оцінка результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії» [2]. Для розкриття теми магістерської роботи важливим є у подальших розділах проаналізувати одну із оцінок ефективності Антикорупційної стратегії, зазначеної у 6 розділі - ця оцінка, у тому числі, здійснюватиметься на основі визначення рівня імплементації міжнародних стандартів у сфері антикорупційної політики [2]. Науковці визначають, що реформа антикорупційного законодавства призвела до наступних змін: створення нових органів, які, відповідно до напрямків реформи, будуть діяти щодо запобігання корупції (НАЗК) та щодо протидії корупції (НАБУ); змінюється механізм декларування доходів та видатків осіб, а також змінюється коло осіб, щодо котрих діє антикорупційне законодавство [1, с. 109]

Слушною є думка авторів методичних рекомендацій «Запобігання корупції», які звертають увагу на той факт, що прийняття нового Закону України «Про запобігання корупції» відбулося у жовтні 2014 року, а введення в дію - через півроку, тобто, у квітні, одночасно, у Прикінцевих положеннях було визначено, що втрачають чинність попередні Закони, і наша держава протягом шести місяців не мала жодного закону щодо протидії корупції [4, с. 59]. Ми можемо зазначити, що це був прояв або, краще зазначити, відсутність політичної волі, скерованої для боротьби з корупцією, та можливість вчиняти безперешкодно корупційні діяння.

В цей же період приймається низка Законів, які спрямовані на втілення у життя Антикорупційної стратегії: Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 р. № 1188-VII, «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1699-VII, «Про здійснення державних закупівель» від 10.04.2014 р. № 1197-VII (втрата чинності 01.08.2016 р.), «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10. 2014 р. № 1702-VII.

Список використаних джерел:

1. Подоляки С.А. Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в органах прокуратури України: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К. 2019. 457 с.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: ЗУ від 14.10.2014 № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1699-18> (дата звернення: 10.10.2025 р.)

3. Про запобігання корупції: ЗУ від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1700-18> (дата звернення: 10.10.2025 р.).

4. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів. за заг. ред. М.І. Хавронюка. К. ФОП Москаленко О.М. 2017. 242 с.

УДК: 351.743(477)

Ткаля О. В.,

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

КОНТРОЛЬ І МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ, ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

Корупція є однією з найнебезпечніших загроз для демократичного розвитку держави, підриває довіру громадян до влади, спотворює механізми управління та стримує соціально-економічний розвиток. Ефективна система контролю й моніторингу діяльності публічних службовців виступає ключовим інструментом запобігання корупційним проявам, оскільки забезпечує прозорість, підзвітність і відповідальність посадових осіб. Контроль і моніторинг є механізмом забезпечення ефективності, доброчесності та прозорості в роботі державних органів. Вони гарантують дотримання норм і стандартів, підвищують відповідальність державних службовців перед громадянами та забезпечують належне виконання службових обов'язків.

Контроль у публічному управлінні — це система заходів, спрямованих на перевірку відповідності діяльності службовців

встановленим нормам права, етичним стандартам та службовим обов'язкам. **Моніторинг** — це систематичне спостереження, аналіз і оцінка діяльності органів влади та службовців з метою своєчасного виявлення ризиків і запобігання порушенням. Разом ці механізми формують превентивну модель антикорупційної політики, що орієнтована не на покарання, а на попередження зловживань владою.

Система контролю і моніторингу поділяється на два основних рівні: внутрішній і зовнішній.

Внутрішній контроль спрямований на забезпечення належної роботи в межах державних інститутів. Він включає перевірку дотримання правил та стандартів, а також виконання службовцями своїх обов'язків без порушення етичних та правових вимог. Важливими елементами внутрішнього контролю є аудит і ревізії, які дозволяють проводити детальний аналіз використання фінансових ресурсів, перевіряти ефективність бюджетних програм та виявляти порушення і зловживання [1, с. 259].

Аудит є процесом перевірки правильності використання фінансових та інших ресурсів, а також ефективності виконання конкретних проектів чи програм. Він дозволяє оцінити, наскільки ефективно використовуються бюджетні витрати та чи відповідають вони заявленим цілям і завданням. Ревізії, з іншого боку, не зосереджуються лише на фінансових аспектах, а й перевіряють загальну організацію роботи органів влади, дотримання внутрішніх стандартів і процедур. Вони виявляють не лише фінансові порушення, а й зловживання службовцями своїми повноваженнями, неефективне використання ресурсів та неналежне виконання службових завдань.

Внутрішній контроль також передбачає дотримання органами державної служби внутрішніх регламентів і норм, які можуть стосуватися як загальних законів, так і спеціальних вимог для окремих організацій. Такі регламенти охоплюють етичні стандарти, правила взаємодії з громадянами, використання матеріальних та фінансових ресурсів, а також виконання службових завдань. Контроль за дотриманням цих норм є необхідним для підтримки дисципліни та порядку в державних установах [2, с. 144].

В контексті запобігання корупції, внутрішній контроль має бути спрямований на оцінку результатів роботи службовців, перевірку фінансових витрат, аналіз ефективності використання державних ресурсів та виявлення можливих корупційних ризиків. Це включає перевірку діяльності службовців на предмет конфлікту інтересів, наявності будь-яких етичних порушень, що можуть сприяти корупційним незаконним діям [3, с. 148].

Зовнішній контроль виконується незалежними інституціями, які не належать до органів державної служби. Це забезпечує об'єктивність та незалежність при оцінці ефективності діяльності органів влади та окремих службовців. Зовнішній контроль виявляє можливі порушення, корупційні ризики та зловживання, не допускаючи впливу внутрішніх інтересів або конфлікту інтересів. Однією з основних форм зовнішнього контролю є парламентський нагляд, який здійснюється через спеціалізовані комісії або парламентські слухання, що перевіряють ефективність використання державних коштів та досліджують порушення в роботі публічних службовців. Спеціалізовані комісії, створені урядом або парламентом для розслідування корупції, зловживання владою та інших правопорушень, також відіграють важливу роль у зовнішньому контролі. Вони мають право на доступ до документів органів державної влади, запитування інформації, проведення допитів, що дозволяє виявляти порушення в роботі службовців.

Громадські організації також активно залучаються до моніторингу діяльності органів влади та публічних службовців, проводячи незалежні розслідування, організовують кампанії щодо підвищення обізнаності громадян та вимагають публічних звітів і реформ у державному управлінні. Це можуть бути як міжнародні організації, так і національні НУО, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією та підвищенні прозорості органів влади [4,с.255].

Залучення громадськості до процесів контролю дозволяє підвищити ефективність державних заходів. Відкриті електронні платформи, розслідувальна журналістика, діяльність аналітичних центрів і громадських організацій (Transparency International Ukraine, «Центр протидії корупції») підсилюють суспільний тиск на недобросовісних службовців.

Інструментами контролю за діяльністю публічних службовців є: електронне декларування доходів і майна службовців; перевірку конфлікту інтересів; перевірку доброчесності (integrity check); використання систем відкритих даних (Prozorro, YouControl, Дія.Репорт тощо); аналітичний моніторинг ризиків корупційних дій.

Сучасні технології значно підвищують ефективність зовнішнього контролю. Системи електронного моніторингу є одним із ключових інструментів для спостереження за діяльністю публічних службовців. Такі платформи відслідковують виконання завдань, використання фінансових ресурсів, забезпечують оперативну реакцію на виявлені порушення чи зловживання. Вони автоматично збирають дані про діяльність органів державної влади, фіксують витрати, строки

виконання завдань та інші аспекти роботи службовців. Це дозволяє виявити невідповідності між задекларованими та фактичними результатами, провести аналіз ефективності витрат та контролювати результативність публічних інвестицій [5].

Моніторинг діяльності публічних службовців здійснюється через різні інструменти, включаючи системи збору та обробки звітності. Звіти, надані органами державної влади, повинні бути доступними для громадськості, парламенту та інших наглядових органів, щоб виявити результати та недоліки в діяльності службовців. Цей процес здійснюється не лише через офіційні інструменти, але й через залучення громадян до моніторингу та аналізу діяльності органів влади.

В Україні важливою складовою антикорупційного моніторингу є Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Ця система забезпечує прозорість фінансового стану службовців, дозволяє виявляти невідповідність доходів і витрат, створює умови для громадського контролю за поведінкою посадовців.

Зовнішній контроль має важливе значення для підвищення прозорості та довіри громадян до державних інституцій, а також для виявлення корупційних проявів і неефективних практик у роботі публічних службовців. Тільки завдяки систематичному контролю та моніторингу можна забезпечити високі стандарти публічної служби та досягти справжньої підзвітності органів державної влади перед громадянами.

Попри досягнутий прогрес, існують певні проблеми контролю і моніторингу діяльності публічних службовців, як засобу запобігання корупційним проявам. А саме, формальний характер частини перевірок; недосконалість координації між контролюючими органами; політичний вплив на результати моніторингу; низький рівень культури доброчесності серед службовців. Тому для підвищення ефективності контролю потрібно вдосконалити автоматизацію процесів збору та аналізу даних; покращити системи ризик-орієнтованого моніторингу; підвищення відповідальності за подання недостовірних відомостей; розвиток етичного виховання та корпоративної культури у сфері публічної служби.

Отже, запобігання корупції та забезпечення ефективності, доброчесності та прозорості в діяльності державних службовців є надзвичайно важливими завданнями для України. Внутрішній і зовнішній контроль за діяльністю публічних службовців допомагає забезпечити належне виконання службових обов'язків, підвищити відповідальність перед громадянами та виявити можливі порушення та корупційні ризики.

Впровадження сучасних технологій, активна участь громадянського суспільства та незалежність зовнішніх інституцій є важливими складовими ефективного контролю та моніторингу. Тільки завдяки систематичному контролю, моніторингу та співпраці між різними антикорупційними органами можна забезпечити високі стандарти публічної служби та зміцнити довіру суспільства до державних інституцій. Таким чином, запобігання корупції в державній службі сприяє підвищенню ефективності державного управління, забезпеченню законності та дотриманню етичних стандартів, що є запорукою успішного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Мельник М. І., Романюк Б. О. Корупція: природа, прояви, протидія. К.: Юрінком Інтер, 2020. 358с.
2. Ревак І. О. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 220 с.
3. Серьогін С.М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. *Публічне управління: теорія та практика*: Київ, 2018. № 1. 134-156с.
4. Василевич В. В., Василевська Т. Е., Нестерович В. Ф. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 524 с.
5. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. Часопис Київського університету права. 2018. (4). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_4_55.

УДК 174.4

Котова Л. В.,

*канд. юрид. наук, професор, зав. кафедри
публічного та приватного права*

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ

ЩОДО ЗАГАЛЬНИХ ЕТИЧНИХ ВИМОГ ПРАВНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ

Забезпечення професійної поведінки юристів, захист клієнтів та підтримка верховенства права залежать від дотримання етичних вимог правничої професії. Ці вимоги складаються з низки обов'язкових правил - таких як незалежність, компетентність та конфіденційність, та моральних настанов, які не завжди мають законну силу, але необхідні

для формування високої етичної культури серед правників. Ці вимоги еволюціонували з римського права до сучасних кодексів, таких як Модельні правила професійної поведінки Американської асоціації адвокатів (ABA Model Rules) та Міжнародні принципи поведінки юридичної професії Міжнародної асоціації адвокатів (IBA).

Етичні правила є «правилами розуму», які визначають роль юриста як представника клієнта, посадової особи правової системи та громадянина з особливими обов'язками щодо справедливості. Юрист виконує функції радника (інформуючи клієнта про права та обов'язки), адвоката (захист позиції клієнта в системі змагальності), переговорника (досягнення чесних угод) та оцінювача (аналіз юридичних справ).

Ключові принципи включають компетентність, оперативність, старанність, комунікацію з клієнтом та конфіденційність. Юристи повинні дотримуватися закону в професійній, бізнесовій та особистій сферах, використовувати юридичні процедури легітимно без переслідування, та проявляти повагу до правової системи, суддів, колег та посадовців.

Конфлікти між обов'язками перед клієнтом, системою та особистими інтересами вирішуються через етичні правила та принципи, які включають захист інтересів клієнта в межах закону, професійну ввічливість та цивілізованість. Кожен юрист відповідальний за дотримання та забезпечення правил для підтримки незалежності професії та громадської довіри. Дотримання залежить від розуміння, добровільного дотримання, думки колег/громадськості та дисциплінарного примусу, але правила не вичерпують моральних/етичних міркувань, слугуючи лише рамками для етичної практики.

Міжнародний кодекс етики IBA (1956, переглянутий 1988) застосовується до юристів у міжнародній практиці, підкреслюючи дотримання місцевих законів та бажану професійну поведінку. Він містить 21 правило, серед яких, зокрема: - щодо професійної цілісності (дотримуватися стандартів юрисдикції, підтримувати честь професії, зберігати незалежність, уникати несумісних бізнесів); щодо відносини з колегами та судами (ввічливість, конфіденційність комунікацій, повага до суду, уникнення прямого спілкування з представленими особами); щодо відносини з клієнтами (надавати сумлінну допомогу, уникати конфліктів, зберігати конфіденційність, тощо); щодо професійної поведінки (не дозволяти несанкціоновану практику, обмежувати відповідальність за дозволом) [1].

Міжнародні принципи поведінки IBA, прийняті у 2011 року та встановлюють рамки для кодексів, охоплюючи незалежність, чесність,

конфлікти, конфіденційність, інтереси клієнта, зобов'язання, свободу клієнта, майно клієнтів, компетентність та гонорари. Вони підтримують клієнтські інтереси, верховенство права та постійне навчання.

Основними принципами є: - незалежність; - чесність та справедливість; уникнення конфлікту інтересів; - конфіденційність; - інтереси клієнта; - компетентність; - розумні гонорари. Ці принципи застосовуються в міжнародному контексті, з урахуванням подвійної деонтології в транскордонній практиці.

Етичні вимоги характеризуються універсальністю (наприклад, конфіденційність є фундаментальним правом людини) та адаптивністю до локальних традицій. Так, у США 48 штатів базуються на ABA Model Rules, прийняті Американською асоціацією юристів (American Bar Association); в Європі Рада адвокатських і правничих товариств Європи (The Council of Bars and Law Societies of Europe – CCBE) інтегрує принципи в кодекс для 45 країн. Порушення, такі як конфлікти, призводять до санкцій у 80% випадків дисциплінарних справ (за даними ABA 2023).

Регулювання правничої професії в Європі поєднує державне нагляд та саморегуляцію, з акцентом на свободу надання послуг та визнання кваліфікацій.

Основним документом є - Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (Charter of Core Principles of the European Legal Profession, 2006) [2], який хоча і не є кодексом поведінки, але визначає 10 фундаментальних принципів, спільних для правників Європи. Вони включають: - незалежність адвоката від зовнішнього впливу; - конфіденційність (професійна таємниця); - повагу до верховенства права та прав людини; - професійну компетентність і добросовісність; - забезпечення доступу до правосуддя. Хартія спрямована на гармонізацію стандартів, щоб адвокати могли ефективно працювати в різних юрисдикціях ЄС, сприяючи єдності професії.

Кодекс поведінки для європейських адвокатів (Code of Conduct for European Lawyers, 1988, з оновленнями до 2021) [3] - є обов'язковим для транскордонної діяльності, так званий фреймворк принципів, який застосовується до адвокатів з країн-членів ЄС, ЄЕЗ та Швейцарії. Він охоплює:

Відносини з клієнтами: адвокат повинен бути компетентним, старанним, конфіденційним і уникати конфліктів інтересів. Не можна розголошувати інформацію без згоди клієнта, крім виняткових випадків (наприклад, запобігання злочину).

Професійну незалежність: адвокати захищені від тиску, загроз чи втручання, щоб виконувати обов'язки без обмежень.

Відносини з колегами та судами: заборонені недобросовісна конкуренція, обмежена реклама послуг. Адвокати повинні підтримувати корпоративний дух професії.

Фінансові аспекти: обов'язкове страхування професійної відповідальності, правильне управління клієнтськими коштами. Кодекс не замінює національні правила, але доповнює їх у транскордонних справах, вирішуючи проблему «подвійної деонтології».

Директиви ЄС гармонізують правила, але певні національні відмінності все ж-таки зберігаються. В ЄС не має єдиної директиви, присвяченої виключно етиці, але ключові директиви регулюють практику адвокатів і посилюються на етичні стандарти:

Директива 77/249/ЄЕС, що дозволяє тимчасове надання послуг адвокатами з інших країн ЄС без реєстрації, з акцентом на дотримання етичних норм приймаючої країни.

Директива 98/5/ЄС, яка регулює постійне встановлення адвокатів в іншій країні ЄС, вимагаючи реєстрації в місцевій колегії та дотримання подвійних етичних правил (домашньої та приймаючої юрисдикції). Ці директиви сприяють вільному наданню послуг (стаття 56 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)) і захищають етичні стандарти, такі як незалежність і конфіденційність.

З наукової точки зору, етика правничої професії базується на концепціях деонтології, телеології та доброчесності (virtue ethics):

Деонтологічний підхід - етичні норми, такі як Кодекс поведінки ССВЕ, ґрунтуються на обов'язках адвоката (наприклад, конфіденційність, незалежність). Це відповідає теорії І. Канта про категоричний імператив, де дії адвоката оцінюються за їхньою відповідністю універсальним принципам, а не наслідкам.

Телеологічний підхід вказує, що моральність або правильність вчинку юриста визначається його наслідками або кінцевою метою, а не самим вчинком чи намірами. Деякі дослідники (наприклад, Hazard, 1995) [4] зазначають, що етичні норми також спрямовані на досягнення суспільного блага, наприклад, забезпечення доступу до правосуддя, що відповідає утилітарним принципам.

Етика доброчесності має фокус на характері юриста та його моральних якостях, а не виключно на правилах чи наслідках його вчинків. Сучасні дослідження (Boon, 2014) [5] акцентують на формуванні адвоката як «доброчесної особи», що передбачає

внутрішню мотивацію до справедливості, чесності та професійної відповідальності.

Ці теорії знаходять відображення в Хартії основних принципів ССВЕ, яка поєднує обов'язки (деонтологія) з суспільною користю (телеологія) та професійною гідністю (добročесність).

Наукові праці з європейського права (наприклад, Lonbay, 2010 [6]; S. Orlandi, 2019 [7]) підкреслюють унікальність європейського підходу до етики правничої професії через поєднання національних і наднаціональних норм. Ключові аспекти включають поєднання гармонізації та національної автономії, а Директиви 77/249/ЕЕС та 98/5/ЄС створюють рамки для транскордонної практики, але зберігають національні етичні кодекси. Дослідження показують, що це може призводити до «етичних конфліктів» через різницю в регулюванні (наприклад, у Франції адвокати мають суворіші обмеження на рекламу, ніж у Великобританії).

Ще одна тема є актуальною, а саме - цифровізація та етика. Так, сучасні дослідження (Susskind, 2017 [8]; M. van Opijnen, 2020 [9]) звертають увагу на нові етичні виклики, пов'язані з використанням ШІ та цифрових платформ у правничій практиці (наприклад, захист даних клієнтів, автоматизоване консультування). ССВЕ у 2021 році оновила Кодекс поведінки, додавши положення про цифрову етику.

Хоча Україна перебуває на початковому етапі офіційного законодавчого та етичного реагування на виклики Штучного Інтелекту (ШІ) та цифрових платформ у правничій практиці, однак певна законодавча база існує. Так, схвалена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020 р.) [10], яка визнає необхідність створення правової та етичної бази для регулювання ШІ, зокрема у сфері судочинства та правосуддя. Триває робота над впровадженням Електронного суду, що охоплює широке використання цифрових платформ. Система «Електронний суд» - є частиною Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Платформа «Електронний суд» [11] - дозволяє громадянам, адвокатам, представникам юридичних осіб та державним органам взаємодіяти із судом онлайн, що особливо актуально в сучасних умовах.

Таким чином, загальні етичні вимоги правничої професії є гібридною системою, що еволюціонувала від історичних настанов до сучасних міжнародних кодексів, забезпечуючи захист клієнтів та підтримку верховенства права. Ця система ґрунтується на ключових деонтологічних обов'язках (компетентність, конфіденційність, незалежність) та орієнтована на телеологічні цілі, а також на етику добročесності (формування високого морального характеру юриста).

У європейському контексті ці вимоги гармонізуються Хартією ССВЕ та Директивами ЄС, які керують транскордонною практикою, тоді як глобальна цифровізація (зокрема, використання ШІ) створює нові виклики, що вимагають адаптації етичних кодексів щодо захисту даних та професійної відповідальності за автоматизоване консультування, що є актуальним і для України в контексті розвитку Електронного суду.

Список використаних джерел:

1. International Code of Ethics (first adopted 1956; this edition 1988) URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=DAD036E7-AF03-4BFC-806B-6A5CA4A0775A>
2. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (Charter of Core Principles of the European Legal Profession, 2006) URL: <https://tomorrowslawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>
3. Кодекс поведінки для європейських адвокатів (Code of Conduct for European Lawyers, 1988, з оновленнями до 2021) URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf)
4. Geoffrey C. Hazard, Jr. «Law, Morals, and Ethics» (1995) URL: https://repository.uclawsf.edu/faculty_scholarship/252/
5. Boon A. Virtuous Character for the Practice of Law URL: <https://www.jubileecentre.ac.uk/project/virtuous-character-for-the-practice-of-law/>
6. Lonbay, Julian (2010) Assessing the European Market for Legal Services: Developments in the Free Movement of Lawyers in the European Union. *Fordham International Law Journal*, Vol. 33, №. 5, pp. 1629. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol33/iss6/2>
7. Orlandi, S. (2019) The Europeanisation of Legal Ethics: The Role of the CCBE and the Court of Justice of the European Union
8. Susskind Richard. Tomorrow's Lawyers: An Introduction to your Future. 2017, 240 p.
9. M. van Opijnen (2020) Automated Advice
10. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
11. Електронний суд URL: <https://id.court.gov.ua/>

*Татаренко Г. В.,
канд. юрид. наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ*

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: УКРАЇНСЬКИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД

Корупція у сфері вищої освіти не зводиться до поодиноких проявів хабарництва чи списування. Йдеться про системне явище, яке безпосередньо впливає на якість підготовки фахівців і формує рівень суспільної довіри до держави та її інституцій. Диплом, здобутий шляхом обману чи неправомірної вигоди, є не лише свідченням порушення внутрішніх правил університету, а й становить суспільну небезпеку: адже особа, яка обійшла вимоги знань і кваліфікаційні стандарти, потенційно загрожує своїм пацієнтам, клієнтам чи виборцям.

Саме тому протидія корупційним практикам у закладах вищої освіти набуває стратегічного значення в процесі модернізації освітньої системи України. У цьому контексті категорія академічної доброчесності, закріплена в законодавстві, постає не лише як морально-етичний стандарт, а як універсальний антикорупційний механізм, що інтегрує норми права, принципи етики та публічний інтерес.

Українське законодавство вже кілька років послідовно формує правові засади для такої боротьби. Закон «Про запобігання корупції» визначає корупцію як зловживання владними повноваженнями з метою одержання неправомірної вигоди, а Закон «Про освіту» вперше ввів у правовий обіг поняття «академічна доброчесність» яке охоплює етичні й правові правила: від заборони плагіату до відповідальності за фабрикацію результатів [1; 2]. У такий спосіб доброчесність перетворюється на нормативний запобіжник: її дотримання мінімізує ризики виникнення корупційних практик, а порушення стає підґрунтям для хабарництва й шахрайства.

Попри те, що в українському законодавстві категорії «корупція» та «академічна доброчесність» закріплені окремо, між ними простежується безпосередній і органічний зв'язок. Порушення принципів доброчесності - списування, плагіат, фабрикація результатів - можуть розглядатися як своєрідна «мікрокорупція» у сфері знань. Це побутова форма підриву чесності, яка не завжди має грошове вираження, але безпосередньо знижує якість освітнього процесу та девальвує саму цінність знань. Своєю чергою класична корупція, що

проявляється у вигляді хабарів, «купівлі» дипломів чи протекціонізму, виходить за межі академічної етики й трансформується у правову категорію кримінального права. Таким чином, академічна недоброчесність і корупція - це два рівні одного явища, де перший створює підґрунтя для другого, а обидва становлять загрозу для легітимності системи освіти та суспільної довіри до неї.

Тісний взаємозв'язок між категоріями «академічна доброчесність» та «корупція» чітко простежується у правозастосовній практиці. Так, у 2021 році в Україні було задокументовано випадок, коли викладачі одного з київських університетів були затримані за систематичне отримання неправомірної вигоди від студентів за складання іспитів. Відповідні обставини стали предметом розгляду у кримінальному провадженні № 1-кп/404/108/21 за ч. 3 ст. 368 Кримінального кодексу України, що відображено у судовому рішенні, оприлюдненому в Єдиному державному реєстрі судових рішень [3].

Таким чином, українська практика переконливо демонструє, що порушення принципів академічної доброчесності здатні еволюціонувати у корупційні прояви, які стають предметом кримінально-правової оцінки або адміністративних санкцій. Проте проблема не є виключно національною - вона має універсальний характер і потребує комплексних рішень. Саме тому особливого значення набуває аналіз зарубіжних моделей, які виробили різні країни у пошуку ефективних механізмів запобігання та протидії академічній корупції. Показовим прикладом у цьому контексті є досвід Польщі, яка зробила ставку на цифровізацію: у 2018 році було створено єдину державну антиплагіатну систему JSA, обов'язкову для всіх університетів. Якщо програма фіксує значні збіги, дипломна робота просто не допускається до захисту. Польські адміністративні суди неодноразово підтверджували законність таких відмов, відкидаючи аргументи студентів про «технічні збої». Ця практика чітко окреслює, що недоброчесність у навчанні може мати правові наслідки, тотожні корупційним: недобросовісно здобута кваліфікація визнається недійсною.

Іншу модель обрала Литва, створивши інститут омбудсманів з академічної етики та процедур. Це незалежна інституція, до якої можуть звертатися і студенти, і викладачі, і навіть сторонні особи. Омбудсман не має каральних повноважень у кримінальному сенсі, але його рішення мають величезну вагу в академічному середовищі. Кілька разів оприлюднені ним висновки щодо плагіату серед ректорів та деканів змушували університети переглядати власні політики. Фактично тут доброчесність забезпечується через суспільний контроль і репутаційний тиск, що є не менш дієвим за формальні санкції.

Румунія стала прикладом того, як криза може стати каталізатором змін. У 2012 році країну сколихнув скандал із дисертацією прем'єр-міністра Віктора Понти, в якій виявили масштабний плагіат. Це не лише зруйнувало політичну кар'єру, а й поставило під сумнів легітимність всієї системи освіти. Під тиском громадськості та Єврокомісії Румунія була змушена внести законодавчі зміни: уточнити визначення плагіату, створити незалежні етичні комітети й забезпечити прозорі процедури. Тут недоброчесність була прямо кваліфікована як політична корупція, адже недобросовісно здобутий диплом використовувався для кар'єрних привілеїв.

Німеччина, де університети мають високу автономію, демонструє ще один механізм - силу репутаційних санкцій. Міністр оборони Карл-Теодор цу Гуттенберг у 2011 році та міністр освіти Анетте Шаван у 2013-му змушені були залишити свої посади після того, як університети анулювали їхні докторські дисертації через плагіат. Жодні судові вироки тут не виносилися, проте саме суспільний осуд і рішення академічної спільноти стали визначальними. У німецькому контексті недоброчесність сприймається як «корупція довіри»: політик, який обманув у науці, втрачає моральне право ухвалювати рішення від імені держави.

Сполучені Штати, своєю чергою, ілюструють ще одну грань проблеми: гучний скандал *Operation Varsity Blues* (2019) став прикладом того, як корупційні механізми класичного типу зливаються з академічною недоброчесністю, утворюючи складний комплекс правопорушень [4]. Заможні батьки платили хабарі, щоб їхніх дітей зарахували до елітних університетів, фальсифікували спортивні досягнення та підробляли результати тестів SAT. Судові вироки були суворими: десятки людей отримали тюремні строки й багатомільйонні штрафи. Тут недоброчесність (підробка досягнень) і корупція (хабарництво) злилися в єдине явище, кваліфіковане судами як кримінальний злочин.

Порівнюючи ці кейси, можна зробити кілька висновків. Україна робить ставку на правове закріплення доброчесності й діяльність НАЗЯВО, однак система ще потребує посилення цифрових інструментів та незалежних арбітрів. Польща довела ефективність централізованої технічної перевірки, Литва - силу незалежного омбудсмена, Румунія - здатність кризових скандалів стати поштовхом для реформ, Німеччина - роль репутаційного тиску, а США - вагу кримінального переслідування. Для України доцільно інтегрувати всі ці підходи. По-перше, необхідно створити єдину цифрову антиплагіатну систему, обов'язкову для всіх університетів. По-друге,

варто запровадити інститут омбудсмана з академічної етики, незалежного від університетів і підзвітного парламенту чи Міністерству освіти і науки України. По-третє, слід забезпечити публічність дисциплінарних справ і оприлюднювати узагальнені рішення щодо плагіату та хабарництва з метою формування культури нетерпимості до академічної корупції. По-четверте, важливо удосконалити кваліфікацію злочинів, пов'язаних із хабарництвом у сфері освіти, та забезпечити єдину судову практику. Нарешті, особливе значення має виховання доброчесності серед майбутніх юристів: до навчальних програм слід інтегрувати обов'язкові курси «Академічна доброчесність і юридична етика», які поєднуюватимуть теорію та практику через аналіз судових рішень, моделювання дисциплінарних слухань та імітаційні судові процеси. Важливо розвивати юридичні клініки при університетах, де студенти працюватимуть із реальними клієнтами та документами, а результати їхньої роботи стануть прозорим критерієм оцінювання. Додатково варто запозичити елементи німецької та британської моделей: обов'язкове післядипломне стажування у судах і прокуратурі перед отриманням професійного статусу та зовнішнє оцінювання студентських портфоліо незалежними експертами. Усе це дозволить сформувати комплексну національну систему протидії академічній корупції, що базуватиметься на поєднанні правового регулювання, незалежного контролю, цифрових інструментів і культури доброчесності як невід'ємної норми університетського життя.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 13.09.2025).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 13.09.2025).
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала у справі № 1-кп/404/108/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107554490>
4. United States Department of Justice. Investigations of College Admissions and Testing Bribery Scheme. – 2019. URL: <https://www.justice.gov/usao-ma/investigations-college-admissions-and-testing-bribery-scheme>

*Кур'ян В. В.,
доктор філософії у галузі «Право»,
керівник ГО «Захист від корупційних проявів», м. Миколаїв*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕТЕРМІНАНТ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Корупція, як соціальне явище та, як діяння кримінально каране, через його суспільну небезпечність, досліджується багатьма українськими та зарубіжними вченими і науковцями. В полі наукових пошуків не залишаються без уваги і, детермінанти виникнення, розвитку та поширення корупції, яка в часи глобалізації торкається вже і, міжнародного рівня.

Зважаючи на масштабування корупційних проявів до міжнародного рівня, слід погодитись з думкою Ткаля О.В., яка вважає, що корупцію доречно розглядати як соціологічну, кримінологічну, транснаціональну та правову категорії [1, с. 21 Ткаля] і, що таке зростання зумовлене тим, що причини існування корупції в різних країнах, мають багато спільних типових рис.

До таких детермінант Ткаля О.В. відносить: недосконалий механізм захисту права власності та відсутність зрозумілої та чіткої економічної політики в державі; неефективність діяльності бюрократизованої влади та відсутність нормативно деталізованих процедур надання населенню країни управлінських послуг, безвідповідальність контролюючих та правоохоронних структур; значний податковий пресинг, зайва ускладненість і заплутаність правових засад оподаткування; слабка і неефективна судова система; відсутність адекватної правової бази боротьби з корупцією тощо. [1, с. 20].

На переконання вчених і науковців у сфері державного управління впровадження цифрових технологій не лише сприяє спрощенню бюрократичних процедур підвищенню прозорості взаємодії між державою та громадянами, допомагає адаптуватися до викликів, спричинених воєнними конфліктами, терористичними актами, пандеміями але й сприяє зменшенню корупційних ризиків.

Наприклад, в контексті антикорупційної діяльності Ахмедова О.О. та Помаза-Пономаренко А.Л. відзначають впроваджену Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури систему «DREAM», яка під час впровадження проєктів, з одного боку дає можливість інформувати суспільство про діяльність, тендери, витрати,

а з іншого – контролювати всі проєкти та посадових осіб незалежно від джерела фінансування цих проєктів. [2, с. 87].

На переконання авторки, під час цифровізації управлінських рішень, детермінанти корупційних ризиків не зникають, а можуть трансформуватися і сягати не лише державного, а й транснаціонального рівня з трьох основних зумовлених, в деякій мірі і, самою «цифровізацією», причин і процесів отримання результату того чи іншого управлінського рішення.

Так, авторка переконана, що задля запобігання злочину, його розповсюдженню та адаптацію під нові реалії, необхідно впливати в першу чергу на його першопричини.

Щодо впливу на першу зумовлену причину, а саме через підвищення правової обізнаності громадян, як превентивного антикорупційного механізму і, що його може бути реалізовано у разі свідомого відношення кожного громадянина не лише до свого приватного інтересу, а й до законності його задоволення, авторкою вже децю згадувалось в раніше здійснених наукових пошуках [3, с. 152].

Щодо впливу на другу зумовлену причину то, слід погодитись з Дюрдь В.І., який звертав увагу, що Україна взявши на себе зобов'язання криміналізувати таку протиправну поведінку, як зловживання впливом, шляхом підписання та ратифікації двох фундаментальних міжнародних антикорупційних актів – Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, які набули чинності для нашої держави 18.07.2009 та приєднання 10.09.2003 до Стамбульського плану боротьби з корупцією не дотримались правил змістовного перекладу міжнародних нормативно-правових актів, хоча думка розробників проєкту цього Закону була логічною та правильною. Пропонувалось, при перекладі текстів обох зазначених вище антикорупційних конвенцій, при криміналізації зазначеного діяння не відступати від буквального значення дієслова «trade», надаючи назву таким діянням як «Торгівля впливом» [4, с. 86].

Також, зважаючи на те, що Дюрдь В.І. є діючим детективом Національного антикорупційного Бюро України, то представникам законотворчої гілки влади, необхідно було би дослухатися до його наукової думки, що термін «торгівля впливом» більш точно відповідає як змістовним характеристикам діянь, про які йдеться у ст. 18 Конвенції ООН проти корупції та ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією, так і змістові запропонованої проєктом норми (нині – ст. 369-2 КК України)» [4, с. 87].

З огляду аналізу, здійсненого Дюрдь В.І. перекладу, стає очевидним, що офіційні переклади українською мовою не можна вважати вдалими через вживане в обох англомовних текстах конвенцій терміну «trading in influence». При перекладі з англійської мови дієслово «trade» означає «торгувати» і в жодному зі значень не перекладається як «зловживати» [4, с. 87].

Так, Дюрдь В.І. акцентував увагу, що в офіційних українських перекладах Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції аналізований склад злочину вказується як «зловживання впливом» на противагу тому, що в офіційному тексті англійською мовою назва ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та аналогічно і ст. 18 Конвенції ООН проти корупції зазначена як «Trading in influence», в офіційному тексті французькою мовою – «Trafic d'influence» [4, с. 87].

Щодо знаходження способів впливу на третю першопричину корупційних проявів на думку авторки, доречним є з'ясувати, який зв'язок має строк отримання результату того чи іншого управлінського рішення та «торгівля впливом» саме на такий строк.

Загальновідомо, що дискреційні повноваження представників органів влади та місцевого самоврядування теж регулюються нормами чинного законодавства і посадова особа того чи іншого органу має приймати рішення чи вчиняти встановлені законом дії у встановлений законодавством строк.

Також, нормативно-правовими актами передбачено, що в результаті розгляду, заявленого суб'єктом права питання, може бути прийнята і, вмотивована відмова, яку в свою чергу суб'єкт звернення має право оскаржити в адміністративному або судовому порядку.

У сфері реалізації дискреційних повноважень досить частою зустрічається практика саме у неприйнятті рішення, що на переконання авторки є прихованим корупційним проявом з боку суб'єкта владних повноважень.

Так, згідно норм адміністративного права такі фактичні обставини слід визначати, як бездіяльність, що має всі підстави стати предметом позову, як визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії.

І, хоча, судовий захист є одним із найефективніших правових засобів захисту законних інтересів фізичних та юридичних осіб але, зважаючи, на тривалість судового процесу, така бездіяльність, в своїй більшості схиляє швидше до корупційних проявів суб'єкта звернення, ніж до оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень у судовому процесі.

Отже, з огляду на вище викладене постає потреба в подальшому моніторингу такого прихованого корупційного прояву, як вплив на тривалість процедур і процесів отримання результату того чи іншого управлінського рішення різними суб'єктами та пошуку шляхів його невілювання шляхом превентивних заходів з однієї сторони та встановлення меж відповідальності на законодавчому рівні з іншої.

Список використаних джерел

1. Ткаля О.В. Щодо розуміння корупції. *Могилянські читання – 2024 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти*. Право : XXVII Всеукр. наук.-практ. конф. : 6–10 листоп. 2024 р., м. Миколаїв : 2024. С. 20-22.

URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2516/1/%D0%9C%D0%A7-2024.%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf#page=21>
(дата звернення 14.10.2025);

2. Ахмедова О.О., Помаза-Пономаренко А.Л. Цифровізація державного сектору як чинник ефективного публічного управління. *Наукові перспективи: журнал*. 2025. № 2(56). С. 84-94. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/20697/20673> (дата звернення 14.10.2025);

3. Кур'ян В.В. Правова обізнаність громадян як превентивний антикорупційний механізм. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. Ч. 2: 12 груд. 2019 р. Київ: 2019. С. 152-154. URL: https://www.navs.edu.ua/files/naukova-diialnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2019/tezy_konf_12122019_p2.pdf#page=153 (дата звернення 14.10.2025);

4. Дюрдь В.І. Міжнародне законодавство про кримінальну відповідальність за зловживання впливом і його реалізація в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. Ч. 2: 12 груд. 2019 р. Київ: 2019. С. 86-88.

URL: https://www.navs.edu.ua/files/naukova-diialnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2019/tezy_konf_12122019_p2.pdf#page=153 (дата звернення 14.10.2025).

*Донченко А. Я.,
здобувачка вищої освіти 4 курсу ОС «бакалавр»,
факультет прокуратури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

РОЛЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Академічна доброчесність становить собою не лише формальний імператив вищої освіти, але й фундаментальний етичний конструкт, що інтегрує принципи чесності, відповідальності, прозорості та справедливості в освітній і науковий процеси. Відповідно до положень статті 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Цей конструкт сприяє формуванню морально-етичної парадигми майбутніх фахівців, забезпечуючи трансформацію етичних норм з академічного середовища до професійної сфери діяльності.

У контексті глобалізаційних процесів, цифрової трансформації, зокрема впровадження штучного інтелекту, та євроінтеграційних прагнень України, академічна доброчесність функціонує як антикорупційний механізм, що посилює інституційну довіру, забезпечує об'єктивність оцінювання знань та сприяє підвищенню якості освіти як суспільного блага. Лексикографічне тлумачення терміну «чесний» як «який відзначається високими моральними якостями» [2, с. 521] безпосередньо корелює з концепцією академічної доброчесності, підкреслюючи її роль у культивуванні етичних норм. Аналізуючи нормативно-правову базу, слід зазначити, що академічна доброчесність не є ізольованим феноменом, а інтегрується в ширший контекст етичної поведінки.

З теоретичної перспективи, академічна доброчесність не обмежується превенцією порушень, а є інвестицією в людський капітал, формуючи стійкі етичні звички, що транслуються з академічного середовища до професійної сфери. У цьому сенсі, вона виступає як превентивний інструмент проти корупції, сприяючи розвитку громадянської відповідальності та моральної стійкості.

Дослідження Guerrego-Dib et al. (2020) демонструють пряму кореляцію між дотриманням академічної чесності в університетському середовищі та формуванням моральних якостей у професійній діяльності, де етична поведінка стає ключовим фактором успіху [3]. Аналогічно, Orosz et al. (2018) виявили тісний зв'язок між рівнем академічної нечесності в освітніх закладах та загальним рівнем корупції в країні, підкреслюючи, що академічна доброчесність є індикатором суспільної етики [4].

На концептуальному рівні, академічна доброчесність включає принципи совісті, відповідальності та сміливості, як зазначають Bosch and Cavallotti (2023), де «доброчесність» трактується як справедливість, узгодженість, етичні принципи та мотивація на добрі цілі, перетворюючи академічну роботу на звичку, мотивовану служінням суспільству [5]. У юридичному аспекті, ця концепція ґрунтується на принципах верховенства права та міжнародними стандартами, такими як Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні (The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region, 2004), яка виокремлює чесність, довіру, справедливість, повагу та відповідальність як фундаментальні цінності [6]. Таким чином, академічна доброчесність не є статичною нормою, а динамічним процесом, що адаптується до сучасних викликів, включаючи цифровізацію та глобалізацію.

Емпіричні дані, нажаль, свідчать про високий рівень академічної нечесності в Україні, де близько 90% студентів вдаються до плагіату через низьку мотивацію, інституційні дефіцити та слабкі регуляторні механізми. Так, у 2017 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) презентувала звіт «Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017» та констатувала високий рівень таких ганебних явищ в Україні як академічна нечесність, а саме шахрайство та плагіат [7].

Дослідження В.С. Бакірова (2015) підтверджує цю тенденцію, вказуючи на системні проблеми, такі як перевантажені навчальні програми, відсутність акценту на практичних навичках та недостатній контроль за дотриманням етичних норм [8]. Дослідження Nonis and Swift (2001) вказують, що академічна нечесність є предиктором етичних порушень на роботі, таких як фальсифікація звітів чи корупція [9].

В Україні, де академічна доброчесність стає інструментом євроінтеграції та протидії корупції, її формування сприяє розвитку фахівців, здатних впливати на суспільний прогрес. Превенція через

освіту – це необхідність, як зазначають сучасні дослідження, включаючи впровадження цифрових інструментів для перевірки та етичних тренінгів.

Проблема не обмежується студентами, а корениться в системі: низька мотивація часто є наслідком відсутності стимулів для оригінальної роботи, корупційних практик у викладацькому середовищі та недостатньої інфраструктури для перевірки унікальності текстів. Юридичні норми, таким чином, повинні поєднуватися з освітніми ініціативами, щоб перетворити доброчесність на внутрішню цінність, а не зовнішній примус. Дослідження Carpenter, D.D., Harding, T.S., Finelli, C.J. *et al.* (2004) демонструють, що студенти, схильні до шахрайства в академічному середовищі, частіше виявляють неналежну поведінку в професійній сфері, що підкреслює довгострокові наслідки для суспільного розвитку [10]. В Україні ця проблема посилюється історичним контекстом корупції, де, за даними Transparency International (2024), індекс сприйняття корупції становить 35 балів, що вимагає комплексного підходу до превенції [11].

На міжнародному рівні академічна доброчесність концептуалізується як набір базових принципів, що є основою успіху в будь-якому аспекті життя. Міжнародний центр академічної доброчесності (ICAI) визначає її як фундаментальні цінності, включаючи чесність (honesty), довіру (trust), справедливість (fairness), повагу (respect) та відповідальність (responsibility), що дозволяють студентам стикатися з викликами та долати їх [12]. Європейський кодекс етики досліджень (ALLEA) підкреслює саморегуляцію, охоплюючи понад 40 країн, з фокусом на превенції через освіту, моніторинг та принципи надійності, чесності, поваги та підзвітності [13]. У Європі превентивні політики допомагають уникнути «сірих зон» етики, на відміну від України, де проблема посилюється через інституційні дефіцити.

Порівняльно-правовий аналіз, підкреслює подібності в етичних принципах (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність), але виявляє суттєві відмінності в законодавчому регулюванні, інституційній підтримці та практичній імплементації. Загалом, Україна демонструє прогрес у формуванні базових норм, але відстає від ЄС у системності та ефективності заходів. Так, з 2018 року Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації започатковано Національний репозитарій академічних текстів як загальнодержавну розподілену електронну базу даних, в якій накопичуються, зберігаються і систематизуються академічні тексти. З 2019 року в Україні розпочало свою діяльність Національне агентство із

забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) яке стало каталізатором позитивних змін у вищій освіті України. Місією агентства – є забезпечення сталості і послідовності розвитку культури якості вищої освіти та її захист через ефективне партнерство стейкхолдерів [14].

У ЄС існують потужні агенції: QAA у Великобританії для нагляду за стандартами, Агентство з дослідницької доброчесності в Австрії для статистики, національні репозиторії в Польщі (StrikePlagiarism.com) та Румунії (sistemantiplagiat.ro), інтегровані в понад 330 університетів, а також комісії в Німеччині (наприклад, у Гайнріха Гейне Університеті) [15].

Превенція в Україні включає законодавчі вимоги до цитування та етичної освіти, з рекомендаціями щодо тренінгів з академічного письма. Каральні заходи - скасування ступенів і відповідальність за плагіат, але імплементація слабка. У ЄС превенція акцентована на освітніх модулях (обов'язкові в магістратурі Швеції) та культурних кампаніях (19 рекомендацій Кодексу Німеччини); більш суворіші заходи - відрахування чи штрафи у Великобританії, анулювання дипломів у Німеччині (наприклад, відставка Аннетт Шаван 2013 р.), довічні заборони в Австрії та Швеції за доведений умисел, з обов'язковими перевітками в Польщі та Румунії [15].

В Україні акцент на мотивації може бути ключем до змін, оскільки культурний контекст вимагає адаптації універсальних принципів. Для посилення ролі академічної доброчесності рекомендується: 1) інтеграція обов'язкових курсів з етики в університетські програми; 2) впровадження національної системи моніторингу з використанням AI для виявлення порушень; 3) посилення відповідальності через судову практику; 4) міжнародне співробітництво з ICAI та ALLEA для обміну досвідом. Ці заходи забезпечать трансформацію доброчесності в стійку етичну норму. Такі кроки сприятимуть формуванню культури чесності та відповідальності, що є ключовими для інтеграції української освіти в міжнародний академічний простір.

Академічна доброчесність є основою етики, що включає принципи совісті, відповідальності та сміливості, формуючи моральні якості майбутніх фахівців. У контексті України вона стає інструментом євроінтеграції, протидії корупції та підвищення якості освіти. Вважаємо за необхідне прийняття Закону України «Про академічну доброчесність» (проект якого активно обговорюється) як законодавчої основи для формування культури чесності та відповідальності у суспільстві. Юридична база, міжнародні стандарти та наукові дані аргументують необхідність комплексного підходу: від законів до освітніх ініціатив, забезпечуючи формування етичної поведінки, що сприяє сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025)
2. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2002. 540 с
3. Guerrero-Dib, J. G., Portales, L., & Heredia-Escorza, Y. (2020). Impact of academic integrity on workplace ethical behavior. *International Journal for Educational Integrity*, 16(1), 1–18. DOI: 10.1007/s40979-020-0051-3
4. Orosz, G., Tóth-Király, I., Bóthe, B., Paskuj, B., & Berkics, M. (2018). Linking cheating in school and corruption. DOI:10.1016/j.erap.2018.02.001
5. Bosch, M., & Cavallotti, R. (2023). Academic integrity as a way to promote ethical behavior, *Academic Integrity in the Social Sciences* (pp.165-183), DOI:10.1007/978-3-031-43292-7_1
6. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139478>
7. Звіт «Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017» URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-reviews-of-integrity-in-education-ukraine_9789264270664-en.html
8. Бакіров, В. С. (2015). Академічна доброчесність в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 34, 12–18.
9. Nonis, S., & Swift, C. O. (2001). An examination of the relationship between academic dishonesty and workplace dishonesty: A multicampus investigation. *Journal of Education for Business*, 77(2), 69–77. DOI: 10.1080/08832320109599052
10. Harding, T. S., Carpenter, D. D., Finelli, C. J., & Passow, H. J. (2004). Does academic dishonesty relate to unethical behavior in professional practice? *Science and Engineering Ethics*, 10(2), 311–324. DOI: 10.1007/s11948-004-0027-3
11. Transparency International, Corruption Perceptions Index. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
12. International Center for Academic Integrity (ICAI). (2014). The Fundamental Values of Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/resources/fundamental-values>

13. ALLEA (All European Academies). The European Code of Conduct for Research Integrity. URL: <https://allea.org/code-of-conduct/>

14. Сайт НАЗЯВО URL: <https://surl.li/tlemci>

15. Миргород-Карпова В. В., Руденко Л. Д., Шлапко Т. В. Академічна доброчесність в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно- правовий аналіз // Право.ua. 2022. № 3. С. 133–140. DOI: 10.32782/LAW.UA.2022.3.20.

UDC: 343.9:343.35:35.08

Margarita Yermolenko,
*third year student of the Faculty of Law
of the Petro Mohyla Black Sea National University*
Scientific supervisor: Oksana Valetska,
*PhD in Law, Associate Professor,
Head of the Department of history and theory of state and law
Petro Mohyla Black Sea National University*

THE ROLE OF THE HIGH ANTI-CORRUPTION COURT IN THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE

Corruption is a socio-political phenomenon that arises as a result of the imperfect functioning of state and social institutions. It penetrates all spheres of life, negatively affecting the economic, social, and political development of the state, posing a threat to national security and statehood, and contradicting the principles of a democratic, legal, and social order. The need for a decisive and consistent fight against corruption in a democratic, rule-of-law state is undeniable.

Given the low level of public trust in courts of general jurisdiction and within the framework of judicial reform, the High Anti-Corruption Court was established as the final link in the system of anti-corruption bodies, which also includes the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office. The impetus for the creation of the High Anti-Corruption Court came from the demands of the international community and Ukraine's commitments to the European Union.

According to the Law of Ukraine "On the High Anti-Corruption Court," this court is a permanently functioning higher specialized judicial body within the judicial system of Ukraine. Its task is to administer justice in accordance with the principles and procedures of judicial proceedings defined by law, with the aim of protecting individuals, society, and the state from corruption and related offenses, as well as exercising judicial control over the pre-trial investigation of such offenses and ensuring the observance of the rights, freedoms, and interests of persons in criminal proceedings. The High Anti-Corruption Court

administers justice as a court of first instance and as a court of appeal in criminal proceedings concerning offenses that fall within its jurisdiction (competence) as defined by procedural law [1]. The court consists of 38 judges: the court of first instance includes 27 judges (6 panels of 3 judges each) and 9 investigating judges. The Appeals Chamber includes 11 judges (4 panels of 3 judges each).

The High Anti-Corruption Court considers criminal cases involving 23 types of crimes committed by specific subjects under Articles 191, 210, 262, 320, 357, 364, 368, 368-4, 369, and 369-2 of the Criminal Code of Ukraine, which belong to the category of serious and especially serious offenses. It also reviews proceedings related to criminal offenses under the jurisdiction of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) and under the procedural supervision of prosecutors from the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO). For example, in 2020, there were 194 criminal proceedings concerning such offenses, which accounted for 83% of all cases heard by the court. The number of persons accused of committing serious and especially serious crimes was 403, or 88% of all defendants in criminal proceedings before the High Anti-Corruption Court [2]. As of today, the High Anti-Corruption Court has delivered 296 verdicts concerning 432 individuals. In particular, 270 verdicts involved 1–2 defendants, 17 involved 3–4 defendants, 4 involved 5–6 defendants, 3 involved 7 defendants, and 1 involved 9 defendants [3].

Scholars and practicing lawyers note that the establishment and operation of the High Anti-Corruption Court have both advantages and certain drawbacks. Among the main advantages, it is emphasized that the court's activities are primarily focused on cooperation with a single body — the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. Such interaction contributes to a significant reduction in the time required for the consideration of corruption-related cases. Concentrating judges within a single instance ensures the prompt resolution of procedural issues — in particular, those concerning the application of preventive measures such as detention or the seizure of property. The creation of the Appeals Chamber of the High Anti-Corruption Court, in turn, makes it possible to accelerate the review of appeals, optimize the use of time and resources, and reduce the workload of courts of general jurisdiction. Some legal experts also emphasize that the involvement of international experts in the drafting of the law establishing the High Anti-Corruption Court helps enhance the transparency of criminal proceedings and the overall functioning of the court.

At the same time, among the drawbacks of the High Anti-Corruption Court's functioning, the most frequently mentioned is the limited number of cases falling under the jurisdiction of the National Anti-Corruption Bureau

of Ukraine (NABU), which raises doubts about the appropriateness of maintaining a separate judicial body to handle them. In addition, a problematic aspect of the High Anti-Corruption Court's activity is that one of the fundamental principles of its operation should be the guaranteed possibility of reviewing anti-corruption cases in three instances, including the right to appeal decisions in a fourth instance, since this is a constitutional right of every citizen, regardless of the type of offense committed. The procedure for appealing court decisions in corruption-related cases should be the same as that for other crimes — for example, murder or theft — however, the Law of Ukraine “On the High Anti-Corruption Court” does not provide for this [4].

According to most scholars, one of the main drawbacks in the establishment of the High Anti-Corruption Court lies in the procedure for appointing judges to the court, as Ukraine lacks a sufficient number of candidates who meet the high qualification requirements set for this position. The selection and appointment process is carried out exclusively in accordance with the procedure established by the Law on the High Anti-Corruption Court, rather than by the Law on the Judiciary. Decisions regarding a candidate's compliance with the established criteria are made by a majority vote of the joint composition of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine and the members of the Public Council of International Experts, provided that at least half of the members of the latter vote in favor of the candidate. The High Qualification Commission of Judges of Ukraine cannot refuse to approve the results of the competition determined by the commission, nor can the High Council of Justice, which contradicts the principles of judicial organization.

An interesting aspect is that members of the Selection Commission may only be persons who, in addition to having an impeccable reputation, high professional and moral qualities, and public authority, also possess substantial experience in the field of preventing or combating corruption. In addition to the above-mentioned shortcomings, it is also necessary to point out the fact that the Constitution of Ukraine has been violated. In particular, subparagraphs 1, 2, 5, and 6 of part 4 of Article 7 of the Law of Ukraine “On the High Anti-Corruption Court” establish restrictions on candidates for the position of a judge of the High Anti-Corruption Court.

Considering the fact that the Anti-Corruption Court is not a closed system consisting only of two components (NABU – the Anti-Corruption Court), attention should be paid to the risk that by creating a court designed exclusively to work with NABU and SAPO, a subjective investigative jurisdiction will emerge, linking the court too closely with the investigative bodies. This would create strong institutional ties between the prosecution

(NABU and SAPO) and the court itself. From the very beginning, the High Anti-Corruption Court could become prosecution-oriented, which would undermine the principle of adversarial proceedings, according to which both the prosecution and the defense must have equal rights. Such one-sidedness of the court may lead to violations of the constitutional right to defense and result in new high-profile lawsuits against Ukraine in the European Court of Human Rights (ECHR) [5].

To ensure the proper effectiveness of its activities, the Anti-Corruption Court should be guided by the legal positions and practice of the Supreme Court. Consistency in judicial practice will contribute to strengthening the anti-corruption justice system. This is confirmed by the experience of leading countries around the world, particularly the United States of America and Western European nations.

Conclusions. The Anti-Corruption Court serves as the final link in the system of anti-corruption institutions. The public places great expectations on this judicial body, hoping it will become an effective instrument in strengthening the fight against corruption. Only through the effective functioning of the court, ensuring the inevitability of punishment, and applying fair sanctions for violations of anti-corruption legislation can a real reduction in the level of corruption in Ukraine be expected, along with the stimulation of the overall development of the real sector of the economy.

REFERENCES

1. **On the High Anti-Corruption Court.** Official web portal of the Parliament of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (accessed: October 11, 2025).
2. **Draft of the National Report on the Implementation of the Principles of Anti-Corruption Policy in 2020** by the National Agency on Corruption Prevention. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf (accessed: October 11, 2025).
3. **Statistics of the High Anti-Corruption Court:** Number of verdicts delivered and convicted persons. Judicial Authority of Ukraine. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1860376/> (accessed: October 11, 2025).
4. **Zheltukhin Ye.** *Special Anti-Corruption: Monopolization of Justice?* URL: <http://alekseiev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02> (accessed: October 11, 2025).
5. **Alekseiev S.** *International Standards of Justice and the Anti-Corruption Court. Legal Bulletin of Ukraine.* 2018, No. 10/11 (March 9–22), p. 8. (accessed: October 11, 2025).

UDC 343.352 + 35.072.22] (091)(043.2)

Andriy Andriyovych Sherstyuk

higher education student, second year

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv

Scientific supervisor: Oksana Valetska,

Ph.D., Associate Professor

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv

IMPERATIVE REGULATION AS A VECTOR OF ANTI-CORRUPTION TRANSFORMATION: A RETROSPECTIVE ANALYSIS

Contemporary anti-corruption transformations around the world are increasingly relying on imperative mechanisms of legal regulation, which provide for mandatory rather than recommendatory norms, procedures, and sanctions. In the context of increasing political corruption, conflicts of interest, and opacity of government decisions, imperative regulation is becoming a key tool for ensuring the rule of law and restoring public trust in government institutions. Its goal is not only to punish corruption offenses, but also to create a regulatory environment that minimizes opportunities for abuse through clear legal restrictions, procedural certainty, and personal accountability.

The relevance of the topic is due to the fact that in most countries, anti-corruption policy still remains between declarative statements and actual law enforcement. Therefore, there is a need for a theoretical understanding of imperative regulation as a vector of systemic change—the transition from formal compliance with anti-corruption standards to their effective implementation in public administration, justice, the economy, and civil society.

Corruption has accompanied humanity since ancient times. Already in Babylon, Athens, and Rome, there were various forms of abuse of power and bribery, as well as attempts to counteract them—from ostracism and vetting of candidates to laws and tribunals. However, the effectiveness of these measures was limited due to weak institutions and political manipulation. Historical experience shows that laws alone are not enough to combat corruption; mature institutions, citizen participation, and an ethical culture are also needed. [1]

Even in ancient times, humanity faced the problem of corruption, and the first attempts to overcome it can be seen as far back as Babylon. For example, around 2400 BC, King Urkagan of Lagash carried out reforms aimed at limiting abuses by judges and officials. He also protected the poor and reduced the tax burden, demonstrating his efforts to make the government

more just. Later, during the reign of King Hammurabi (1792-1750 BC), the famous code consisting of 282 rules was created. It clearly spelled out the responsibility for corrupt actions. For example, §5 stated that a judge who changed his decision had to pay a fine of 12 times the amount and be removed from office. And §33-34 provided for the death penalty for military officials who abused their power—substituting recruits, appropriating property, or demanding gifts. This shows that the punishments were very severe, even to the point of execution, and this emphasized the importance of fighting corruption for the stability of the state.

Corruption was also widespread in ancient Rome. The term “corruption” itself comes from the Latin word “*corrumpere*,” which means to spoil or corrupt. In Rome, corruption permeated all spheres of life—the judicial system, the army, and politics. Special institutions were established to control it, including censors who monitored the morality and financial transparency of officials. Special tribunals were also created, such as under the Lex Calpurnia law of 149 BC, which dealt with cases of extortion. Among the legislative acts, it is worth mentioning Lex Julia de repetundis (59 BC), which was directed against extortion by officials, as well as Leges sumptuariae – laws that limited excessive spending on banquets, gifts, gold, and property. Lex Claudia (218 BC) prohibited senators from owning large ships in order to prevent them from influencing trade.

In practical terms, public speeches played an important role in the fight against corruption, such as those by Cicero, who openly condemned bribery. Julius Caesar also attempted to reform the tax collection system by replacing private tax collectors with civil servants. He even tried to limit the bribery of voters, but the tradition of buying votes remained alive. The Laws of the Twelve Tables, in particular Table IX, provided for the death penalty for judges who took bribes, which once again confirms the seriousness with which corruption was treated in Roman society.

The above examples show that since ancient times, corruption has been perceived as a threat to public order, and the authorities have tried to combat it through laws, institutions, and public condemnation. Although the methods varied, from ethical control to the death penalty, the main thing that was already recognized at that time was that without transparency and accountability of officials, the state cannot be stable.

Discussions about the nature of power and humanity took place not only in Europe, but also in ancient China. For example, Confucianism, represented by Confucius, Mencius, and Sima Qian, was based on the idea that humans are naturally intelligent and capable of learning. Therefore, they can govern themselves, and the state should only provide the basics—food, an army, and the trust of the people. Economically, Confucians

opposed taxes on trade and monopolies, believing that the market was a place of exchange, not profiteering. In their opinion, the foundation of the state is the individual and the family. Sima Qian, who lived during the Han dynasty, believed that once the foundations of the economy (agriculture, crafts, trade) had been laid, the state should step aside and allow people to develop independently.

The opposite position was taken by the legalists Shang Yang, Han Fei-zi, and Xun-zi. They believed that humans are naturally greedy, selfish, and prone to chaos, so the state must strictly control the people and their wealth. In the economy, this manifested itself in the support of state monopolies, strict control of trade and taxation, and restrictions on merchants and craftsmen. Li Si, a disciple of Xunzi, introduced high taxes and censorship, including the burning of books, during the Qin dynasty. Legalism helped to quickly unify China in 221 BC, but excessive cruelty led to the fall of this dynasty.

Thus, Legalism proved to be an effective tool for the rapid centralization of power and the establishment of administrative order, but excessive control had a destructive effect on the stability of state administration in the long term. In contrast, the Confucian doctrine demonstrated greater adaptability and social viability, which led to its revival during the Han dynasty as the basis for a more moderate and balanced state policy [2].

In today's environment, corruption in Ukraine is not only a social and legal issue, but also a security issue that undermines the stability of state institutions and citizens' trust in the government. It slows down reforms, weakens defense capabilities, and threatens internal stability. Therefore, the state's anti-corruption policy increasingly relies on imperative legal regulation mechanisms aimed at strengthening control, accountability, and personal responsibility of officials.

The fight against corruption is based on three systemic approaches. Institutional – the creation of independent anti-corruption bodies (NABU, SAP, NACP), specialized courts, and the improvement of procedures. Economic – eliminating material incentives for corruption by increasing civil servants' incomes, simplifying regulation, and ensuring the inevitability of punishment. Socio-psychological – forming an anti-corruption culture, ethics of public administration, and public control.

Mandatory mechanisms are enshrined in the Anti-Corruption Strategy until 2025 and the State Anti-Corruption Program (2023), which covers more than a thousand measures in fifteen risk areas. The goal is to ensure coordinated action by authorities, prevent violations, and create a transparent system for post-war recovery. [3]

Summarizing the results of the retrospective analysis, it should be noted that imperative regulation is a key factor in anti-corruption transformation,

as it ensures regulatory certainty, legal predictability, and the inevitability of liability for corrupt actions. The historical experience of various legal systems proves that it is precisely the imperative nature of legal norms that can create effective mechanisms for preventing abuse of power and shaping an institutional culture of intolerance to corruption. At the same time, the effectiveness of such regulation depends on the balance between strict law enforcement and adherence to the principles of the rule of law and human rights. Thus, imperative regulation not only serves as a legal deterrent, but also acts as a vector for profound systemic changes aimed at establishing integrity, transparency, and accountability in public administration.

REFERENCES

1. Behind Qin's Rapid Collapse: Legalist Policies and Consequences. URL: [View of Behind Qin's Rapid Collapse: Legalist Policies and Consequences](#) (дата звернення: 29.09.2025)
2. Confucianism or Legalism? A Grand Debate on Human Nature and Economic Thought. URL: [Confucianism or Legalism? A Grand Debate on Human Nature and Economic Thought](#) (дата звернення: 29.09.2025)
3. Антикорупційна політика в органах державної влади України: теоретичний дискурс URL: [ISSN 2071-4653](#) (дата звернення: 13.10.2025)

УДК:342.5

Бобровська В. В.,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ВИКРИТТЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до великої кількості соціальних опитувань саме корупція є однією з найгостріших проблем, що турбує українців [1]. Попри воєнний стан, обсяги корупції в Україні залишаються значними. Російське вторгнення сприяло появі нових сфер для корупційних злочинів. Поряд з героїчними зусиллями українських захисників окремі посадовці використовують критичні потреби держави для власного збагачення. Корупція впливає на стійкість та обороноздатність держави, на рівень підтримки міжнародними

партнерами, іміджеві характеристики України, є загрозою на шляху до демократичних перетворень. Тому, викриття корупційних злочинів в умовах воєнного стану є одним із найактуальніших питань для українського суспільства [2].

В умовах воєнного стану, НАБУ і САП продовжують викривати корупційні схеми, пов'язані з незаконним збагаченням народних депутатів, міністрів, посадовців митниці й податкової; викривають корупційні злочини в оборонці, енергетиці, прокуратурі, судах. Викриття корупційних злочинів спостерігається в усіх найважливіших сферах життєдіяльності країни. В українському суспільстві викликають великий резонанс справи про корупцію, скоєні у сферах, безпосередньо пов'язаних з обороноздатністю держави, відбудовою пошкоджених об'єктів, відновленням деокупованих територій. Під час воєнного стану викриваються корупційні схеми у системі виїзду за кордон «Шлях», при закупівлі обласними військовими адміністраціями продовольчих товарів для забезпечення потреб населення за безпідставно завищеними цінами [3]. Спостерігаються корупційні зловживання під час проходження військово-лікарських комісій; виявляються факти перевищення своїх повноважень посадовцями, які відповідальні за загальну мобілізацію. Викриваються випадки надання в обмін на неправомірну винагороду уповноваженими державними службовцями певним компаніям підрядів на відбудову інфраструктурних об'єктів [2].

У першому півріччі 2025 року на підставі матеріалів НАБУ і САП повідомлено про підозру 115 особам. Економічний ефект роботи перевищує 16,8 млрд грн, з яких 2,8 млрд грн передано на потреби Збройних Сил України [4].

За період воєнного стану викрито низку корупційних злочинів в оборонній сфері. Одним із прикладів є справа щодо закупівлі засобів індивідуального захисту за завищеною ціною. Так, начальник Департаменту безпеки ПрАТ «НЕК «Укренерго» забезпечив придбання продукції у компанії, яка не мала ліцензій та продавала бронежилети за завищеною вдвічі ціною. У результаті державі заподіяно понад 10,3 млн грн збитків [4].

Проведено унікальну операцію «Чисте місто» з нейтралізації злочинної організації, що контролювала земельні рішення у Києві. Виявлено дві масштабні оборудки в Міністерстві оборони: схему завищення цін на продукти для військових із збитками в 733 млн грн та розкрадання 246 млн грн під час розробки автоматизованої системи «ДЗВІН» для ЗСУ.

У 2024 році співробітниками СБУ було оголошено про підозру посадовцю департаменту Міноборони України, менеджером фірми «Львівський арсенал» та представникам іноземної компанії. Фігуранти намагалися вкрати 1,5 млрд гривень державних коштів, що були призначені для закупівлі боєприпасів для ЗСУ. Злочинцям висунуто обвинувачення за ч. 5 ст. 191 Кримінального кодексу України [5].

Викрито розкрадання 12 млн грн під час закупівлі елементів динамічного захисту для бронетехніки. Учасники схеми, серед яких керівник державного підприємства та головний бухгалтер, штучно завищували витрати. Маючи потрібні компоненти, вони забезпечили документальне оформлення їх удаваного придбання у комерційної структури, що стало підставою незаконної сплати їй державних коштів. В результаті держава зазнала збитків на майже 12 млн грн, які учасники злочину перевели на контрольовані рахунки для подальшої легалізації.

Викрито корупційні злочини пов'язані з організацією незаконного уникнення чоловіків призовного віку мобілізації. Одним із прикладів є викриття фальшивих судових рішень судді одного з районних судів Одещини про місце проживання дитини з батьком, які використовували як підставу для виїзду за кордон для уникнення мобілізації. Такі «послуги» оцінювалися від 1500 до 3500 доларів США. За період 2022-2023 років у згаданому суді ухвалили понад 1000 подібних рішень [4].

За статтею 368-5 Кримінального кодексу України було висунуто підозру головному лікарю Хмельницького МСЕК Тетяні Крупі. Це був один із найгучніших корупційних скандалів за час повномасштабного вторгнення, саме її викриття запустило ланцюг арештів інших посадовців МСЕК [5].

Для системного запобігання корупції на всіх рівнях управління, Закон України «Про запобігання корупції» запровадив функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) є первинною ланкою антикорупційної інфраструктури, які покликані допомагати керівникам, іншим працівникам державних органів, у тому числі в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, не допускати порушень вимог законодавства. На період дії правового режиму воєнного стану уповноважені підрозділи (уповноважені особи), які не залучені до виконання заходів з оборони держави, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, продовжують організовувати та здійснювати заходи із запобігання та

виявлення корупції з урахуванням режиму організації праці в установі (зокрема, дистанційної роботи, простою) та особливостей, встановлених Законом України «Про правовий режим воєнного стану». В умовах воєнного стану діяльність НАЗК максимально концентрується на реалізації тих повноважень, які сприяють перемозі нашої держави у війні [6].

Таким чином, проведений аналіз вказує на те, що викриття корупційних злочинів в умовах воєнного стану продовжується. Війна посилила негативні тенденції розвитку корупції; створилися нові сфери для корупційних схем, у тому числі сфери, які безпосередньо пов'язані з обороноздатністю держави. Викриття корупційних злочинів, в умовах воєнного стану, спостерігається в усіх найважливіших сферах життєдіяльності країни, має високі показники та набуває ще більшого значення для безпеки та обороноздатності держави.

Список використаних джерел:

1. Жилка М.П., Лещенко О.Ю. Особливості боротьби з корупцією під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. Випуск 11. 2023. С.76-80. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/15.pdf (дата звернення: 05.10.2025).
2. Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Науково-дослідний інститут публічного права. Львів: Liha-Pres, 2024. 156 с.
3. Кримінально-правова протидія корупції у воєнній та повоєнній Україні: матеріали міжнар. наук. конференції. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 234 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f034473-938c-4a10-86c4-a2582c57dfa1/content> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Звіти про роботу НАБУ. Офіційний вебсайт НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/> (дата звернення: 05.10.2025).
5. Козлова Т.Б. Кримінальні корупційні правопорушення під час дії воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Випуск 2. 2025. С. 826-830. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/123.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).
6. Шилов С.М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Випуск 74. 2022. С. 86-93. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/18-1.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

Біла Наталія,
*здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЄВРОПЕЙСЬКА АНТИКОРУПЦІЙНА МОДЕЛЬ: ЧИ ГОТОВА УКРАЇНА ДО НОВОЇ ЕТИКИ УПРАВЛІННЯ?

Сьогодні боротьба з корупцією стала одним із основних викликів для українського суспільства. Від того, чи ми впораємося з нею, залежить не тільки довіра людей до влади, а й місце України в Європі. Боротьба з корупцією ставить перед нами багато викликів, однак ми поступово долаємо їх, наближаючись до європейської антикорупційної моделі.

Сучасна європейська антикорупційна модель базується не лише на покаранні за корупційні правопорушення, а насамперед на формуванні етичної культури управління та прозорості. Її сутність полягає в тому, що боротьба з корупцією це не просто юридичний процес, а системний підхід який необхідний для прозорості та підзвітності влади суспільству. Вона базується на таких принципах як: прозорість, відкритість, відповідальність й невідворотність покарання-саме цих принципів потребує сучасна українська держава для свого сталого розвитку та інтеграції в ЄС [1].

В Україні актуальність питання про подолання корупції набуло своє значення після Революції Гідності. Особливо важливим кроком стало ухвалення Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, який створив систему запобігання корупції, визначив поняття, запровадив механізми контролю за посадовими особами. Саме цей закон став базою для формування європейського підходу в Україні, який спрямований на превенцію, а не лише на покарання. Його прийняття означало перехід від декларативної боротьби з корупцією до інституційної. Однак слід зазначити, що реальна ефективність законодавства залежить не лише від тексту закону, а й від рівня його застосування. Ще одним важливим кроком у впровадженні нової етики управління стало прийняття антикорупційної стратегії України, яка передбачає систему «чесного врядування», заснованої на прозорості, відкритості даних і залученні громадськості. У цій стратегії підкреслюється необхідність

«переосмислення ролі посадовця як публічного слуги, а не володаря ресурсів» [2].

Європейська антикорупційна модель передбачає також створення незалежних органів, які взаємодіють між собою-агентств, спеціалізованих прокуратур та органів фінансового контролю. Україна у цьому напрямі зробила значний крок, створивши НАЗК, САП, НАБУ, а також впровадивши механізми публічного контролю за діяльністю чиновників. Проте залишилися проблема узгодженості їх повноважень і забезпечення реальної незалежності від політичного впливу.

Попри значні досягнення, в українській практиці залишається значний розрив між нормою і дійсністю. Тому що, формування антикорупційної етики вимагає не лише жорстоких норм, а насамперед глибоких змін у суспільній свідомості, оскільки корупція довгий час розглядалася як «частина системи виживання», а не як злочин. Особливим викликом став перехід від вертикалі особистої лояльності до моделі публічної підзвітності. Саме цей принцип лежить в основі європейської етики управління, яка ґрунтується на верховенстві права, доброчесності та невідоротності відповідальності [3].

Також слід підкреслити роль громадянського суспільства. Саме у європейських країнах ефективна антикорупційна політика неможлива без активної участі медіа та громадських організацій. В Україні вже діють механізми захисту викривачів, передбаченні Законом України «Про захист викривачів», однак на практиці цей інститут лише формується та потребує удосконалень.

У сучасних умовах війни та майбутньої відбудови держави питання запровадження антикорупційної етики набуває ще більшого значення. Адже саме прозоре використання фінансової допомоги, контроль за публічними закупівлями та відповідальність посадових осіб визначатимуть не лише ефективність відбудови, але й рівень довіри міжнародних партнерів до України.

Отже, чи готова Україна до нової європейської етики управління? Частково-так. Оскільки українське законодавство вже містить ключові принципи європейської антикорупційної моделі. Однак справжня готовність вимірюється не кількістю законів, а рівнем їхнього виконання. Україна стоїть на правильному шляху, але для того, щоб стати повноцінною частиною європейського антикорупційного простору, потрібна не лише боротьба з корупцією, а переосмислення самої влади – як служіння, а не панування. Саме це й стане справжньою новою етикою управління, якої вимагає сучасна Європа.

Список використаних джерел:

1. Білецький А., Акуленко Л., Булана О., Антикорупційні бенчмарки для вступу України до ЄС: переосмислення цільових індикаторів та стратегічних пріоритетів : аналітичний звіт. Київ: Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції (ACREC), 2024. 46 с.

URL:<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

2. Національне агентство з питань запобігання корупції. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки: Електронний ресурс: державний нормативно-програмний документ. Київ: НАЗК, 2022. 55 с. URL:<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

3. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби : науково-методичне видання за заг. ред. О. М. Петришина. Івано-Франківськ. Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації, 2012. 237 с. URL:https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/2/zapobigannya_i_protidiya_proyavam_korupciyi_yak_element_modernizaciyi_sistemi_de_rzhavnoyi_sluzhbi_42ede.pdf (дата звернення: 11.10.2025).

УДК: 343.353(043.2)

Безруков Данило

здобувач вищої освіти III курсу,

Науковий керівник: Валецька О. В.,

канд. юрид наук, доцент

кафедри історії та теорії держави і права,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

УПРАВЛІННЯ РОЗСЛІДУВАННЯМИ НАБУ

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, створений для того, щоб боротися з корупцією серед високопосадовців. Основне завдання – виявляти, розслідувати та припиняти корупційні злочини, які становлять загрозу для держави, а також запобігати їх повторенню. НАБУ працює незалежно від інших органів влади і політичних сил, дотримуючися принципу верховенства права, законності, справедливості та дотримання прав людини [1].

Розслідування НАБУ мають різний обсяг та ступінь складності та стосуються корупційних схем на багатьох рівнях. Корупційні

розслідування НАБУ можуть зосереджуватися на посадових особах держави, державних програмах та на складних шахрайських схемах в процесах закупівель, що часто вимагає використання спеціальних прийомів розслідування, аналізу складних фінансових трансакцій, контрактів та бізнесоперацій [2].

Законодавство чітко визначає, які злочини розслідує НАБУ. Юридичною мовою це називається «підслідність». НАБУ запобігає, виявляє, припиняє та розслідує корупцію серед найвищих посадовців держави та справи, де завдано особливо великої шкоди, наприклад, вчинені депутатами Верховної чи обласних рад, членами Кабінету Міністрів, колишнім президентом, керівниками різних державних служб, агентств, інспекцій, фондів та інших органів виконавчої влади, суддями, прокурорами, керівництвом нацбанку, Ради нацбезпеки і оборони, Збройних Сил, Служби безпеки, Нацгвардії та інших військових формувань, а також керівниками державних підприємств. НАБУ буде розслідувати злочин, якщо високопосадовець незаконно привласнив майно, «відмивав» гроші, розкрадав бюджетні кошти, перевищував повноваження, збрехав в декларації, незаконно збагатився, одержував чи пропонував хабар, займався «рейдерством», незаконно привласнив зброю чи військову техніку [2].

НАБУ складається з центрального та територіальних управлінь. Гранична чисельність працівників – 700 осіб. Для порівняння, чисельність працівників прокуратури – 15 тисяч осіб, кількісний склад працівників СБУ – 31 тисяча. Штатна чисельність Нацполіції за даними МВС – майже 150 тисяч [3].

Керівництво діяльністю бюро здійснює директор, який має трьох заступників, кожен з яких координує певні управління. Безпосередньо оперативно-розшукові дії та досудове розслідування у кримінальних провадженнях в НАБУ здійснюють детективи, визначена штатна чисельність яких 247 осіб. Наприклад, в НАБУ є управління аналітики та обробки інформації, аналогів якому в Україні немає. Аналітики, як і детективи, мають доступ та використовують у роботі понад сто державних реєстрів та баз даних.

Детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування, тобто відповідають за події, що відбуваються до розгляду справи судом. Майже всі дії детективів погоджуються прокурорами САП, а на окремі з них потрібно отримати дозвіл суду.

Усі розслідування можна представити у вигляді кількох етапів:

- Офіційний початок розслідування – внесення відомостей до єдиного реєстру досудових розслідувань.
- Стадія збору доказів, проведення слідчих дій.

– Коли доказів достатньо, майно фігурантів справи може бути арештоване і передане в управління, агентства розшуку та управління активами (АРМА).

– Особам, яких підозрюють у злочині, письмово повідомляється про їхній статус підозрюваного.

– Закриття провадження, або складання обвинувального акту. Саме він спрямовується до суду. Робота детективів НАБУ на цьому етапі завершена [3].

Національне антикорупційне бюро України оприлюднило результати аудиту діяльності НАБУ за 2021-2023 роки, який провела група експертів за ініціативою посольства США в Україні та Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні.

Аудит НАБУ виявив наступні проблеми в організації діяльності Бюро:

- відсутність пріоритетності в розслідуванні злочинів;
- деяким категоріям корупційних злочинів (наприклад, у сфері фінансів та пов'язаних з відмиванням грошей) НАБУ не приділяє достатньої уваги;
- надмірна бюрократія всередині Бюро, на яку детективи витрачають багато часу;
- висока інтенсивність роботи при недостатній кількості персоналу;
- неефективність деяких внутрішніх підрозділів Бюро;
- поступове емоційне «вигорання» працівників НАБУ та наявність у них бажання звільнитись у наступні 2-3 роки [4].

Експерти висловили занепокоєння у зв'язку з тим, що хоча працівники та детективи НАБУ і відбираються на відкритому конкурсі, однак призначення вже в середині структур Бюро «не ґрунтується на особистих якостях кандидатів». Такий стан речей, як зазначено в аудиті, фактично виключає можливість просування на вищі посади без протекції керівництва.

Більше того, експерти відзначили існування в НАБУ такого явища як «фаворитизм» при ставленні до співробітників НАБУ. При цьому, за висновками експертів, зазначена проблема існує в НАБУ вже не один рік. Експерти дійшли висновку, що внаслідок сукупності проблем, в НАБУ є значний відсоток співробітників, які планують звільнитися з Бюро протягом наступних 2-3 років.

Автори аудиту, у зв'язку із занепокоєнням щодо наявної робочої культури в НАБУ, рекомендують створити в Бюро посаду незалежного омбудсмена для аналізу занепокоєння працівників та зовнішніх груп стосовно корпоративної культури в Бюро. Створення такої посади, на думку експертів, надасть працівникам та іншим зацікавленим

сторонам конфіденційний канал комунікації для повідомлення про проблеми в роботі НАБУ, недоречну поведінку та системні проблеми в цілому. Такий канал служитиме механізмом отримання зворотного зв'язку з питань організаційного клімату.

Керівництву НАБУ, за словами аудиторів, також потрібно зробити чітку заяву про належну корпоративну культуру, підкреслюючи неприпустимість будь-якого виду утисків. Керівництво Бюро повинно просувати культуру «відкритої комунікації» і вживати заходів для забезпечення довіри до системи повідомлення проблемних питань.

На думку експертів, НАБУ слід надати більшу увагу фінансовим розслідуванням для розшуку активів, встановлення їх зв'язку із злочинами та арешту активів з метою забезпечення їх повернення державі. Також більшу увагу Бюро слід приділити боротьбі з відмиванням коштів, отриманих незаконним шляхом. Експерти зазначають про необхідність перегляду в принципі підходів до організації роботи НАБУ.

«Навіть збільшення штату НАБУ та перерозподіл персоналу з допоміжних підрозділів до основних підрозділів детективів не вирішить проблему робочого навантаження. НАБУ потрібно оптимізувати використання наявних ресурсів шляхом запровадження чіткої політики пріоритизації, щоб зосередити увагу на провадженні великого впливу і справах, які стосуються системної корупції», - зазначено в аудиті [5].

НАБУ, для кращого управління своїми розслідуваннями та нагляду за ними, створює підрозділи детективів, що спеціалізуються на різних видах злочинів та корупції. Детективи призначаються до підрозділів на основі їхнього досвіду, знань, навичок та професійних спроможностей.

Важливим напрямком є стандартизація слідчої роботи. Наявність єдиних правил і процедур сприятиме підвищенню результативності та зменшенню ризиків порушення прав людини. Запровадження уніфікованих планів досудового розслідування, контроль за строками виконання слідчих дій і регулярне звітування детективів забезпечать більшу прозорість та підзвітність [5].

Як висновок – НАБУ є спеціалізованим правоохоронним органом, створеним для протидії корупції на найвищих щаблях влади. Його підслідність визначається розміром завданої шкоди та статусом суб'єкта злочину, що дозволяє зосередити ресурси на найбільш суспільно небезпечних кримінальних правопорушеннях та посадових особах найвищого рівня, забезпечуючи ефективність боротьби з корупцією і підвищення довіри громадян до державних інституцій. НАБУ, звісно як і усі «молоді» для української держави органи мають очевидні недоліки і прогалини, але регулярні аудити і перевірки з боку СБУ не дадуть Бюро остаточно «розкластися».

Список використаних джерел:

1. Що таке НАБУ і хто керує цим відомством. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250722-shho-take-nabu-i-hto-keruye-czym-vidomstvom/> (дата звернення 29.09.2025).
2. Розслідування корупції: хто за що відповідає та чому це важливо знати громадянам. URL: <https://boiarka-rada.gov.ua/rozsliduvannya-korupczivi-hto-za-shho-vidpovidaye-ta-chomu-cze-vazhlyvo-znaty-gromadyanam/> (дата звернення 29.09.2025).
3. Підслідність, склад, розслідування: найцікавіше про роботу НАБУ в простих і зрозумілих картинках. URL: https://24tv.ua/pidslidnist-sklad-rozsliduvannya-naytsikavishe-pro-robotu-nabu-v-prostih-i-zrozu-milih-kartinkah_n1044929 (дата звернення 29.09.2025).
4. Хто розслідує і розглядає корупцію. URL: <https://ti-ukraine.org/news/hto-rozsliduye-i-rozglyadaye-korupciyu/> (дата звернення 29.09.2025).
5. Які проблеми в діяльності НАБУ виявили іноземні експерти: недоліки в управлінні, надмірна бюрократія та звітність, вибірковість при розслідуванні злочинів. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/289915-kakie-problemy-v-deyatelnosti-nabu-vyyavili-inostrannyye-eksperty-nedostatki-v-upravlenii-chrezmernaya-byurokratiya-i-otchetnost-izbiratelnost-pri-rassledovanii-prestupleniy> (дата звернення 29.09.2025).

УДК:341

*Вагнер Т. Г.,
здобувачка вищої освіти III курс,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

САП ТА ЇЇ АНАЛОГИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Актуальність теми дослідження: тема Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та її аналоги в європейських країнах зумовлена тим, що в умовах євроінтеграційних процесів Україна активно впроваджує інституційні механізми протидії корупції, які мають відповідати кращим європейським стандартам. Створення та діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) є одним із ключових елементів антикорупційної інфраструктури держави, покликаної забезпечити ефективне розслідування та притягнення до відповідальності високопосадовців за корупційні

правопорушення. Водночас, досвід функціонування аналогічних органів у країнах Європейського Союзу демонструє різні моделі організації, повноважень та взаємодії з іншими правоохоронними структурами. Порівняльний аналіз цих інституцій дозволяє оцінити ефективність вітчизняної моделі САП, виявити її сильні та слабкі сторони, а також виробити рекомендації щодо вдосконалення.

У сучасних умовах розбудови правової держави та інтеграції України до європейського правового простору проблема ефективної протидії корупції набуває особливої актуальності. Корупція є однією з головних загроз демократичному розвитку, підриває довіру громадян до органів державної влади та гальмує соціально-економічний поступ. З огляду на це, створення спеціалізованих інституцій, діяльність яких спрямована на виявлення, розслідування та запобігання корупційним правопорушенням, стало необхідною умовою забезпечення прозорості державного управління та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері боротьби з корупцією. Саме в цьому контексті була утворена Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Згідно зі статтею 8-1 Закону України “Про прокуратуру”, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) є юридичною особою публічного права, яка володіє відокремленим майном, що перебуває у державній власності, має власні рахунки в органах казначейського обслуговування, а також печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням. Організація роботи цього органу ґрунтується на принципі внутрішньої автономії: усі питання діяльності врегульовуються наказами заступника Генерального прокурора – керівника САП або особи, яка виконує його обов'язки, причому зазначені накази є обов'язковими для виконання прокурорами та іншими працівниками [1].

На Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру покладається низка завдань, що визначають її функціональне призначення у системі органів прокуратури України. Передусім це здійснення нагляду за дотриманням законів під час оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, яке проводиться Національним антикорупційним бюро України. Окрім цього, важливою складовою є підтримання державного обвинувачення у судах, що забезпечує належний рівень судового контролю за розглядом корупційних злочинів. До компетенції САП також належить представництво інтересів громадян та держави у випадках, безпосередньо передбачених законом, зокрема у справах, що пов'язані з корупційними правопорушеннями. Особливої уваги заслуговує функція представництва інтересів держави у процесах, які стосуються

визнання активів необґрунтованими та їх подальшого стягнення у дохід держави [2].

Створення САП не було випадковим або суто внутрішнім процесом. Воно стало результатом системної співпраці України з міжнародними партнерами, насамперед з Європейським Союзом та Радою Європи, які надавали консультативну й організаційну підтримку. Така співпраця була продиктована євроінтеграційними прагненнями України, адже дієва система запобігання та протидії корупції є однією з ключових умов поступу на шляху до членства в ЄС.

Аналіз досвіду інших держав засвідчує, що спеціалізовані антикорупційні органи є поширеною практикою у сучасному світі. У Литві діє Служба спеціальних розслідувань (STT), яка підпорядковується Сейму та Президенту і функціонує як правоохоронний орган, що здійснює як розслідування фактів корупції, так і превентивні заходи, включаючи навчання та впровадження удосконалених процедур у державному секторі. У Польщі відповідну роль виконує Центральне антикорупційне бюро (СВА), створене на підставі Закону Республіки Польща «Про Центральне антикорупційне бюро» від 9 червня 2006 року. Його діяльність спрямована на боротьбу з корупцією у публічних інституціях, органах державної влади та місцевого самоврядування, а також на контроль за економічною сферою та державними закупівлями [4].

Важливим аспектом є розвиток міжнародної співпраці у сфері протидії корупції. У вересні 2023 року у Львові відбулася зустріч керівництва НАБУ та СВА, під час якої сторони обговорили шляхи підвищення ефективності антикорупційних розслідувань, обмінялися практиками та домовилися про подальшу взаємодію з метою застосування найсучасніших підходів у боротьбі з корупцією [3].

Таким чином, аналіз діяльності САП України у порівнянні з її європейськими аналогами – STT у Литві та СВА у Польщі – дає змогу зробити кілька висновків. Усі три органи виконують схожі завдання, спрямовані на протидію корупції у державному секторі, однак відрізняються акцентами та підпорядкуванням. Українська САП головним чином зосереджується на підтриманні обвинувачення у справах високопосадової корупції, литовська служба поєднує превентивну та слідчу функції, тоді як польське бюро робить наголос на контролі у сфері публічних закупівель і протидії корупції у бізнес-середовищі.

У підсумку можна стверджувати, що ефективна протидія корупції потребує комплексного підходу, який поєднує розслідування, профілактику, представництво інтересів держави в суді та постійну співпрацю з міжнародними партнерами. Українська модель

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, створена з урахуванням міжнародних рекомендацій і стандартів, демонструє прагнення до забезпечення прозорості, незалежності та результативності. Порівняльний аналіз із європейськими органами підтверджує необхідність подальшого поглиблення міжнародної взаємодії та обміну досвідом, що сприятиме підвищенню ефективності антикорупційної політики України на всіх рівнях державного управління.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697> -18#Text (дата звернення: 01.10.2025).

2. Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/sap> (дата звернення: 01.10.2025).

3. Національне антикорупційне бюро України. Офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2025).

4. Special Investigation Service (STT) — Lithuania. Офіційний сайт. URL: <https://www.stt.lt/en> (дата звернення 01.10.2025)

УДК: 364.4:614.2

Васильєв О. О.,
здобувач вищої освіти III курс,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

РЕФОРМА МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ЛІКВІДАЦІЯ МСЕКІВ І ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОПФО ЯК КРОК ДО ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК

Реформа медико-соціальної експертизи є важливим етапом трансформації української системи охорони здоров'я та соціального забезпечення, адже вона спрямована на подолання корупційних практик, які протягом багатьох років формувалися навколо діяльності медико-соціальних експертних комісій (МСЕК). Актуальність цього питання зумовлена тим, що саме від рішень МСЕК залежало визнання людини особою з інвалідністю, а отже, і можливість отримання нею соціальних виплат, пільг, компенсацій, доступу до програм реабілітації

та інших форм державної підтримки. Проте на практиці процедура встановлення інвалідності нерідко супроводжувалася бюрократичними перепонами, закритістю, відсутністю прозорості, а головне — широкими можливостями для корупційних зловживань. В українському суспільстві сформувалася стійка думка про те, що отримати або продовжити групу інвалідності можна було не лише за медичними показниками, а й завдяки «домовленостям» із членами комісії. Такий стан справ підривав довіру до державних інституцій, створював соціальну напругу та несправедливість по відношенню до тих громадян, які дійсно потребували допомоги [1].

З метою подолання цих негативних явищ було ухвалено рішення про повну ліквідацію МСЕК і запровадження з 1 січня 2025 року нової системи, яка базується на діяльності експертних команд з оцінювання повсякденного функціонування особи (ЕКОПФО). Ця модель є принципово новою і відрізняється від попередньої як за організаційною структурою, так і за підходами до ухвалення рішень. Головним завданням ЕКОПФО стало не формальне підтвердження медичного діагнозу, а комплексна оцінка того, як захворювання чи травма впливають на здатність людини до повсякденного функціонування, її можливість працювати, навчатися, інтегруватися в суспільство. Це відповідає сучасним міжнародним підходам, закладеним у класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я, де акцент робиться не лише на стані здоров'я, а й на рівні соціальної активності та якості життя [2].

Скасування МСЕК було зумовлено низкою об'єктивних причин. По-перше, закритість їхньої роботи створювала умови для зловживань: пацієнти не мали доступу до інформації про процедуру прийняття рішень, а відтак часто ставали заручниками суб'єктивного ставлення окремих членів комісії. По-друге, монополія цих органів у визначенні інвалідності означала, що будь-яке їхнє рішення фактично було безапеляційним, а механізм оскарження залишався неефективним. По-третє, сама процедура встановлення інвалідності була надмірно бюрократизованою: від людини вимагалось зібрати численні довідки, проходити багатоетапні перевірки, що призводило до затягування строків і створювало сприятливе середовище для «прискорення» процесу через неформальні домовленості. Нарешті, поширеною проблемою було упереджене ставлення до певних категорій пацієнтів, коли рішення приймалися не за об'єктивними критеріями, а на основі особистих уподобань чи зовнішніх факторів. Усі ці вади призводили до того, що діяльність МСЕК асоціювалася передусім із корупцією та несправедливістю [2].

Запровадження ЕКОПФО покликане змінити ситуацію кардинально. Експертні команди формуються індивідуально під конкретну особу, причому до їх складу входять щонайменше три практикуючих лікарі різних спеціальностей. Це дозволяє уникнути концентрації влади в руках вузького кола осіб та забезпечує колегіальність у прийнятті рішень. Одним із ключових нововведень є те, що склад експертної команди не розкривається завчасно, а стає відомим лише під час самої процедури оцінювання. Така практика унеможливорює попередні домовленості між пацієнтом і лікарем та значно знижує корупційні ризики. Крім того, рішення ЕКОПФО можуть бути оскаржені в Центрі оцінювання функціонального стану, що створює додатковий механізм контролю та гарантує справедливості розгляду [1].

Нові завдання експертних команд передбачають не тільки встановлення інвалідності, а й комплексне визначення потреб людини. Зокрема, ЕКОПФО повинні оцінювати можливість особи працювати чи навчатися, її потребу в соціальній інтеграції, необхідність у технічних засобах реабілітації, підтримці з боку держави чи органів місцевого самоврядування. Таким чином, реформа має не лише антикорупційне спрямування, а й соціальний вимір, оскільки держава демонструє перехід від суто формального підходу до індивідуально орієнтованого. Це сприятиме підвищенню довіри громадян до системи, зменшенню кількості конфліктних ситуацій та формуванню справедливішої моделі соціальної допомоги [3].

Особливу увагу в реформі приділено цифровізації процедур. Всі документи та рішення вносяться до єдиної електронної системи охорони здоров'я, що виключає можливість їхньої втрати, підробки чи навмисного затягування процесу. Електронізація зменшує людський фактор і робить процес максимально прозорим для контролюючих органів та суспільства. До того ж передбачена можливість здійснювати аудіо- та відеофіксацію процедури оцінювання, а також залучати представника особи для захисту її інтересів. Такі нововведення є дієвим запобіжником корупційних ризиків і сприяють формуванню довіри до системи [4].

Суттєвим антикорупційним механізмом є також відкритість статистичних даних. МОЗ передбачає публікацію узагальненої інформації про результати роботи ЕКОПФО у відкритому доступі. Це дозволяє громадським організаціям, журналістам та іншим інституціям здійснювати зовнішній контроль за діяльністю системи, відслідковувати тенденції та виявляти можливі зловживання. Такий інструмент громадського моніторингу є надзвичайно важливим у запобіганні новим корупційним схемам, які могли б виникати на ґрунті реформи [2].

Важливо й те, що рішення про ліквідацію МСЕК має і політичне, і соціальне значення. Воно демонструє готовність держави не просто декларувати боротьбу з корупцією, а здійснювати реальні структурні зміни, які зачіпають чутливу сферу — соціальний захист громадян. Для тисяч людей з інвалідністю це означає спрощення доступу до державної допомоги, зменшення принизливих процедур і можливість отримати підтримку на основі об'єктивних критеріїв. Для суспільства загалом — це сигнал, що реформа системи охорони здоров'я рухається у напрямі європейських стандартів і поваги до прав людини [3].

Узагальнюючи можна сказати що, реформа медико-соціальної експертизи, яка передбачає ліквідацію МСЕК і запровадження ЕКОПФО, є ключовим кроком до подолання корупційних практик у сфері встановлення інвалідності. Завдяки електронізації процесів, колегіальності рішень, прихованості складу експертних команд, можливості оскарження та відкритості статистики створюється багаторівнева система захисту від зловживань. Водночас нова модель дозволяє краще враховувати індивідуальні потреби людини, орієнтує систему на якість життя пацієнта, його соціальну та економічну інтеграцію. У перспективі це сприятиме не лише подоланню корупції, а й формуванню більш справедливої та людяної системи соціального захисту в Україні. Таким чином, реформа має подвійний ефект: вона одночасно усуває корупційні ризики та підвищує ефективність і справедливість державної політики у сфері підтримки осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Реформа МСЕК: нова система оцінювання повсякденного функціонування людини запрацює з 1 січня 2025 року [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. – 30.12.2024. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uk/reforma-msek-nova-sistema-ocinyuvannya-povsyakdannogo-funkcionuvannya-lyudini-zaprasyuye-z-1-sichnya-2025-roku> (дата звернення: 02.10.2025).

2. Reform Index 251: Reform of the Disability Assessment and Determination System [Електронний ресурс] // VoxUkraine. – 2024. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/reform-index-251-reform-of-the-disability-assessment-and-determination-system> (дата звернення: 02.10.2025).

3. Багній М. С., Коваль О. Я., Яцків Т. Г. Стан медико-соціальної експертизи в Україні та шляхи покращення її реалізації: громадський аналіз та рекомендації [Електронний ресурс] / М. С. Багній, О. Я. Коваль, Т. Г. Яцків. – К.: МФВВ, 2014. – С. 24–38. – Режим доступу:

<https://www.irf.ua/files/ukr/programs/health/ph-2014-1-24.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).

4. Аналітичний огляд змін у системі встановлення інвалідності [Електронний ресурс] // Офіс реформ Кабінету Міністрів України. – 2024. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/reforms> (дата звернення: 02.10.2025).

УДК 328.184

Галабір В. Є.,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В США: РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІЗМУ ТА ЕТИКА

Корупція залишається однією з головних загроз ефективній роботі державних інститутів і демократії, як у США, так і в усьому світі. В умовах глобалізації та інтеграції фінансових систем особливо важливо забезпечити прозорість і підзвітність державної влади. Протидія корупції в США реалізується через жорстке законодавче регулювання лобізму та підвищення етичних стандартів серед державних службовців і лобістів. Ця тема є актуальною через постійні ризики зловживань владою та впливу приватних інтересів на публічні рішення [1].

В США існує комплексна система правових норм для боротьби з корупцією, серед яких ключове місце займає Закон про запобігання корупції за кордоном (FCRA, 1977), який регламентує боротьбу з хабарництвом як всередині країни, так і у міжнародній діяльності американських корпорацій. Регулювання лобізму почалося в США ще в середині XX століття, а останні значні реформи передбачають відкритість інформації про лобістську діяльність, обмеження прийняття подарунків представниками влади та підвищення прозорості [2]. Сполучені Штати застосовують жорсткі антикорупційні заходи, включаючи кримінальну відповідальність як фізичних, так і юридичних осіб, а також створення спеціалізованих антикорупційних підрозділів у правоохоронних органах.

Лобізм в США вважається законною діяльністю, але він жорстко регулюється із застосуванням принципів прозорості, підзвітності та

розкриття інформації про клієнтів, інтереси і джерела фінансування. В США діють кодекси етики як для лобістів, так і для державних службовців, які містять вимоги щодо доброчесної поведінки, уникнення конфлікту інтересів та запобігання корупційним практикам. Законодавство забороняє отримання подарунків та винагород від лобістів, а також встановлює суворий контроль за діяльністю іноземних агентів, щоб не допустити незаконного впливу на політичні рішення [3].

Завдяки довгій історії законодавчого регулювання, системній роботі правоохоронних органів і активній участі громадськості, рівень корупції в США значно нижчий, ніж у багатьох інших країнах. Серед ефективних практик – постійне оновлення законів, збільшення прозорості в публічних закупівлях та діяльності лобістів, а також міжнародна співпраця у боротьбі з корупцією [4]. Водночас, виклики залишаються, зокрема у вигляді складних схем впливу та необхідності постійного вдосконалення антикорупційних інструментів.

Таким чином, протидія корупції в США є однією з найрозвиненіших і найсистемніших у світі, заснованою на законодавчих нормах, що чітко регламентують лобістську діяльність і підвищують етичні стандарти як між тими, хто здійснює вплив, так і між державними службовцями [5]. Цей підхід спрямований не просто на покарання порушників, а й на створення прозорої системи ухвалення рішень, де кожен учасник процесу несе відповідальність за доброчесність. Важливим фактором досягнення успіху є активна позиція громадськості, яка має можливість здійснювати контроль за діяльністю влади і лобістів завдяки відкритим реєстрам і публічній інформації. Попри це, боротьба з корупцією залишатиметься пріоритетом через складність сучасних форм впливу, а також необхідність адаптації до нових технологій і глобальних викликів. Постійне вдосконалення законодавства та етики залишається ключем до збереження стабільності і ефективності системи державного управління в США.

Список використаних джерел:

1. Закон про запобігання корупції за кордоном (FCPA), 1977. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_про_корупцію_за_кордоном#:~:text=
2. Act 2007 року про чесне керівництво та відкритий уряд (Honest Leadership and Open Government Act of 2007). URL: <https://www.congress.gov/bill/110th-congress/house-bill/2316>
3. Малахов Г.Б. Правові засади протидії корупції в США. 2025. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/download/334299/323772.pdf> (дата звернення: 11.10.25)

4. Яровий Т. Становлення законодавчого регулювання лобізму в США. Випуск 7. 2019. С.53-60.
URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=4NfKq3kAAAAJ&hl=uk>

5. Офіційні документи та стратегії США щодо боротьби з корупцією (2021–2024).
URL: <https://www.holosameryky.com/amp/ameryka-straregiya-protydi-korupzii/6341607.html>

УДК 35.073.53.072.22

Гладун О. М.,
здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

КОРУПЦІЯ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЛЯХ: РИЗИКИ ТА МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ

Корупція у сфері державних закупівель є однією з найпоширеніших проблем, що негативно впливає на доцільність розподілу й ефективне використання державних фінансів, підриває довіру громадськості до державних інституцій та створює нерівні умови для учасників ринкових відносин. Оскільки закупівлі в Україні щороку охоплюють значні кошти бюджету, ця сфера є найпривабливішою для зловживань і незаконного збагачення. Незважаючи на низку прийнятих законодавчих актів та створення електронних систем закупівель, корупційні ризики всеодно залишаються високими, це пов'язано зі складністю процедур, недосконалим контролем та відсутністю належного професійного й етичного рівня у частини посадових осіб. Особливо в умовах воєнного стану вкрай важливим є раціональне використання державних ресурсів, що вимагає системного підходу до запобігання корупції, адже саме через визначення її сутності, форм та суб'єктів, можна виявити основні ризики та розробити дієві методи для їх запобігання.

Закон України «Про запобігання корупції» дає загальне визначення цього поняття - це використання службовою особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою

схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1]. У сфері державних закупівель вона може проявлятися у різних формах, серед яких: хабарництво; конфлікт інтересів; маніпуляції з тендерною документацією; непрозорість процедур; фіктивні конкурси; зловживання службовим становищем та підrobка документів [2 с. 261]. Розглянуті форми корупції проявляються не лише у недоцільному використанні державних коштів, а й у зловживанні службовим становищем, змові між учасниками та навмисному обмеженні конкуренції. Виникнення таких проявів безпосередньо пов'язане з діяльністю суб'єктів державних закупівель, оскільки саме вони забезпечують законність механізму реалізації та можуть як сприяти так і запобігати корупційним ризикам. До таких суб'єктів належать замовники, серед яких органи державної влади та правоохоронні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, об'єднання територіальних громад, Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та їх територіальні органи, а також юридичні особи, що забезпечують потреби держави або територіальної громади і здійснюють діяльність у окремих сферах господарювання. Учасниками закупівель можуть бути фізичні особи, фізичні особи–підприємці, юридичні особи-резиденти та нерезиденти, а також об'єднання учасників. Контроль за законністю проведення закупівель здійснюють відповідні органи, зокрема Міністерство економіки України, Державна казначейська служба, Рахункова палата, Антимонопольний комітет та Офіс фінансового контролю [3]. Розглянуті форми корупції та коло суб'єктів, залучених до неї, свідчать про наявність системних ризиків у самій процедурі закупівель. Вони проявляються на різних етапах — від формування тендерної документації до контролю за виконанням зобов'язань.

На етапі планування закупівель та підготовки тендерної документації виникає низка типових корупційних ризиків, серед яких — завищення очікуваної вартості чи обсягів закупівлі, поділ одного предмета закупівлі для укладення прямих договорів або застосування спрощеної процедури, укрупнення предмета закупівлі з метою обмеження конкуренції, придбання непотрібних або надмірно дорогих товарів, нечітке визначення предмета закупівлі та умов договору, встановлення дискримінаційних вимог до учасників, пом'якшення стандартів якості, закупівля послуг із труднощами у їх оцінюванні, а також необґрунтоване застосування переговорної процедури чи фаворитизм при виборі постачальника. На другому етапі також

виділяються певні ризики, що пов'язані з проведенням оцінки тендерних пропозицій, а саме: необ'єктивність та упередженість при розгляді тендерної пропозиції; вимагання паперових документів та зразків товару (продукції); неповідомлення учасника про невідповідність пропозиції; умисна відміна закупівлі під приводом відсутності потреби; можливість виникнення конфлікту інтересів у представників замовника та неповна перевірка учасників процедури закупівлі. Після завершення оцінки тендерних пропозицій та визначення переможця настає наступний критичний етап — укладення й виконання договору про закупівлю, на якому також існують численні корупційні ризики. До них належать безпідставне внесення змін до договору шляхом укладення додаткових угод, недопостачання товарів чи послуг, приймання неякісної продукції, неоприлюднення додатків до договору або звітів про його виконання, особливо у випадках здійснення закупівель без використання електронної системи [4 с. 8] .

Враховуючи численні корупційні ризики на всіх етапах державних закупівель - від планування до виконання договорів - особливої уваги потребує ефективність механізмів їх запобігання. Саме на основі аналізу цих ризиків сформовано існуючі методи протидії корупції, спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та рівних умов для учасників.

Одним із ключових інструментів у цьому напрямі є електронна система публічних закупівель ProZorro, яка з'явилася в Україні у 2014 році з метою створення прозорих, ефективних та конкурентних умов для проведення закупівель. Запровадження цієї системи стало важливим кроком уперед у боротьбі з корупційними проявами, оскільки вона автоматизує обмін інформацією та документами між замовниками й учасниками, дозволяє відстежувати всі етапи проведення тендерів у режимі реального часу, аналізувати великі масиви даних про закупівлі, учасників і результати торгів. Крім того, система здатна виявляти підозрілі закономірності, зокрема повторюваних переможців в однотипних тендерах, низьку конкуренцію або систематичні порушення процедур, що суттєво підвищує прозорість та підзвітність процесу [5].

Водночас ProZorro має і певні вразливості. Зокрема, трапляються маніпуляції з тендерною документацією, коли умови прописуються під конкретного постачальника; використання фіктивних учасників для створення видимості конкуренції; затримки з оплатами з метою отримання неправомірної вигоди; неналежний контроль за виконанням контрактів, що призводить до неякісного виконання робіт чи постачання товарів; а також технічні збої системи, які можуть

створювати ризики маніпуляцій або ускладнювати проведення торгів [2 с. 261]. Важливим доповненням до ProZorro є моніторинговий портал Dozorro, який дозволяє учасникам закупівель, громадським організаціям і звичайним громадянам залишати відгуки, аналізувати порушення, ініціювати перевірки та надсилати звернення до контролюючих органів. Це формує додатковий рівень громадського контролю, сприяє підвищенню відкритості, доброчесності та довіри до процесу закупівель [6]. Правову основу запобігання корупції у сфері державних закупівель становлять Закони України «Про публічні закупівлі» [7], «Про запобігання корупції» [1], а також відповідні положення Кримінального кодексу України, що передбачають відповідальність за корупційні правопорушення. Використання електронних систем у поєднанні з правовими механізмами сприяє прозорості й рівним умовам для всіх учасників, проте потребує подальшого вдосконалення через розширення інструментів громадського моніторингу. Ефективним було б впровадити обов'язкову відеофіксацію засідань тендерних комітетів із подальшим збереженням записів у відкритому доступі, які дозволять громадськості та контролюючим органам відстежувати процес ухвалення рішень і запобігати зловживанням. Також можна створити систему автоматичної перевірки зв'язків між компаніями-учасниками через відкриті дані про власників, що дасть змогу своєчасно виявляти фіктивну конкуренцію та змови. Крім того, доцільним є передбачити періодичне оновлення складу тендерних комітетів, щоб уникнути формування сталих корупційних зв'язків і забезпечити неупередженість у прийнятті рішень. Такі доповнення допоможуть значно підвищити ефективність уже діючих антикорупційних механізмів, забезпечать більшу відкритість та контрольованість усіх етапів закупівель, зменшать можливості для зловживань і корупційних змов та створять більш справедливий й конкурентний умови для всіх учасників ринкових відносин.

Отже, ефективна протидія корупції у сфері державних закупівель полягає не лише у дотриманні чинного законодавства, а й у постійному вдосконаленні механізмів контролю та прозорості, адже саме впровадження нових інструментів і посилення громадського нагляду сприятиме формуванню доброчесної та конкурентної системи закупівель в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.10.2025)

2. Сірко В. С. Корупційні ризики в публічних закупівлях: аналіз корупційних ризиків та методів їх мінімізації, включаючи законодавчі та організаційні заходи // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 9. С. 260–262. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/60> (дата звернення: 10.10.2025)

3. Інформаційно-правова система LIGA:ZAKON. Суб'єкти публічних закупівель: органи контролю. URL: <https://share.google/wni8ZNXfIME0jpYJ1> (дата звернення: 10.10.2025)

4. Національне агентство з питань запобігання корупції. Презентація: Типові корупційні ризики в публічних закупівлях. Київ: НАЗК. С. 37. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/uploads/Typovi-koruptsijni-ryzyky-v-publichnyh-zakupivlyah-2.pdf> (дата звернення: 10.10.2025)

5. Зубченко В. Д. Методи розслідування корупційних схем у державних закупівлях. 2025. URL: <https://analyst.net.ua/index.php?newsid=4479> (дата звернення: 10.10.2025)

6. Dozorro [Електронний ресурс]. URL: <https://dozorro.org/> (дата звернення: 10.10.2025)

7. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 10.10.2025)

УДК 343.353:061.1](043.2)

*Грибович М. М.,
здобувач вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

АРМА У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Боротьба з корупцією залишається одним із головних завдань української держави та важливою умовою розвитку демократичного суспільства. У відповідь на виклики, пов'язані з поширенням корупційних практик, в Україні була створена система спеціалізованих антикорупційних органів. Найвідоміші з них це Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Однак не всі

інституції, що відіграють важливу роль у протидії корупції, навіть найвідоміші, формально входять до переліку спеціально уповноважених суб'єктів, визначених Законом України «Про запобігання корупції» [1]. Однією з таких є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено - Агентство з розшуку та менеджменту активів або АРМА), діяльність якого є невід'ємною складовою сучасної антикорупційної політики держави.

Передумови створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА) мали як зовнішній, так і внутрішній характер. Серед зовнішніх чинників варто виокремити зростання рівня транснаціональної організованої злочинності, необхідність міжнародного співробітництва у сфері повернення незаконно набутого майна, виконання Україною міжнародних зобов'язань, а також адаптацію законодавства до стандартів ЄС. Внутрішні передумови були пов'язані з неефективністю попередніх механізмів управління арештованими активами, відсутністю єдиного органу, уповноваженого забезпечувати їх збереження та повернення державі, а також із загостренням політичної та економічної ситуації після 2013 року. У відповідь на ці виклики в Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки було передбачено створення спеціалізованого органу з управління арештованими активами. Втіленням цього рішення стало ухвалення 10 листопада 2015 року Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», що заклало правові основи функціонування АРМА як ключового елемента антикорупційної інфраструктури держави [2, с. 443-444]. Створення АРМА стало важливим кроком у зміцненні антикорупційної системи України, забезпечивши ефективне управління арештованими активами та реалізацію міжнародних зобов'язань держави.

Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» АРМА є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні або у справі про визнання необґрунтованими активів, та/або які конфісковано або стягнуто в дохід держави за рішенням суду [3]. З визначення можна зробити висновок, що АРМА є одним із ключових інструментів держави у протидії корупції, адже його діяльність

спрямована на виявлення, повернення та ефективне управління активами, набутими злочинним шляхом.

До основних напрямків діяльності АРМА відносять виявлення та розшук активів, управління арештованими активами та формування державної політики у цій сфері. Агентство уповноважене виявляти та розшукувати майно, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні або яке підлягає стягненню в дохід держави, здійснювати заходи за зверненням слідчих, прокуратури та судів, забезпечувати міжнародне співробітництво з іноземними органами та міжнародними організаціями щодо виявлення та повернення активів, звертатися до суду з позовами про визнання незаконними нормативних актів, рішень або правочинів, вчинених з порушенням законодавства, а також представляти інтереси України у закордонних юрисдикціях у справах щодо повернення активів. На підставі судових рішень АРМА здійснює управління активами з метою збереження або збільшення їхньої економічної вартості шляхом передачі майна в управління за договорами або реалізації активів з подальшим розміщенням коштів на державних рахунках до завершення кримінального провадження. Одночасно Агентство формує державну політику у сфері виявлення, розшуку та управління активами, координуючи діяльність із іншими державними органами, удосконалюючи нормативно-правову базу та сприяючи підвищенню ефективності антикорупційної інфраструктури України [4]. Отже, за змістом, масштабом своїх функцій та правовим статусом АРМА є унікальним органом серед державних інституцій України, адже він не лише виявляє та розшукує активи, а й здійснює їхнє управління, забезпечує міжнародне співробітництво та формує державну політику у сфері повернення та збереження арештованого майна.

Та наскільки робочим є цей унікальний орган? Ефективність роботи АРМА оцінюється неоднозначно. Одні експерти вбачають її у мільйонах гривень, що надходять до державного бюджету, інші ж наголошують на низьких показниках виконання покладених функцій. Наприкінці 2024 року Рахункова палата оприлюднила звіт за результатами аудиту діяльності Агентства, у якому зазначено, що активи на суму понад 39,4 млрд грн досі не прийняті в управління, а потенційні фінансові можливості на суму близько 6 млрд грн залишилися невикористаними. За даними аудиторів, АРМА фактично виконує менше 20% судових рішень, що призводить до значних втрат для державного бюджету. Крім того, встановлено суттєву різницю між оціночною вартістю активів, визначеною Агентством, і їхньою реальною ринковою ціною — вона коливається у межах 60–80%. «Ми

бачимо дуже багато червоних прапорців, які вказують на те, що робота агентства неефективна. Це підтверджують і результати аудиту рахункової палати, і інші. В звіті рахункової палати чітко вказано, що результати роботи АРМА не повністю відповідають тому, чим мала би займатися АРМА насправді. Це призводить до мільярдних збитків, які пов'язані з тим, що активи ефективно не управляються», — каже Павло Демчук, старший юридичний радник Transparency International Ukraine [5]. Отже, попри унікальний статус і значний потенціал, ефективність діяльності АРМА залишається низькою: агентство не забезпечує належного управління активами, не виконує більшість судових рішень і завдає державі значних фінансових втрат.

Недоліки в роботі АРМА та її низька ефективність зумовили необхідність глибокого оновлення інституції. У відповідь на це 27 липня 2025 року Президент України Володимир Зеленський підписав Закон №4503-ІХ від 18 червня 2025 року спрямований на посилення інституційної спроможності агентства та реформування системи управління арештованими активами. Документ має на меті створити прозорий, економічно обґрунтований і захищений від корупції механізм управління такими активами, усунувши наявні прогалини, що заважали ефективному виконанню функцій АРМА. Реформа передбачає проведення незалежного аудиту діяльності агентства, оновлення системи відбору його керівництва за участі міжнародних експертів, а також удосконалення процедур управління арештованим майном. Крім того, законом уточнюється порядок призначення Голови та працівників АРМА, передбачається активна участь міжнародних партнерів у конкурсній комісії, а також змінюється підхід до визначення управителів активів. Нововведення включають поділ активів на прості та складні, встановлення чітких критеріїв їх ідентифікації й запровадження аудиту ефективності управління. Очікується, що реформа підвищить результативність роботи АРМА, забезпечить раціональне використання активів і сприятиме відновленню довіри суспільства та міжнародних партнерів до діяльності агентства [6]. Реформа АРМА є позитивним сигналом для суспільства й міжнародних партнерів, адже покликана підвищити прозорість, ефективність та підзвітність агентства; а призначення 26 вересня 2025 року Кабінетом Міністрів Конкурсної комісії з відбору Голови АРМА [7] стало реальним кроком до практичної реалізації оновленої моделі його діяльності.

АРМА, створене у 2015 році як ключовий елемент антикорупційної інфраструктури, відіграє унікальну роль у виявленні, розшуку та управлінні активами, отриманими злочинним шляхом, та формуванні

державної політики у цій сфері. Історія її створення свідчить про спробу держави системно вирішити проблему непрозорого управління арештованим майном і виконання міжнародних зобов'язань. Невиконання більшості судових рішень, відсутність системного контролю за управлінням активами та істотна різниця між оцінкою Агентства і ринковою вартістю майна вказують на необхідність структурних змін і удосконалення процедур. У цьому контексті реформа 2025 року є логічним і критично необхідним кроком, який закладає основу для прозорого, ефективного та економічно обґрунтованого управління арештованими активами. Впровадження незалежного аудиту, нових конкурсних процедур із залученням міжнародних експертів, поділ активів на прості й складні та оцінка ефективності управління створюють умови для підвищення результативності роботи агентства. Символічним, але водночас практично важливим є призначення Конкурсної комісії Кабміном, що демонструє серйозність намірів держави та готовність міжнародних партнерів підтримати зміни. Попри опір деяких внутрішніх структур АРМА, суспільний контроль і міжнародна підтримка формують міцний фундамент для відновлення довіри та практичної реалізації функцій агентства. На нашу думку, ключовим викликом залишається не лише удосконалення нормативної бази, а й формування в АРМА реальної культури відповідальності та прозорості управління активами. На перспективу, критично важливим є забезпечення постійного моніторингу діяльності, впровадження сучасних аналітичних інструментів та мотиваційних механізмів для управителів активів. Якщо ці кроки будуть реалізовані, АРМА зможе не лише виправдати свій унікальний статус, але й стати ефективним інструментом боротьби з корупцією, гарантувати повернення активів до державного бюджету та підвищити довіру суспільства і міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 №170-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 11.10.2025).
2. Мельник Л. В. Історія створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: зовнішні і внутрішні передумови. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 2. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330286/319776> (дата звернення 11.10.2025).
3. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та

інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#n190> (дата звернення 11.10.2025).

4. Основні напрямки діяльності. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів - arma.gov.ua. URL: <https://arma.gov.ua/areas-of-activity> (дата звернення: 11.10.2025).

5. Віра Хмельницька. Яхта Медведчука та фармкомпанія для росіян: що відомо про гучні скандали в АРМА. TCH.ua. URL: <https://tsn.ua/exclusive/iakhta-medvedchuka-ta-farmkompaniia-dlia-rosiian-shcho-vidomo-pro-huchni-skandaly-v-arma-2889134.html> (дата звернення 11.10.2025).

6. Президент України підписав Закон України про реформу АРМА. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: <https://surl.li/ixcya> (дата звернення 11.10.2025)

7. Кабмін призначив Конкурсну комісію з відбору Голови АРМА. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/news/kabmin-vyznachyv-chleniv-konkursnoyi-komisiyi-z-vidboru-golovy-arma/> (дата звернення 11.10.2025).

УДК 342.9

*Дерега Д. В.,
студентка 4 курсу юридичного факультету,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Корупція у сфері публічних фінансів залишається однією з ключових перешкод на шляху до сталого розвитку України, оскільки саме вона підриває ефективність використання бюджетних коштів, знижує довіру громадян до державних інституцій та послаблює спроможність держави забезпечувати виконання найважливіших соціально-економічних функцій від здійснення соціальних виплат до фінансування відбудови інфраструктури після воєнних руйнувань. Така ситуація вказує на необхідність переосмислення існуючих механізмів контролю у сфері публічних фінансів і запровадження

системних реформ, що базуються на принципах прозорості та підзвітності.

Згідно з даними Transparency International, у 2024 році Україна отримала лише 35 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) та посіла 105-те місце серед 180 країн світу [1]. Після певного покращення показників у 2023 році втрата позицій у 2024-му демонструє, що орієнтації виключно на формальне виконання міжнародних зобов'язань недостатньо без реального підкріплення їх якісною реалізацією.

Для подолання цих викликів необхідний перехід від констатації фактів та статистичних індикаторів до формування ефективної системи запобігання корупції, основою якої має стати впровадження європейських стандартів фінансового контролю. Такі стандарти забезпечують не лише нормативну визначеність і чіткість процедур, але й створюють інституційні та технологічні умови для прозорого, відповідального й результативного управління публічними фінансами. Вони є важливим інструментом гармонізації українського фінансового контролю з вимогами ЄС та засобом запобігання корупційним ризикам.

Зазначена проблематика розглядається як міжнародними інституціями (Європейська Комісія, OECD, Світовий банк), так і українськими науковцями та експертними центрами. Варто зазначити також конкретних авторів, які зробили вагомий внесок у дослідження внутрішнього аудиту та державного внутрішнього фінансового контролю в Україні: Ю. Битяка, З. Гладун, С. Василик, Л. Касьяненко, Л. Гуцаленко, В. Авер'янова, М. Кучерявенка, Т. Головач, А. Юхимчук, Т. Остапенко.

Під європейськими стандартами фінансового контролю варто розуміти цілісну систему принципів і практик, спрямованих на забезпечення ефективного, прозорого та підзвітного управління публічними фінансами [2]. Вона охоплює організацію системного внутрішнього контролю в державному секторі, який включає превентивні, періодичні та подальші перевірки, функціонування незалежного внутрішнього й зовнішнього аудиту, а також дотримання вимог до прозорості фінансової звітності. Не менш важливими складовими є інституційна незалежність органів контролю, інтеграція механізмів запобігання відмиванню коштів і забезпечення публічної звітності перед суспільством.

Європейська Комісія у своїх документах визначає чіткий каркас для формування публічного внутрішнього фінансового контролю (Public Internal Financial Control), який покликаний гарантувати раціональне використання бюджетних коштів, запобігати зловживанням та підвищувати ефективність рішень. Такий підхід є не

лише технічним інструментом фінансового нагляду, а й важливою складовою системи добросовісного самоврядування, що забезпечує баланс між контролем, підзвітністю та ефективністю.

Значення фінансового контролю як дієвого механізму запобігання корупції підтверджується і міжнародно-правовими актами. Зокрема, пункт 5 статті 8 Конвенції ООН проти корупції (прийнята 31 жовтня 2003 року, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року) зобов'язує держави-учасниці впроваджувати механізми прозорості та підзвітності, серед яких – обов'язкове декларування державними посадовими особами своєї позаслужбової діяльності, активів, інвестицій і суттєвих подарунків [3]. Такі інструменти сприяють виявленню потенційних конфліктів інтересів, запобігають неправомірній вигоді та забезпечують відкритість діяльності посадовців, що є невід'ємною умовою ефективної реалізації європейських стандартів фінансового контролю в Україні.

Окрім юридичних норм, практичну мотивацію надають оцінки міжнародних організацій: звіти Світового банку та аналітика щодо PFM (Public Financial Management) демонструють, що покращення систем управління фінансами держави (впровадження внутрішнього контролю, модернізація бюджетного процесу та цифровізації) прямо корелюють зі зниженням ризиків зловживань і підвищенням ефективності витрачання коштів.

У межах такого підходу в останні роки в Україні відбулися конкретні кроки з імплементації європейських стандартів фінансового контролю, які дозволяють бачити реальні зрушення і області, де ще треба підсилення.

У 2024-2025 роках одним із важливих заходів стало реформування законодавства в сфері бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиту з урахуванням норм ЄС. Зокрема, завершився проєкт EU-FAAR, який підтримував Україну у вдосконаленні практик звітності, обліку і аудиту, включно із запровадженням публічного аудиторського нагляду, переведенням звітності підприємств у формат XBRL та участю України як спостерігача у Європейському комітеті наглядових органів з аудиту [4]. У червні 2025 року ухвалено зміни до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», прийнятого 16 липня 1999 року, що передбачають обов'язкову нефінансову звітність для певних категорій підприємств за стандартами ЄС.

Значний прогрес також спостерігається у створенні і розвитку внутрішніх систем контролю, управління ризиками та внутрішнього аудиту, особливо в державних підприємствах та в фінансовому секторі. Так, за Мірою 2.4.1.6.1 Державної антикорупційної програми 2023-2025

було реалізовано законодавчі положення, що визначають вимоги до системи внутрішнього контролю на державних підприємствах з функціями відповідності, управління ризиками та внутрішнього аудиту у моделі «трьох ліній захисту» [5]. Вказана модель передбачає розподіл відповідальності між різними рівнями управління: перша лінія відповідає за безпосереднє управління ризиками у процесі діяльності, друга – за контроль і моніторинг ефективності управління ризиками, а третя – за незалежну оцінку та аудит.

Варто зазначити, що запровадження таких вимог дозволило створити більш прозору та підзвітну систему управління державними підприємствами, яка спрямована не лише на мінімізацію корупційних ризиків, а й на підвищення ефективності використання державних ресурсів. У межах змін визначено чіткі нормативні вимоги до процедур контролю, звітності та оцінювання ризиків, що сприяє формуванню корпоративної культури доброчесності та відповідальності. Тому реалізація зазначених вимог стала важливим кроком у наближенні системи управління державними підприємствами до європейських стандартів.

Ключову роль відіграє також зовнішній контроль. Так, реформа Рахункової палати, ухвалена в грудні 2024 року, спрямована на підвищення незалежності цього органу, поліпшення професійних стандартів та прозорості процесу відбору кадрів, а також перегляду оплати праці та умов роботи. Крім того, у сфері наближення до стандартів ЄС відбулися двосторонні консультації Україна-ЄС щодо фінансових контрольних механізмів як частини переговорів з приводу євроінтеграції.

Такі договірні та програмні інструменти стимулюють державні органи дотримуватися європейських стандартів, оскільки невиконання може призвести до втрати довіри партнерів, зниження міжнародної підтримки чи умов фінансування.

Однак, попри зроблене, існують суттєві виклики й ризики, які ще стримують повну реалізацію європейських стандартів як інструменту боротьби з корупцією. Серед таких:

- не повністю або з істотним запізненням заповнено штат внутрішніх аудиторів; близько 30 % посад внутрішніх аудиторів в державно-фінансових підрозділах лишаються незаповненими [6, с. 61].

- недостатня інституційна незалежність деяких органів (зокрема Рахункової палати) і досі тривають дискусії щодо їх конституційного статусу, фінансової автономії та чіткості повноважень.

- необхідність удосконалення процедур контролю за виконанням рекомендованих аудитами заходів та підвищення довіри суспільства

до контрольних органів, зокрема, через прозорість результатів аудитів, своєчасне реагування на виявлені недоліки.

– складнощі, обумовлені умовами воєнного стану, які призводять до тимчасового спрощення процедур, відстрочок або зменшення ресурсів, що може зменшувати ефективність контролю.

Таким чином, європейські стандарти фінансового контролю включно з прозорою обліковою звітністю, внутрішнім аудитом, управлінням ризиками, зовнішнім аудитом та незалежністю контрольних інституцій вже частково імплементовані в Україні в 2020-2025 роках. Законодавчі зміни та програмні зобов'язання (наприклад, через державні програми та міжнародні угоди) встановлюють чіткі рамки відповідальності, розмежування повноважень і підзвітності, що сприяє підвищенню прозорості.

Незважаючи на це, для повноцінного функціонування таких стандартів необхідне подолання ключових бар'єрів: забезпечення кадрової спроможності, фінансової незалежності контрольних органів, підвищення якості та регулярності аудитів, стійкість реформ навіть в умовах надзвичайного стану. Таким чином, впровадження європейських стандартів фінансового контролю має стати не лише галузевою або законодавчою реформою, але й системним довгостроковим процесом, підтриманим політичною волею, громадським контролем та міжнародними партнерами.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок стосовно того, що впровадження європейських стандартів фінансового контролю в Україні є необхідною, але не достатньою умовою для стійкого зниження корупції у сфері публічних фінансів. Важливою є послідовна реалізація комплексу заходів від законодавчої уніфікації та інституційного зміцнення до цифрової модернізації та підвищення професійних компетенцій за супроводу прозорого моніторингу й активної участі громадянського суспільства. Лише за таких умов формальні декларації перетворяться на реальні інструменти контролю, а декларативна прив'язка до євроінтеграційних зобов'язань набуде практичної ваги в протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2024. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2024/> (дата звернення: 06.10.2025).

2. Public Internal Control. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/protection-eu-budget/public-internal-control_en (date of access: 06.10.2025).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 06.10.2025).

4. EU-project supports the implementation of EU practices for accounting, financial reporting and audit in Ukraine. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-project-supports-implementation-eu-practices-accounting-financial-reporting-and-audit-ukraine_en (date of access: 07.10.2025).

5. The state anti-corruption program - Measure 2.4.1.6.1. ICM ДАП. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/en/zahid/725/> (date of access: 07.10.2025).

6. Ukraine 2024 Report. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Brussels, 30 October 2024. P. 61. URL: <https://me.gov.ua/file/26b46d87-bbab-4c21-bcba-d66ea4015493> (date of access: 07.10.2025).

УДК: 378

*Добровольська О. Ю.,
здобувачка вищої освіти IV курс,
Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У БОРОТБІ З ГЛОБАЛЬНОЮ КОРУПЦІЄЮ

Корупція - стійка суспільно-політична вада, яка, на жаль, не зникає з порядку денного. У добу глобалізації це явище ускладнюється й набуває нових, більш заплутаних форм. Яскравим свідченням його транскордонної природи стали журналістські розслідування останніх років про офшорні активи впливових політиків і зірок індустрії розваг - зокрема публікації «Панамських документів» та «Документів Пандори», які наочно демонструють масштаб і глобальну взаємопов'язаність сучасних корупційних схем.

Корупцію зазвичай тлумачать як використання довіреної влади в особистих інтересах. Вона має багато проявів і охоплює практики на кшталт хабарництва, відкатів, кумівства, рекету, саботажу, шахрайства, змови тощо [1, с. 76]. Водночас ці форми не мають однакової нормативної оцінки: якщо крадіжку чи шахрайство переважно кваліфікують як злочини в більшості держав, то «торгівля впливом»

або хабарі можуть сприйматися по-різному - залежно від конкретного соціокультурного середовища, у якому такі дії відбуваються.

У Конвенції ООН проти корупції перелік корупційних діянь розкрито через низку норм, що передбачають їх криміналізацію: від хабарництва щодо національних і іноземних посадових осіб, а також службовців міжнародних публічних організацій (ст. 15, 16) до легалізації (відмивання) злочинних доходів (ст. 23), приховування (ст. 24) та впливу на правосуддя/перешкоджання йому (ст. 25) [2].

Глобальну корупцію відносять до злочинних практик, маючи на увазі поширені, майже повсюдні явища, що з певною регулярністю проявляються в більшості держав, хоча й у різних масштабах і співвідношеннях. Її «глобальність» пов'язують із мережами, які за допомогою хабарів полегшують торгівлю людьми, наркотиками, рідкісними та зникаючими видами тварин, а також зброєю. Такі транснаціональні схеми складні для викриття, адже операції відбуваються через кордони, охоплюють численні юрисдикції й спираються на різноманітні цифрові інструменти для проведення фінансових транзакцій.

Підсумовуючи найтипівіші прояви, можна відзначити, що сутнісною ознакою глобальної корупції є неформальне задіяння транснаціональних мереж заради протиправного збагачення через експлуатацію владних ресурсів. Її глобальний вимір визначають транскордонний характер фінансових потоків і міжнародна спільнота учасників корупційних комбінацій. Додатковим свідченням масштабу та гостроти проблеми є наявність розгалуженого нормативно-інституційного інструментарію протидії в арсеналі міжнародних організацій і стала увага до цієї теми на світових майданчиках, зокрема під час самітів глав держав.

Класичні підходи протидії – внутрішній контроль, санкції та фінансові перевірки – нерідко дають обмежений результат через дефіцит прозорості й відсутність цілісної системи [3, с. 275]. На цьому тлі теоретичні напрацювання наголошують на потребі впровадження інноваційних, передусім цифрових, рішень, що дозволяють автоматизувати процедури, мінімізувати людський чинник і посилити механізми підзвітності.

Штучний інтелект (ШІ) зазвичай розуміють як системи, що проявляють інтелектуальну поведінку, аналізують середовище та - з певною мірою автономності - виконують дії для досягнення визначених цілей» [4, с. 216-217]. На відміну від «класичних» ІКТ, які здатні лише оцифровувати закупівлі, надавати е-послуги й оприлюднювати відкриті дані, вирізняльна риса ШІ - спроможність до

самонавчання. Замість детального програмування всіх можливих сценаріїв, алгоритми ІІІ самі відшуковують оптимальні рішення.

Застосування ІІІ як інструмента аналізу даних відкриває змогу ідентифікувати бенефіціарних власників у глобальному масштабі, відтворювати мережі зв'язків, геолокації, використання фірм-прокладок, офшорні схеми та банківські операції учасників тендерів. Особливо корисним потенціал ІІІ є в бюрократично чутливих для бізнесу процесах - реєстрації землі й майна, адмініструванні соціальних виплат, верифікації персональних даних, укладенні та моніторингу державних контрактів тощо.

Показовим для впровадження цифрових інструментів у глобальній антикорупційній політиці є досвід Європейського Союзу. Масштабні обсяги фінансування програм, грантів і проєктів як у межах внутрішніх політик ЄС, так і у сфері його зовнішньої діяльності потребують наднаціональної системи нагляду за видатками та запобігання шахрайству. Водночас, попри традиційно високі рейтинги більшості держав-членів за індексами сприйняття корупції, останні порівняльні опитування свідчать, що проблема й надалі гостро турбує громадян Союзу: 68% учасників моніторингу Євробарометра [5] та 62% із понад 40 000 респондентів Глобального барометра корупції [6] вважають корупцію широко розповсюдженою у своїй країні. Найбільше претензій адресовано національним державним інституціям: на думку 74% опитаних, саме там корупційні практики проявляються найчастіше. У переліку суб'єктів із найнижчим рівнем довіри опинилися політичні партії (58%) та політики місцевого, регіонального й національного рівнів (55%) [5].

Підприємницьке середовище в державах ЄС також відзначає корупцію як чинник, що ускладнює ведення бізнесу. Так, понад третина компаній (34%) назвали її проблемою. Більшість фірм переконані, що тісна взаємодія між політикою та бізнесом породжує корупційні практики (79%), а фаворитизм і корупція спотворюють конкуренцію (70%). Крім того, 59% представників бізнесу в ЄС погоджуються, що хабарі та використання зв'язків часто є найпростішим шляхом до отримання певних державних послуг [5].

Як цифрову відповідь на ці ризики Європейська Комісія впровадила інструмент ARACHNE - систему аналітики даних для управлінського аудиту, яка впродовж бюджетного періоду відстежувала використання коштів структурних фондів ЄС [7, с. 32].

ARACHNE акумулює відомості, що надходять від керівних органів Європейського соціального фонду та Європейського фонду регіонального розвитку, а також із низки зовнішніх реєстрів. Об'єктами

обробки виступають як юридичні, так і фізичні особи. Система опрацьовує ці дані й збагачує їх відкритою інформацією, аби ідентифікувати бенефіціарів, договори та підрядників, потенційно вразливих до шахрайства, конфлікту інтересів або інших порушень. Інструмент охоплює майже 400 млн компаній по всьому світу (чинних і тих, що припинили діяльність), включно з даними про структуру власності (акціонерів, дочірні підприємства, частки участі тощо), для 41 млн компаній містить детальні фінансові показники (оборот, грошовий потік, коефіцієнти платоспроможності), зберігає адресну інформацію, відомості про топменеджмент та пов'язаних осіб (директорів, вищих керівників, ступінь пов'язаності/спорідненості), кількість афілійованих суб'єктів і ролі в компаніях, а також індикатори довіри та ризики неплатоспроможності/банкрутства.

Окрім ARACHNE, у розпорядженні ЄС діють Система раннього виявлення та виключення (Early Detection and Exclusion System, EDES) і Система управління невідповідностями (Irregularity Management System, IMS), інтегровані в Інформаційну систему боротьби з шахрайством (Anti-Fraud Information System, AFIS). AFIS забезпечує накопичення й аналітичну обробку релевантних даних, а у її периметрі обліковується понад 8500 кінцевих користувачів із близько 1400 спеціалізованих органів. До кола користувачів входять держави-члени, країни-партнери поза ЄС, міжнародні організації, Європейська Комісія та інші інституції Європейського Союзу [7, с. 33].

Ще одним елементом цифрової інфраструктури ЄС у протидії шахрайству є Система управління невідповідностями, призначена для подання повідомлень про порушення, зокрема про факти шахрайства, у справах, що стосуються спільного управління коштами та інструментів передвступної допомоги. У межах цієї системи держави-члени, країни-кандидати та інші держави поза ЄС вибудовують багаторівневу ієрархію звітування з розмежуванням зон відповідальності. Наразі майже 700 звітних організацій і понад 3000 зареєстрованих користувачів цього цифрового інструменту відповідають за своєчасну реєстрацію і передавання інформації про виявлені порушення.

Варто підкреслити, що попри жорсткі правила захисту даних і стриману політику щодо впровадження ІІІ, ЄС уже застосовує такі технології в антикорупційній діяльності. Європейський офіс з боротьби з шахрайством розгорнув систему аналітики на базі машинного навчання, яка дає змогу виявляти «підозрілі» семантичні патерни в електронному листуванні та соцмережах, передусім у сфері організації тендерів і публічних закупівель. Окремий акцент робиться на якості програмного забезпечення та персоналізації рішень. Водночас ефективність ІІІ критично залежить від

обсягів і надійності вхідних даних, інформація має бути масивною й достовірною. Показовим є кейс із аналізом «Панамських документів», коли інструмент OLAF виявив сім можливих збігів із працівниками інституцій ЄС, однак частину з них згодом визнано хибними через фрагментарність і неповноту наборів даних [8]. Додаткові труднощі виникли під час спроб ідентифікації однакових фінансових суб'єктів, що функціонують у різних юрисдикціях під відмінними найменуваннями.

Також показово, що Європейський Союз суттєво фінансово підсилює антикорупційні інструменти. У рамках Програми боротьби з шахрайством на 2021–2027 роки, загальний бюджет якої становить 181 млн євро, на Інформаційну систему протидії шахрайству передбачено 60 млн євро, а ще 7 млн євро спрямовано на функціонування Системи управління невідповідностями.

Наведені кейси засвідчують, що під тиском і за методичної підтримки цифрові інструменти моніторингу корупційних практик інтегруються в державні системи фінансового менеджменту та контролю. Паралельно це розширює арсенал засобів для вдосконалення протидії транснаціональній корупції.

Отже, цифрові технології стають ключовою складовою глобальної антикорупційної архітектури, однак їхня ефективність залежить від якості даних, належного врядування та транснаціональної координації. Практики ЄС (ARACHNE, AFIS/EDES/IMS) демонструють, що аналітика великих масивів даних і машинне навчання здатні системно виявляти ризики шахрайства, конфлікти інтересів і нетипові патерни у публічних фінансах. Класичні інструменти контролю залишаються необхідними, але цифрові підходи підсилюють прозорість і підзвітність, мінімізуючи людський чинник у високоризикових процесах.

Список використаних джерел

1. Гура В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 73-81.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 22.09.2025)
3. Думчиков М.О. Цифрові інструменти в боротьбі з корупцією: як технології змінюють роботу правоохоронних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2025. С. 274-277.
4. Щербак Н.М, Уткіна М.С. Теоретико-методологічні підходи до визначення штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2021. С. 214-217.

5. Special Eurobarometer. 2022. *Corruption*. Report. March-April 2022. 523. European Union. <http://dx.doi.org/10.2837/110098> (дата звернення: 23.09.2025)

6. Transparency International. 2021. *European Union. Global Corruption Barometer*. URL: <https://www.transparency.org/en/gcb/eu/european-union-2021> (дата звернення: 23.09.2025)

7. Вінникова Н.А. Цифрові технології у боротьбі з глобальною корупцією. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, серія «Питання політології», 2022, випуск 41. С. 30-39.

8. International Consortium of Investigative Journalists. 2021. *Pandora papers. Offshore havens and hidden riches of world leaders and billionaires exposed in unprecedented leak. Global Overview*. URL: <https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/> (дата звернення: 24.09.2025)

УДК 343.98

*Довженко Д. А.,
студентка 4 курсу юридичного факультету,
Науковий керівник: Ткаля О.В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права та процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, Миколаїв,*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ТА ЦИФРОВА СУДОВА ВЗАЄМОДІЯ: ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ E-EVIDENCE У КОРУПЦІЙНИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ ІЗ МІЖНАРОДНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Цифрові технології швидко стають невід'ємною частиною повсякденного життя, одночасно створюючи нові можливості та загрози, зокрема у сфері кіберзлочинності. За оцінками експертів Cybersecurity Ventures, у 2024 році збитки від кіберзлочинності сягнули 9,5 трильйонів доларів США, а 2025 року можуть перевищити 10,5 трильйонів [1]. Ефективна протидія таким загрозам потребує скоординованого підходу національних урядів та міжнародного співробітництва. ЄС демонструє приклад такої інтеграції: держави-члени об'єднують зусилля для протидії злочинам, у тому числі у кіберпросторі, забезпечуючи правовий доступ до електронних доказів як всередині Союзу, так і за його межами. Для України, яка прагне членства в ЄС, наближення законодавства до європейських стандартів у сфері цифрових доказів є важливим кроком у підвищенні

спроможності національних правоохоронних і судових органів ефективно розслідувати корупційні та інші транснаціональні злочини. Особливо це стосується боротьби з корупцією: електронні докази (журнали транзакцій, листування, резервні копії та інші цифрові сліди) дають змогу відслідкувати механізми підкупу, розкривати мережі відмивання активів та встановлювати міжнародні зв'язки злочинних схем. Швидкий і стандартизований доступ до таких доказів через інструменти e-Evidence підвищує ймовірність розкриття корупційних злочинів, сприяє поверненню вкрадених активів та зміцнює довіру громадськості до правоохоронної та судової систем [1].

У науковій літературі широкого вжитку набув термін «digital evidence» (цифрові докази), під яким розуміють будь-яку інформацію, зафіксовану або передану з використанням комп'ютерних систем, що може підтвердити або спростувати певні обставини справи. Це можуть бути текстові, графічні, звукові та відео дані, а також метадані, які допомагають відтворити цифрову взаємодію осіб. На думку експертів Scientific Working Group on Digital Evidence, цифрові докази включають будь-яку інформацію доказового значення, зафіксовану або передану у цифровій формі [2]. Обов'язковою ознакою таких доказів є їхня конвергентність — здатність одиничного доказу інтегруватися з іншими доказами та набувати у сукупності доказового значення.

Зростаюча роль цифрових доказів зумовлена також тим, що учасники кримінальних проваджень дедалі частіше обґрунтовують своє алібі через взаємодію з електронними системами. Наприклад, під час скоєння злочину вони могли користуватися комп'ютером, мобільним телефоном, перебувати під спостереженням камер або авторизовуватися у системах контролю доступу в іншому місці. У зарубіжній практиці такі пояснення отримали назву «digital alibi» (цифрове алібі), оскільки їх підтвердження чи спростування ґрунтується на цифровій інформації, яка зберігається на матеріальних носіях. При цьому важливо враховувати, що цифрові докази недоступні для безпосереднього сприйняття, потребують спеціальних програмно-технічних засобів для аналізу та є дуже нестійкими, оскільки можуть бути легко пошкоджені або видалені [2].

Щоб спростити та прискорити доступ до електронних доказів у ЄС, у 2018 році Комісія запропонувала нові правила, які були прийняті Радою ЄС та Європейським парламентом у липні 2023 року та набудуть чинності з літа 2026 року. Вони передбачають надійний захист основних прав, включно з персональними даними, встановлюють обов'язок для постачальників послуг призначати законного представника у ЄС та створюють правову визначеність для бізнесу [3].

Законодавчі новації передбачають два ключові механізми: європейський ордер на надання доказів та європейський ордер на збереження доказів. Перший дозволяє суду або слідчому органу в одній державі ЄС безпосередньо отримувати електронні докази у постачальника послуг або його законного представника в іншій країні ЄС. У надзвичайних випадках строки реагування скорочуються до кількох годин, порівняно з місяцями, які потребує традиційна взаємна правова допомога. Другий ордер дозволяє вимагати збереження даних для подальшого отримання їх у межах розслідування. Ці інструменти скорочують строки та підвищують ефективність транснаціональних розслідувань [3].

Європейські ініціативи ґрунтуються також на Будапештській конвенції про кіберзлочинність та її Другому додатковому протоколі (2021 р.), які встановлюють більш ефективний режим міжнародної правової допомоги у сфері цифрових доказів та дозволяють пряме співробітництво з інтернет-сервісами інших держав-учасниць. Протокол охоплює всі цифрові докази, а не лише дані, пов'язані з кіберзлочинами, і передбачає жорсткі гарантії захисту даних [4].

У практиці ЄС цифрові докази відіграють важливу роль у розслідуванні корупційних злочинів з міжнародним елементом. Наприклад, у випадку з Motol University Hospital у Чехії, де було виявлено шахрайство з використанням електронних даних, таких як електронні листи та фінансові транзакції, що дозволило виявити маніпуляції з публічними закупівлями та зловживання з європейськими фондами. У цьому випадку Європейська прокуратура активно використовувала цифрові докази для збору інформації та доведення вини підозрюваних [5].

Окрім цього, у 2023 році бельгійські прокурори розпочали розслідування щодо ймовірних хабарів, отриманих депутатами Європарламенту від китайської компанії Huawei. Слідчі використовували електронні докази, зокрема листування та фінансові транзакції, для виявлення підозрілих платежів та документів, що підтверджують корупційну діяльність [6].

Електронні докази кардинально підвищують ефективність розслідувань корупційних злочинів з міжнародним елементом: швидкий доступ до хмарних листувань, журналів платіжних систем, CDR та логів ERP дає змогу відтворити ланцюги платежів, встановити зв'язки між посадовцями та підрядниками і підтвердити хронологію ухвалення рішень. Інструменти e-Evidence мінімізують ризик втрати або фрагментації даних між юрисдикціями й скорочують час, необхідний для збору критичних цифрових слідів [7].

Практичне значення цього видно на прикладах, наведених вище: аналіз електронного листування та фінансових транзакцій дозволив виявити кореляцію між змінами в документах держзакупівель і перерахуваннями коштів, що зробило можливим пред'явлення обґрунтованих обвинувачень і блокування виведення активів. Таким чином е-evidence не лише полегшує ідентифікацію корупційних схем, а й підвищує ймовірність успішного результату розслідування в транснаціональному контексті.

Водночас ефективність е-evidence у боротьбі з корупцією залежить від процесуальних гарантій, сумісності правових підходів і технічної спроможності органів розслідування та судів.

Отже, впровадження європейських механізмів доступу до електронних доказів значно підвищує ефективність розслідувань корупційних злочинів з міжнародним елементом, дозволяючи швидко відтворювати ланцюги платежів, підтверджувати зв'язки між фігурантами та блокувати виведення активів. Водночас максимальний ефект досягається лише за умов гармонізованого законодавства, надійних процесуальних гарантій, чіткої фіксації ланцюга зберігання доказів і належної технічної підготовки слідчих і судів. Для України це означає поєднання правової адаптації до стандартів ЄС з інвестиціями в інфраструктуру, навчання та міжнародну координацію — що одночасно підвищить результативність розслідувань і зміцнить довіру суспільства до системи правосуддя.

Список використаних джерел

1. Чорнозуб Л. В. Використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві держав-членів європейського союзу: нові правові інструменти. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. С. 1.

2. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. С. 2.

3. E-evidence. Migration and Home Affairs. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/cybercrime/e-evidence_en (дата звернення: 06.10.2025).

4. Better access to e-evidence to fight crime. European Council Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/e-evidence/> (дата звернення: 06.10.2025).

5. Czechia: EPPO uncovers heavy corruption and €160 million EU subsidy fraud in healthcare sector | European Public Prosecutor's Office. Home | European Public Prosecutor's Office. URL:

<https://www.eppo.europa.eu/en/media/news/czechia-epo-unveils-heavy-corruption-and-eu160-million-eu-subsidy-fraud-healthcare> (дата звернення: 06.10.2025).

6. Petrequin S., Plazy S. Belgian prosecutors arrest suspects in Huawei bribery probe targeting EU Parliament. AP News. URL: <https://apnews.com/article/brussels-european-parliament-arrests-corruption-belgium-bribery-b02bc4aa12f312dcbd360070f3853c1b> (дата звернення: 06.10.2025).

7. E-evidence - cross-border access to electronic evidence. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/e-evidence-cross-border-access-electronic-evidence_en (дата звернення: 07.10.2025).

УДК 343

*Дрожак М. С.,
здобувачка вищої освіти IV курс,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ: ХТО І ЯК БОРЕТЬСЯ З КОРУПЦІЄЮ В ЄВРОПІ

Масштабне проникнення корупції, непропорційно високий її рівень серед еліт у державах «глобального Півдня», Східної Європи та на пострадянському просторі, провальні спроби реформувати правоохоронні й судові інститути та хронічна недовіра громадян до ключових органів влади обумовили потребу в нових підходах до протидії цьому явищу. Одним із таких підходів дедалі чіткіше окреслюється створення й інституціоналізація мережі спеціалізованих антикорупційних органів.

Досвід країн ЄС у створенні та функціонуванні антикорупційних органів є критично важливим для України з кількох причин. По-перше, він безпосередньо корелює з вимогами євроінтеграції, рекомендаціям GRECO. По-друге, європейські моделі дають перевірені рішення інституційного дизайну, а саме гарантії незалежності слідчих і прокурорів, прозорі процедури добору керівництва, належне фінансування, процесуальна автономія та спеціалізація судів. По-третє, ЄС напрацював дієві інструменти – електронні декларації, реєстри бенефіціарів, цифрову аналітику ризиків, механізми

повернення активів і захисту викривачів – які можна адаптувати до українських реалій. Нарешті, синхронізація української антикорупційної архітектури з європейською підвищує довіру інвесторів, спрощує транскордонне розслідування злочинів і пришвидшує відшкодування збитків державі. Сукупно це не лише посилює спроможність протидіяти корупції, а й робить незворотними ключові реформи верховенства права. З огляду на зазначене, для вироблення практичних рекомендацій перейдемо від загальних підходів до предметного розгляду національних кейсів.

Так, Республіка Словаччина стала першою країною в Європі, що запровадила спеціалізовані антикорупційні інституції у вигляді окремих суду та прокуратури – як центральні ланки національної системи протидії корупції. У 2003 році було створено Спеціальний суд (*Špeciálny súd*), завданням якого стало нейтралізувати вплив неформальних (міжособистісних) зв'язків між суддями, адвокатами, слідчими, прокурорами й обвинуваченими, які могли перешкоджати об'єктивному розгляду справ. Для суддів цього органу передбачили підвищений рівень оплати праці, можливість персональної охорони та розширені процесуальні гарантії незалежності [1, с. 306].

Оцінки функціонування суду виявилися доволі суперечливими. З одного боку, на стартовому етапі він акумулював унікальну експертизу, запровадив низку дієвих інструментів протидії організованій злочинності, допоміг розірвати окремі локальні корупційні зв'язки та довів до вироків кілька корупційних проваджень [2, с. 88]. Водночас, за висновками багатьох фахівців, інституція не виправдала очікувань щодо переслідування корупції «верхнього ешелону». Опублікована статистика свідчить, що лише близько 3% засуджених у справах суду спричинили шкоду понад 5 тис. Євро, траплялися й провадження щодо вкрай незначних сум неправомірної вигоди – іноді на рівні 20 євро [3, с. 99–100].

Республіка Хорватія стала другою в Європі державою, де запрацював спеціалізований антикорупційний суд. У наукових джерелах підкреслюють, що ключовою ланкою хорватської антикорупційної архітектури є Управління з протидії корупції та організованій злочинності. Створення окремого суду, уповноваженого розглядати корупційні та інші особливо тяжкі правопорушення, обґрунтовували потребою сформувати спеціально підготовлений корпус суддів для вирішення найскладніших і суспільно резонансних справ [4, с. 120].

Варто підкреслити, що хорватські спеціалізовані суди, окрім проваджень у справах про корупцію, наділені також юрисдикцією

щодо низки інших категорій злочинів, нерідко далеких від власне корупційної проблематики. Зокрема, до компетенції Судових відділів віднесено розгляд проваджень про: зловживання процедурами банкрутства, недобросовісну конкуренцію у сфері внутрішньої торгівлі, перевищення чи зловживання владними повноваженнями, торгівлю людьми, вимагання, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, створення й діяльність організованих груп із метою вчинення злочинів, ухилення від сплати податків та інші подібні правопорушення.

Наступним варто відзначити Литовський антикорупційний інститут – Спеціальна служба розслідувань (*Specialiųjų tyrimų tarnyba, STT*) – створений у 2000 році як багатофункційний орган протидії корупції. Її мандат охоплює як кримінальне переслідування корупційних правопорушень, так і широкий спектр превентивних заходів. Окрім досудового розслідування злочинів корупційного характеру, STT системно працює на випередження: проводить аналітику ризиків, ініціює зміни до процедур і практик державних органів, розгортає освітні та інформаційні кампанії з формування нульової терпимості до корупції.

До кола функцій STT належать формування цілісної національної системи запобігання корупції, удосконалення нормативно-правового регулювання в цій сфері; накопичення, опрацювання та аналітичне узагальнення даних про корупційні прояви, розбудова міжнародної співпраці у протидії корупції. У структурі служби діє підрозділ внутрішнього аудиту - Служба внутрішнього аудиту, а також Відділ внутрішньої безпеки.

STT функціонує як інституційно незалежний орган, що звітує Президенту Литовської Республіки та Сейму. Така модель підзвітності покликана забезпечити баланс і водночас убезпечити службу від політичного впливу виконавчої влади. Крім правоохоронних повноважень, STT виконує координаційну роль у сфері антикорупційної політики: стежить за реалізацією та узгодженістю заходів, передбачених Національною програмою боротьби з корупцією, і забезпечує міжвідомчу взаємодію для її впровадження [5].

В Албанії у 1999 році було засновано Антикорупційну комісію як міжвідомчий координаційний майданчик. Її ключова місія – спрямовувати та контролювати втілення Національного плану протидії корупції. До повноважень Комісії також належить нагляд за роботою Антикорупційної моніторингової групи. У 2000 році Уряд Албанії утворив Антикорупційну моніторингову групу (АМГ), до складу якої входить постійний Підрозділ з антикорупційного моніторингу при офісі Державного міністра. АМГ відповідає за відстеження реалізації

Національного плану боротьби з корупцією та регулярно інформує уряд про результати його виконання [5].

Для системного контролю за імплементацією плану запроваджено два спеціалізовані органи: Антикорупційну комісію (GCFA) на рівні членів уряду та Антикорупційну моніторингову групу (ACMG), сформовану з високопосадових державних службовців. Завдяки створенню цих двох інституцій Албанія вперше отримала постійно діючі органи, покликані забезпечувати безперервну боротьбу з корупцією. Крім того, згідно із Законом Республіки Албанія № 95/2016 «Про створення та функціонування інституцій з протидії корупції та організованій злочинності» у 2016 році в державі було засновано Спеціалізований суд з боротьби проти корупції та організованої злочинності. Він включає суд першої інстанції та апеляційний суд, обидва розташовані в столиці – Тирані [6, с. 173].

Румунія вирізняється однією з найрішучіших антикорупційних політик у межах ЄС. У 2002 році було засновано Національний антикорупційний директорат (НАДР), основним завданням якого є викриття та розслідування корупційних правопорушень. Орган укомплектовано 145 прокурорами, 220 поліцейськими, 55 фахівцями в регіональних підрозділах, а також 197 працівниками підрозділу технічно-оперативного забезпечення. До компетенції НАДР входять, зокрема, справи про фінансові зловживання із коштами ЄС та зловживання службовим становищем.

Показовою є статистика за 2014 рік, зокрема на 145 прокурорів припало 911 кримінальних проваджень, до суду скеровано справи щодо 392 осіб, серед яких 36 міських голів, 35 суддів і прокурорів, 25 адвокатів, 81 поліцейський та інші посадовці. Було заблоковано рахунки на суму 200 млн євро, з яких 30 млн євро підлягали конфіскації. Того ж року, після повторного подання НАДР, парламент Румунії погодився на зняття імунітету з одного сенатора, шістьох депутатів, одного чинного міністра та десятих колишніх міністрів [7, с. 120].

Варто відзначити, що і на загальноєвропейському рівні теж функціонують відповідні органи. Так, Задля посилення протидії тяжким формам організованої злочинності Рада Європи у 1999 році ухвалила рішення про формування спеціалізованого підрозділу - Євроюсту - до складу якого увійшли прокурори, слідчі судді (магістри) та офіцери поліції з належними повноваженнями. Надалі, 28 лютого 2002 року, Рада Європейського Союзу офіційно створила Євроюст як спеціальний орган. Ключова функція Євроюсту - підтримувати держави-члени у розслідуванні найтяжчих злочинів і координувати їхні практичні дії в цій сфері у тісній взаємодії з Європолем. Стаття 4 окреслює компетенцію Євроюсту, до якої

належать, зокрема, шахрайство й корупція, а також будь-які інші кримінальні діяння, що посягають на фінансові інтереси Європейського Співтовариства.

В оновленому Договорі про функціонування ЄС передбачено створення спеціалізованого органу – Європейської прокуратури (ЕПРО). Цей інституційно незалежний орган уповноважений здійснювати розслідування фінансових злочинів у державах-членах Союзу: зокрема шахрайства з коштами ЄС, зловживань, корупційних правопорушень, а також схем із податком на додану вартість, що можуть відрізнятися за національними юрисдикціями. Штаб-квартира ЕПРО розміщена в Люксембурзі, керівництво здійснює Європейський головний прокурор, у підпорядкуванні якого працюють делеговані прокурори з держав-учасниць [8, с. 64-78].

Отже, в європейських державах боротьба з корупцією спирається на мережу спеціалізованих інституцій із чітко визначеними повноваженнями, високими гарантіями незалежності та необхідними ресурсами. Досвід Румунії демонструє, що процесуальна автономія, професійний добір кадрів і технічна спроможність здатні давати відчутні результати - від притягнення високопосадовців до арешту активів. Словацький і хорватський приклади спеціалізованих судів засвідчують важливість інституційної спеціалізації, але й окреслюють ризики, що без належного фокусування на «верхній» корупції та узгодженості з усім ланцюгом правосуддя результативність знижується. Сукупно ці практики підтверджують, що ключем є інституційна незалежність, прозорий добір керівництва, стабільне фінансування, спеціалізована процесуальна компетенція, цифрова аналітика та міжнародна кооперація (зокрема захист викривачів і повернення активів). Для України це не лише орієнтир євроінтеграції, а й дорожня карта побудови стійкої антикорупційної системи, яка однаково здатна працювати і на національному, і на транскордонному рівнях.

Список використаних джерел

1. Макаренков О.Л. Передумови створення та правовий статус Антикорупційного суду Республіки Словаччина. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 304–309.
2. Ростовська К.В. Міжнародний досвід створення та функціонування антикорупційних судів у світі. *Вісник Харківського Національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2018. Вип. 25. С. 87–89.
3. Меньяйлов О.О. Міжнародний досвід боротьби з корупцією шляхом створення спеціалізованих антикорупційних судів. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 96–101.

4. Хайдарова І.О. Іноземний досвід правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 118–124.

5. Антикорупційні органи інших країн та аудит антикорупційних органів. Інформаційний бриф. Програма USAID RANG. вересень, 2022. URL: <https://surl.lu/ouilvu> (дата звернення: 23.09.2025)

6. Цитряк В., Кондрич В. Європейський досвід запровадження антикорупційних судових органів. *Юридичний вісник*, 2021/3. С. 171-177.

7. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 4 (12). 2017 р. С. 118-122.

8. Валецька О. В., Каплій О. В., Ткаля О. В. Антикорупційні європейські стандарти як основа формування громадянського суспільства: навч. посіб. для студентів бакалаврів різних спец. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 200 с

УДК: 339.543:343.353](043.2)

Джигота К.М.,

студентка III курсу юридичного факультету

Науковий керівник: Каплій О.В.,

канд. юрид. наук., доцентка, доцентка кафедри конституційного та цивільного права і процесу, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОГРАМА ТА ПОЛІТИКА МИТНИХ ОРГАНІВ

Державна митна служба розробляє і затверджує власні антикорупційні програми, які деталізують заходи, передбачені національною стратегією та державною програмою. Державна митна служба України (далі – ДМСУ) затвердила Антикорупційну програму ДМСУ на 2023–2025 роки наказом від 31 травня 2023 року.

Антикорупційна програма митних органів – це обов’язковий документ, що встановлює заходи для виявлення, запобігання та протидії корупції в їхній діяльності, відповідно до антикорупційної політики держави. Антикорупційна політика, своєю чергою, є широким комплексом заходів, спрямованих на усунення причин корупції та створення системи її запобігання.

Метою Програми є вдосконалення системи запобігання та протидії корупції в ДМСУ, забезпечення узгодженості, послідовності й ефективності антикорупційних заходів як у центральному апараті, так і

в територіальних підрозділах. Крім того, Програма спрямована на подальше впровадження механізмів прозорості та доброчесності, зменшення рівня корупційних ризиків у діяльності митних органів і підвищення довіри громадськості до Держмитслужби.

В основу розроблення Антикорупційної програми покладено такі принципи: верховенство права; формування нетерпимості до корупції та утвердження культури доброчесності; законність і відповідність антикорупційних заходів Конституції України, чинному законодавству у сфері запобігання корупції та іншим нормативно-правовим актам. Програма базується також на принципах прозорості – відкритості та публічності процесу оцінювання корупційних ризиків і визначення заходів впливу на них, а також інклюзивності – забезпечення участі громадськості та працівників у формуванні антикорупційних стандартів і процедур. Важливими є принципи адаптованості, що передбачає врахування специфіки діяльності Держмитслужби при визначенні відповідних заходів; об'єктивності та неупередженості, які гарантують врахування суспільних інтересів у вдосконаленні системи запобігання і протидії корупції; справедливості та невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення, а також оперативності, тобто своєчасного впровадження процедур, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків.

Митниця залишається однією з найбільш корумпованих сфер в Україні. За даними аналітичного звіту «Корупція в Україні 2024», саме митна служба посідає перше місце за поширеністю корупції: 22,2% представників бізнесу, які стикались із митницею, повідомили про вимогання неправомірної вигоди. Незважаючи на передбачене реформування цієї сфери у рамках Плану Ukraine Facility та Національної стратегії доходів до 2030 року, ефективність перезавантаження митниці залишається під загрозою. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» від 17.09.2024 р. запровадив атестацію посадових осіб та перевірку їхньої доброчесності, проте антикорупційна експертиза проєкту постанови Кабінету Міністрів виявила низку корупціогенних ризиків. Основна проблема полягає у відсутності прозорого та об'єктивного механізму проведення перевірок і моніторингу способу життя працівників митниці, що створює передумови для збереження суб'єктивних підходів і подальших корупційних зловживань, ускладнюючи реальне оновлення ДМСУ [2].

Щодо реалізації Антикорупційної програми, то у I півріччі 2025 року уповноваженими підрозділами митних органів отримано та розглянуто 57 повідомлень про можливі корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення. До правоохоронних органів передано 16 повідомлень, з яких 14 – спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції; порушено 3 дисциплінарні провадження та проведено 11 профілактичних заходів. За результатами контрольно-аналітичних перевірок двох посадовців внесено до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Крім того, проведено аналіз 1013 контрагентів і 1434 договорів, надано методичну допомогу 4377 посадовцям. Регулярно здійснюється перевірка конфлікту інтересів та наявності близьких осіб у системі митних органів: підготовлено 11 рішень про врегулювання конфлікту інтересів серед керівних посадовців та врегульовано загалом 463 випадки конфлікту інтересів [3].

У II півріччі 2025 року в межах Програми Всесвітньої митної організації з протидії корупції та сприяння доброчесності (A-CIP) заплановано проведення опитування щодо сприйняття доброчесності серед працівників ДМСУ та представників бізнесу. Його метою є отримання незалежної кількісної оцінки рівня доброчесності в митній системі. Опитування, організоване спільно з експертами Програми A-CIP, проходить восени 2025 року, а його результати стануть основою для підготовки нової Антикорупційної програми ДМСУ. Представники уповноваженого підрозділу служби вже проводять координаційні зустрічі з експертами EU4PFM та колишнім головою ДМСУ Польщі Яцеком Капіцею, під час яких обговорюються шляхи підвищення ефективності антикорупційних заходів, адаптація митного законодавства України до норм ЄС, інтеграція в цифрові бази даних ЄС та впровадження кількісних показників ефективності (KPI) у діяльність митних органів [2].

Антикорупційна політика ДМСУ ґрунтується на низці ключових підходів, спрямованих на забезпечення доброчесності та прозорості у діяльності органу. Основою цієї політики є дотримання високих стандартів етичної поведінки на публічній службі, утвердження принципу нульової толерантності до проявів корупції, а також розвиток кадрового потенціалу, який відповідає сучасним вимогам професіоналізму та доброчесності. Значна увага приділяється ефективному й законному використанню бюджетних коштів, відкритості процесів прийняття управлінських рішень, забезпеченню пріоритету прав і законних інтересів громадян та суб'єктів

господарювання, а також налагодженню партнерських взаємин із громадянським суспільством у сфері запобігання та протидії корупції.

Засади антикорупційної політики реалізуються через виконання визначених завдань і заходів, передбачених антикорупційною програмою, за кількома пріоритетними напрямками. Серед них – формування системного підходу до протидії корупційним проявам, удосконалення кадрового менеджменту з урахуванням принципів доброчесності, забезпечення дотримання вимог фінансового контролю, своєчасне запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Важливим аспектом є заохочення працівників до повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, формування культури нетерпимості до корупції, а також розширення співпраці з громадськістю та міжнародними організаціями у сфері антикорупційної діяльності. [4].

Працівники ДМСУ виконують завдання у межах своїх посадових повноважень відповідно до місця та ролі у системі реалізації відомчої антикорупційної політики. Голова ДМСУ забезпечує реалізацію антикорупційної політики шляхом демонстрації особистого прикладу доброчесності, підтримки заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції, видання організаційно-розпорядчих документів у цій сфері, а також забезпечення належного функціонування уповноваженого підрозділу із запобігання та виявлення корупції. Він здійснює загальне керівництво виконанням антикорупційної програми, координує процеси управління корупційними ризиками, контролює їх оцінювання, а також забезпечує реагування на можливі факти порушень вимог законодавства у сфері запобігання корупції.

Керівники структурних підрозділів апарату ДМСУ та її територіальних органів відповідають за практичну реалізацію антикорупційної політики у своїх підрозділах, забезпечують виконання заходів антикорупційної програми, а також несуть персональну відповідальність за результати цієї діяльності. У їх обов'язки входить створення та підтримка функціонування уповноважених підрозділів або уповноважених осіб із запобігання і виявлення корупції, надання їм необхідних ресурсів, забезпечення незалежності їх діяльності та своєчасне реагування на виявлені порушення [1].

Керівники уповноважених підрозділів із запобігання та виявлення корупції організовують і контролюють реалізацію заходів щодо недопущення корупційних правопорушень, проводять навчання і надають методичну допомогу працівникам, здійснюють заходи з виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, перевіряють

своєчасність подання декларацій, здійснюють моніторинг дотримання антикорупційного законодавства та забезпечують захист осіб, які повідомляють про можливі факти корупції[1]. Крім того, вони інформують керівництво ДМСУ та відповідні державні органи про виявлені порушення у сфері запобігання корупції.

Керівник уповноваженого підрозділу Адміністрації ДМСУ координує оцінювання корупційних ризиків, організовує моніторинг ефективності виконання антикорупційної програми, аналізує зміни, що впливають на ризики, та проводить перевірки стану антикорупційної роботи у територіальних підрозділах.

Усі працівники ДМСУ зобов'язані неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства, виконувати вимоги та принципи, визначені антикорупційною програмою, сприяти формуванню атмосфери доброчесності та нетерпимості до будь-яких проявів корупції.

Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки є стратегічним документом, спрямованим на системне оновлення митної системи через утвердження принципів доброчесності, прозорості та відповідальності. Її ухвалення стало відповіддю на виклики, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків у митній сфері, та необхідністю гармонізації українського законодавства із європейськими стандартами.

Головна мета програми – створення ефективної антикорупційної інфраструктури в ДМСУ, яка забезпечує запобігання, виявлення та реагування на корупційні прояви, а також підвищення довіри суспільства й бізнесу до діяльності митних органів.

Серед ключових цілей і пріоритетів є вдосконалення механізмів запобігання та протидії корупції, формування культури доброчесності серед працівників митниці, забезпечення прозорості та відкритості у прийнятті управлінських рішень, налагодження ефективної взаємодії з громадськістю, бізнесом і міжнародними партнерами, підвищення професійного рівня і доброчесності персоналу через атестацію та навчання.

Планом до кінця 2025 року є завершення виконання всіх запланованих заходів програми, підготувати оновлену антикорупційну стратегію ДМСУ з урахуванням результатів опитування А-CIP, посилити систему перевірок доброчесності, автоматизувати процеси контролю, інтегрувати українську митну систему в європейські інформаційні платформи та стандарти прозорості, забезпечити реальну, а не формальну, відповідальність за корупційні правопорушення. Її реалізація має на меті не лише зменшити корупційні ризики, а й перетворити митницю на сучасну, прозору та підзвітну структуру, що відповідає вимогам європейської інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Державна митна служба України. Антикорупційна програма. – URL: <https://customs.gov.ua/antikorupsiina-programa> (дата звернення: 05.10.2025).
2. Висновок антикорупційної експертизи проекту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів». – URL: https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antikorupsiynoi-ekspertyzy-proektu-postanvy-kabinetu-ministriv-ukrainy-deyaki-pytannya-provedennya-perevirky-na-dobrochesnist-ta-monitoryngu-sposobu-zhyttya-posadovyh-osib-mytnyh-organiv/?utm_source=chatgpt.com#_ftn1 (дата звернення: 05.10.2025).
3. Звіт про виконання у I півріччі 2025 році Антикорупційної програми Державної митної служби України на 2023–2025 роки. – URL: <https://dap.nazk.gov.ua/uploads/osr-155/zahid-626/sources/1313-1071956713-688a19170d5f0.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 05.10.2025).

УДК: 339.543:006.032](477:4)

Єрмоленко М. Є.,

студентка 3 курсу юридичного факультету

Каплій О. В.,

канд. юрид. наук, доцентка,

*доцентка кафедри конституційного та цивільного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

АДАПТАЦІЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС ЯК РЕЗУЛЬТАТ ГАРМОНІЗАЦІЇ

Адаптація митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС) – окремий напрям діяльності митних органів, зумовлений об'єктивною необхідністю удосконалення митного законодавства з метою наближення його до європейських стандартів [1].

Це достатньо тривалий в часі процес, який вимагає стадійності, тобто існування достатньо самостійних етапів удосконалення митного законодавства, які у комплексі забезпечують кінцевий результат у вигляді наближення вітчизняного митного законодавства до європейських стандартів правового регулювання єдиного митного простору. Ці етапи не мають чіткої послідовності і реалізуються в

залежності від рівня невідповідності вітчизняного митного законодавства європейським стандартам. Означений процес є системним та відбувається в залежності від потреб держави і взятих міжнародних зобов'язань. До числа таких стадій належать:

- координація – це окремий етап адаптації митного законодавства, який полягає у розбудові організаційно-інституційних структур і заходів, які слугують у подальшому основою для здійснення адаптації. Цей етап має забезпечувальний характер і позиціонується як сукупність процедур взаємозв'язку задля проведення ефективної адаптації митного законодавства [2, с.119];

- уніфікація – відносно самостійний етап адаптації митного законодавства, завданням якого є приведення норм митного законодавства у відповідність до єдиної системи стандартів ЄС шляхом усунення розбіжностей і запровадження одноманітних засобів правового регулювання митної справи. За рахунок уніфікації відбувається спрощення митних процедур та створення однакових механізмів регулювання діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД);

- гармонізація – це етап адаптації митного законодавства, в рамках якого відбувається формування спільних правових принципів, через які у подальшому утверджуються правові стандарти, що мають універсальний характер, тобто напрацьовані Україною спільно з європейськими інституціями [3, с.340];

- імплементація – окремий етап адаптації митного законодавства, який представляє собою процес наближення митного законодавства до міжнародного законодавства за допомогою методів планової правотворчості, та контролю. Імплементація полягає у розробці та затвердженні нормативно-правових актів, які мають адаптивне значення, з подальшим контролем за результатами впровадження цих документів в митне законодавство.

Відповідно до Бюджетної декларації на 2025-2027 роки, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 року № 751 [4], основним завданням митної політики на середньостроковий період є побудова передбачуваної та прогнозованої митної системи на основі практики ЄС, яка стимулює підвищення якості провадження зовнішньоекономічної діяльності в Україні, забезпечує баланс безпекової функції митниці та партнерських відносин з бізнесом, інтеграцію українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання товарів. Протягом 2025-2027 років буде впроваджено заходи щодо реформування митної політики та митного адміністрування, передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року, зокрема

щодо: гармонізації митного законодавства України із законодавством ЄС; посилення антикорупційних заходів та підвищення довіри до митних органів; підтримки та співпраці з бізнесом; розвитку міжнародного митного співробітництва; інституційного розвитку митних органів; розвитку інформаційних технологій та забезпечення технічними засобами митного контролю [4].

Національною стратегією доходів до 2030 року [5] напрямами гармонізації митного законодавства України до законодавства ЄС визначено: розробити новий Митний кодекс України (далі – МК України), що забезпечить повну імплементацію положень *acquis* ЄС в митній сфері, уніфікацію проходження митних процедур з ЄС; забезпечити розробку нормативно-правових актів для реалізації нового МК України; забезпечити законодавче врегулювання питань, не охоплених Митним кодексом ЄС, шляхом розроблення проекту Закону України про здійснення митної справи в Україні, яким будуть врегульовані питання правового статусу митних органів, проходження служби в митних органах тощо; забезпечити проходження оцінки відповідності митного законодавства України законодавству ЄС (отримання висновку Європейської комісії про відповідність законодавства України митному законодавству ЄС). Вказаною Стратегією зазначається про те, що митне законодавство України в більшості своїй наближене до *acquis* ЄС, у тому числі у таких важливих сферах, як транзит, АЕО, митна оцінка, країна походження, захист прав інтелектуальної власності.

З метою започаткування міжнародного застосування Нової комп'ютеризованої транзитної системи та розширення системи транзитних спрощень було прийняте відповідне нормативно-правове підґрунтя. До МК України внесені зміни для досягнення європейських стандартів та інтеграції у єдиний митний простір ЄС, зокрема врегульовано процедуру складання митних декларацій на товари, які класифікуються у межах однієї товарної позиції згідно з українською класифікацією товарів ЗЕД, надано можливість користуватися спрощеннями під час здійснення митних формальностей усім надійним підприємствам, а не тільки авторизованим економічним операторам, запроваджено механізм, аналогічний тому, що функціонує в ЄС, видання рішень митними органами, оцінки відповідності та моніторингу відповідності, а також правила внесення змін, перегляду, скасування, анулювання рішень та застосування «права бути почутим», запроваджено процедуру кінцевого використання тощо.

Також були внесені зміни з питань використання митних декларацій та електронної транзитної системи, передбачених

Конвенцією про процедуру спільного транзиту, для здійснення транзиту на умовах МК України та зміни з метою приведення порядку визначення країни походження товарів у відповідність із Митним кодексом ЄС та забезпечення реалізації угод України про вільну торгівлю, а також зміни щодо уніфікації до європейських та північноатлантичних стандартів процедур декларування військової техніки та інших товарів [5].

Також для врахування підходів до класифікації товарів згідно з Комбінованою Номенклатурою ЄС, закріплених у відповідних актах права ЄС прийнято нову редакцію Митного тарифу України, внесено зміни до порядку ведення Української класифікації товарів ЗЕД та Пояснень до Української класифікації товарів ЗЕД. Водночас незавершеність гармонізації національного законодавства України до митного законодавства ЄС, що уповільнює євроінтеграцію та приєднання до ЄС, недостатня практична реалізація вже запроваджених в Україні європейських практик у сфері митного контролю та митних процедур не сприяють переорієнтації ЗЕД в умовах воєнного стану, наданню інструментів для розвитку внутрішнього виробництва, ускладнюють доступ вітчизняних учасників ЗЕД на європейські та світові ринки, зокрема, як підготовчий крок до єдиного митного простору з ЄС.

Слід зауважити, що для повної імплементації положень *acquis* ЄС в рамках виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію, підтвердження виконання Україною критеріїв для країни-кандидата на вступ до ЄС у митній сфері, уніфікації проходження митних процедур з ЄС, Національною стратегією доходів до 2030 року вбачається необхідним виконання таких заходів як: протягом 2024-2026 років – розробка нового МК України; протягом 2024-2026 років – законодавче врегулювання питань, не охоплених Митним кодексом ЄС; протягом 2026 року – оцінка відповідності митного законодавства України законодавству ЄС. Варто зазначити, що 22 серпня 2024 року прийнято Закон України «Про внесення змін до МК України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» № 3926-IX метою якого є впровадження європейських практик у здійснення митної справи в Україні, наближення національного законодавства до законодавства ЄС.

18 жовтня, в «Голосі України» офіційно опубліковано Закон «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу», який Президент Володимир Зеленський підписав 17 жовтня.

Як раніше зазначали у Державній митній службі, прийняття цього Закону надасть можливість українському бізнесу адаптуватися до оновлених правил у сфері зовнішньоекономічної діяльності та здійснити «м'який» перехід від чинного до нового Митного кодексу України.

Основними новаціями Закону є:

- запровадження концепції митного представництва, аналогічної тій, що функціонує в країнах ЄС, з розділенням видів представництва на пряме та непряме, розмежування обов'язків і відповідальності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та його митного представника;

- поступовий протягом 18 місяців перехід підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, на систему авторизацій, аналогічну тій, що діє в ЄС: запровадження для митних брокерів, утримувачів митних складів, складів тимчасового зберігання та інших єдиної системи критеріїв та умов для всіх митних авторизацій;

- запровадження європейської моделі типів митних складів та розширення спектру послуг;

- розширення можливості для АЕО підтверджувати достатність свого фінансового стану;

- запровадження європейського підходу щодо застосування митних режимів;

- приведення у відповідність до регламентів ЄС положення Митного кодексу щодо доставки, пред'явлення товарів, а також їх зберігання під митним контролем;

- скасування необхідності виклику митника для здійснення переміщення товарів між об'єктами підприємства, на які отримано різні авторизації (наприклад, між митним складом та авторизованим вантажовідправником або вантажоодержувачем в межах однієї території підприємства);

- розвиток пост-митного контролю та поєднання його із заходами митного аудиту;

- удосконалення положення щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Крім того, він передбачає:

- надання переваги підприємствам, що отримали статус АЕО, у першочерговому прибутті і перетині державного кордону, у тому числі з використанням інформаційних систем електронної черги;

- розмежування обов'язків декларанта, утримувача митного режиму, особи, відповідальної за сплату митних платежів;

- запровадження європейської концепції вимог до зберігання товарів під митним контролем: замінено положення щодо постійної зони митного контролю на митних складах вимогою щодо фінансового гарантування їх збереження;

- уточнення переліку дозволених операцій з товарами під митним контролем;

- уточнення положення щодо використання еквівалентних товарів.

Україна як держава, що уклала з ЄС Угоду про асоціацію, а також отримала статус кандидата на членство в ЄС, виконує вимоги щодо зближення митного законодавства України до законодавства ЄС, постатейної імплементації Митного кодексу та інших регламентів ЄС. Шляхами наближення законодавства України до законодавства ЄС в митній сфері є удосконалення законодавства щодо адміністрування митних платежів та гармонізації його з європейським законодавством, враховуючи виклики сучасності. Можна констатувати, що митне законодавство України в значній частині гармонізовано до права ЄС. Основними аспектами подальшої гармонізації є: впровадження єдиних правил щодо митних платежів та тарифів, електронної системи декларування товарів, лібералізації митних процедур, уніфікації сертифікаційних вимог, а також посилення боротьби з нелегальним ввезенням товарів. Водночас, в умовах запровадженого воєнного стану в нашій державі актуальною залишається потреба подальшого удосконалення діяльності митних органів, реформування митної політики та митного адміністрування в Україні, впровадження електронних систем для спрощення митних процедур, вдосконалення інфраструктури та впровадження новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Філатов В. В. Імплементація міжнародних норм до митного законодавства України : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 2012. № 1. 19 с. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/1b38cc07-0de5-4c4b-a6bf-3636a78c41f8>

2. Бедова О. А. Сутність організаційного забезпечення адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 2. с. 119 (с. 117-120) URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2017/24.pdf

3. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. с. 340. (с. 338-343.) URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1

[&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2012_1_86](#)

4. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 4. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text).

5. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

УДК 378

Зубко Б. Г.,
здобувач вищої освіти IV курс,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

УКРАЇНА ТА ЄС: СПІЛЬНІ ЗАХОДИ ДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ЯК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Корупція залишається одною з головних випробувань для держав, особливо у період трансформації та інтеграції таких держав у міжнародні структури. Для України, яка рухається до Європейського союзу, такі виклики як корупція, є не лише внутрішнім питанням, але й елементом міжнародної безпеки і партнерства. Корупційні прояви негативно впливають на всі сфери суспільного життя, від економіки та політики до освіти й судової системи. Такі прояви підривають довіру громадян до органів влади, знижують ефективність державного управління та створюють серйозні перешкоди для сталого розвитку держави. Саме тому питання протидії корупції набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних процесів, адже Європейський Союз розглядає боротьбу з корупцією як одну з ключових умов для зміцнення демократії, прав людини та верховенства права.

Для України антикорупційна політика є не лише складовою внутрішніх реформ, але й невід’ємною частиною виконання зобов’язань, визначених Угодою про асоціацію з ЄС та Копенгагенськими критеріями. Вона безпосередньо впливає на темпи політичної, правової та економічної інтеграції нашої держави до європейського простору. Крім того, сучасна корупція має транснаціональний характер, злочинні схеми, відмивання коштів, незаконне виведення капіталів, корупційні домовленості між бізнесом і владою часто виходять за межі однієї держави. Це потребує спільних

дій України та Європейського Союзу, узгодження правових механізмів, координації антикорупційних стратегій і міжнародного обміну інформацією. Таким чином, актуальність теми полягає у необхідності дослідження спільних підходів України та ЄС до боротьби з корупцією як транснаціональною злочинністю, визначення ефективності вже запроваджених механізмів і пошуку нових форм міжнародного співробітництва, спрямованих на утвердження доброчесності, прозорості та справедливості як фундаментальних європейських цінностей.

Одним з ключових законодавчих актів, який визначає основи державної антикорупційної політики, є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (набув чинності 26 квітня 2015 року). У статті 1 Закон України «Про запобігання корупції» закріплює поняття що таке «корупція», «корупційне правопорушення» та суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону. В свою чергу, корупцією є використання особою наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей для отримання неправомірної вигоди. І саме у статті 3 цього Закону, визначено, що такими особами, які підпадають під антикорупційну політику є державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, посадові особи у збройних силах, судді, прокурори, депутати [1].

Також важливими є Кримінальний Кодекс України, що містить окремий 17 розділ, який присвячено «Злочинам у сфері службової діяльності, та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Значимими є Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014р., Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018р., і Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки, яка затверджена від 20.06.2022 р. № 2322-ІХ. Ці документи створюють правову основу для реалізації антикорупційної політики, поєднаної зі стандартами ЄС, GRECO, ООН та OECD [2].

Важливою умовою при протидії корупції, є верховенство права та законодавче наближення до стандартів Європейського Союзу. Україна послідовно наближає своє антикорупційне законодавство до стандартів Європейського Союзу. Це включає імплементацію положень Конвенції ООН проти корупції (2003 р.), Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), рекомендацій GRECO та OECD. ЄС розглядає корупцію як загрозу демократії, верховенству права та безпеці, тому Україна інтегрує ці принципи у своє законодавство. Прийняття антикорупційної стратегії

на 2021-2025 роки є кроком до узгодження правових засад із європейськими практиками [6].

Також не менш важливим здійснені антикорупційної політики, є створення інституційної інфраструктури, спеціалізованих органів та незалежного суду. У рамках євроінтеграційного курсу Україна створила три ключові інституції: Національне антикорупційне бюро України, яка здійснює досудове розслідування корупційних злочинів; Спеціалізована антикорупційна прокуратура, в своїй діяльності підтримує державне обвинувачення у справах, розслідуваних НАБУ, Вищий антикорупційний суд ухвалює вироки у справах топ-корупціонерів. Європейський Союз фінансово й експертно підтримує діяльність цих органів, сприяючи їхній незалежності. Це відповідає статті 2 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка наголошує на зміцненні демократичних інституцій і верховенства права [3].

Важливо дотримуватись прозорості і підзвітності у сфері публічних фінансів. Одним із найефективніших інструментів боротьби з корупцією стало впровадження системи ProZorro, електронного декларування та моніторингу державних закупівель. Україна поступово впроваджує принцип «усі бачать усе», який передбачає відкритість діяльності органів влади та публічний доступ до інформації про прийняті рішення, витрати бюджетних коштів і роботу посадових осіб. Такий підхід відповідає європейській концепції «відкритого правительства», що ґрунтується на прозорості, підзвітності та громадській участі у процесах управління державою. Закон України «Про запобігання корупції» ст. 45–46 гарантує прозорість шляхом декларування активів, а ЄС контролює цей процес у рамках оцінювання прогресу виконання антикорупційних критеріїв для членства [1].

Головною проблемою корупції є те, що корупція часто виходить за межі національних кордонів, тому Україна співпрацює з ЄС, Європол, Офісом ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) та Egmont Group для відстеження незаконних фінансових потоків. Відповідно до статті 66 Закону «Про запобігання корупції», держава забезпечує взаємодію з іноземними юрисдикціями щодо повернення активів і розслідування транснаціональних злочинів. Програма ЄС KLEPTOTRACE спрямована на виявлення активів осіб, причетних до корупції, та їх замороження за межами України. Антикорупційна стратегія України передбачає регулярну оцінку ефективності політики та аудит державних органів. Європейський Союз підтримує створення системи Integrity Check, що дозволяє оцінювати доброчесність посадових осіб і відслідковувати виконання рекомендацій GRECO.

Такий моніторинг забезпечує не лише прозорість, але й невідворотність дисциплінарної чи кримінальної відповідальності [6].

В такій діяльності важлива роль саме громадянського суспільства, та освіти в цілому. Європейський досвід показує: без участі громадськості боротьба з корупцією неефективна. В Україні діють антикорупційні ініціативи, наприклад, Трансперенсі Інтернешнл, Рух «Чесно», Центр протидії корупції, які здійснюють незалежний моніторинг, журналістські розслідування, правову просвіту. Освітні програми з доброчесності для студентів, державних службовців і суддів це також частина європейського підходу, що формує культуру нетерпимості до корупції.

Головним індикатором ефективності антикорупційної політики є невідворотність покарання. Судова практика ВАКС демонструє позитивну динаміку: зростає кількість вироків у справах про зловживання владою, хабарництво, декларування недостовірної інформації. ЄС у своїх звітах, зокрема, EU Enlargement Report 2024 відзначає прогрес України, проте закликає посилити незалежність судової системи, оскільки саме суд є остання ланка у забезпеченні відповідальності.

У межах процесу європейської інтеграції Україна активно співпрацює з Європейським Союзом у сфері запобігання та протидії корупції. Таке партнерство має стратегічне значення, оскільки боротьба з корупцією є однією з ключових умов виконання політичних критеріїв членства в ЄС. Одним із основоположних документів, що визначає напрями співпраці у цій сфері, є Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.), у якій закріплено зобов'язання України щодо гармонізації свого законодавства з європейськими стандартами доброчесності, прозорості та верховенства права. У рамках виконання Угоди Україна взяла участь у низці спільних ініціатив, спрямованих на запобігання корупційним ризикам у сфері державного управління, фінансів та правосуддя. Серед практичних напрямів співпраці варто виділити обмін інформацією між антикорупційними органами, спільні навчальні програми для слідчих і прокурорів, розвиток електронних систем декларування доходів посадових осіб, а також підтримку реформ у сфері державних закупівель та фінансового контролю. Таким чином, спільні антикорупційні заходи України та Європейського Союзу сприяють не лише підвищенню ефективності боротьби з транснаціональною злочинністю, але й формуванню нової культури доброчесності, що відповідає європейським стандартам демократії, прав людини та верховенства права.

Отже, формування ефективної системи протидії корупції є ключовою умовою зміцнення верховенства права, довіри громадян до влади та інтеграції України до європейського правового простору. У процесі євроінтеграції боротьба з корупцією набуває міжнародного значення, адже впливає на економічну стабільність, інвестиційну привабливість і безпеку держави. Лише через утвердження принципів чесності, прозорості та справедливості можна досягти реального зниження рівня корупції та сформувати нову антикорупційну культуру, що відповідатиме європейським стандартам. Таким чином, спільна боротьба України та ЄС із корупцією як транснаціональною злочинністю є важливим чинником демократичного розвитку й утвердження європейського майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 08.10.2025).

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 08.10.2025).

3. Антикорупційна стратегія України на 2021–2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

4. GRECO (Group of States against Corruption). Fourth Evaluation Round – Ukraine: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Strasbourg: Council of Europe, 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/ukraine>

5. European Commission. EU Enlargement Report 2024 – Ukraine Chapter. Brussels: European Commission, 2024. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/enlargement-reports-2024-commission-outlines-progress-and-priorities-candidate-countries-2024-10-30_en

6. Фінансовий моніторинг України. Навчальний посібник «Повернення активів, здобутих злочинним шляхом». – Чернівці, 2025. с. 344.

Ігнатенко В. О.,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ ТА МОЖЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ З УКРАЇНОЮ

Після створення Європейської прокуратури (European Public Prosecutor's Office, EPPO) у 2017–2020 рр. і початку її функціонування як незалежного органу, покликаного розслідувати та переслідувати злочини, що посягають на фінансові інтереси ЄС, в Європі з'явився інструмент для скоординованого реагування на багатонаціональні фінансові правопорушення. Наразі значна увага приділяється підвищенню ефективності розслідувань, налагодженню міжнародної взаємодії та розширенню практик співпраці з третіми країнами та національними антикорупційними інституціями. Для України, яка послідовно інтегрується до європейських правових просторів і координує з ЄС питання притягнення до відповідальності за зловживання при використанні європейської фінансової допомоги, встановлення правових і практичних механізмів співпраці з EPPO має стратегічне значення як для боротьби з корупцією, так і для забезпечення відповідності національних процедур європейським стандартам [1].

Європейська прокуратура була створена як незалежний орган ЄС з метою розслідування, переслідування та доведення до суду злочинів, які посягають на фінансові інтереси Союзу, зокрема шахрайства з коштами ЄС, серйозних крос-кордонних випадків ПДВ-шахрайства, відмивання коштів і корупції у справах, що зачіпають бюджети ЄС. EPPO поєднує центральний рівень (Європейський головний прокурор і Колегія) із мережею делегованих прокурорів у державах-учасниках; її мандат дозволяє координувати слідчі дії та ініціювати кримінальні провадження в межах компетенції, що дозволяє подолати розрізненість національних юрисдикцій при розслідуванні транснаціональних фінансових правопорушень [1]. EPPO концентрується на злочинах проти фінансових інтересів ЄС і має пріоритетну компетенцію в цих справах, що дозволяє ефективніше розслідувати крос-бордерні мережі

та схемні шахрайства, які раніше вимагали складної координації між національними органами.

Регламент, що встановив ЕРРО, передбачає положення про співробітництво з державами-членами, які не беруть участі в ЕРРО, а також дає основу для укладення «working arrangements» (угод про співпрацю) з третіми країнами та їхніми правоохоронними або процесуальними органами. Практика ЕРРО показує, що ефективне міжнародне співробітництво базується на формалізованих механізмах обміну інформацією, взаємної правової допомоги у вилученні доказів, координації арештів активів і синхронізації слідчих дій. Водночас ЕРРО зберігає обов'язок поважати національні процесуальні гарантії та основні права під час ініціювання дій у національних юрисдикціях, що вимагає гнучкого підходу до спільних операцій.

ЕРРО вже започаткувала практику визнання себе компетентним органом у межах наявних міжнародних механізмів взаємної правової допомоги, що дозволяє реалізувати співробітництво навіть за межами юрисдикції держав-членів. Проте співпраця з третіми країнами стикається з низкою викликів: різна якість законодавства про міжнародне співробітництво, відсутність уніфікованих процедур передачі доказів, потреба у захисті конфіденційності та безпеки даних, а також ризики політичного втручання у розслідування. Налагодження довіри між інституціями вимагає чітких технічних угод, тренінгів, обміну експертами та сумісних процесів збереження доказової бази.

Для України питання співпраці з Європейською прокуратурою має особливе значення. Уже підписані робочі угоди й меморандуми про співпрацю між ЕРРО та окремими українськими органами, що створює основу для оперативного обміну інформацією, координації розслідувань стосовно зловживань з коштами ЄС та спільних дій щодо арешту й повернення активів. Зокрема, на рівні документальної бази існує робоча угода між ЕРРО та Офісом Генерального прокурора України (документ, оприлюднений у 2022 р.), яка визначає форми кооперації у сфері збору доказів, замороження активів та правової допомоги. Це створює практичну платформу для спільних слідчих операцій і взаємної правової допомоги, зокрема у справах, що стосуються розкрадання та неправомірного використання коштів, пов'язаних з програмами та грантами ЄС в Україні [3].

Значення для України: гарантія належного розслідування і повернення коштів. В умовах інтенсивної європейської фінансової допомоги Україні та процесу євроінтеграції, посилена співпраця з ЕРРО здатна підвищити ефективність установами правової відповідальності за факти розкрадань, шахрайств та корупційних схем,

що зачіпають кошти ЄС. Участь національних антикорупційних органів у спільних механізмах дозволяє скоротити «правові прогалини» між юрисдикціями, пришвидшити процедури і підвищити шанси на реальний арешт і повернення активів. Крім того, практика співпраці сприяє підвищенню внутрішніх стандартів розслідувань, трансферу знань та підготовці судових матеріалів з урахуванням вимог європейських інституцій [4].

Для ефективної двосторонньої співпраці необхідні: гармонізація процесуальних норм із нормами ЄС у частинах, що стосуються міжнародної правової допомоги; чіткі внутрішні процедури щодо передачі та прийняття інформації; механізми захисту персональних даних і забезпечення процесуальних прав підозрюваних; внутрішні гарантії незалежності слідчих і прокурорів; а також наявність технічної спроможності (експертні лабораторії, аналітичні підрозділи, інформаційні системи для безпечного обміну великими обсягами даних) [5]. Окремо важливими є навчання і спільні практичні вправи, що дозволяють узгодити робочі процедури між українськими органами і ЕРРО.

Незважаючи на позитивні перспективи, співпраця може стикатися з ризиками: різний рівень незалежності судової влади й прокуратури у країні-партнері, відсутність або непослідовність виконання судових рішень, можливі політичні перепони, питання імунитетів, а також процедурні розбіжності щодо стандартів доказування і проведення експертиз. До того ж існує ризик затримок при виконанні запитів про міжнародну правову допомогу, якщо на національному рівні відсутні прискорені механізми реагування для випадків, що мають транснаціональний характер. Вирішення цих проблем вимагає як юридичних реформ, так і практичної координації на рівні встановлених робочих груп [3].

Якщо розглядати питання рекомендацій для плідної співпраці, можна запропонувати декілька заходів. По-перше, рекомендується консолідувати й уніфікувати внутрішні процедури обміну інформацією, створити єдиний центр координації співпраці з ЕРРО у складі компетентних українських органів. По-друге, необхідно укріплювати нормативну базу через адаптацію національного законодавства до стандартів, які ЕРРО вимагає при взаємодії, з увагою до гарантій прав осіб та захисту даних. По-третє, важливим є запровадження регулярних спільних навчань, обміну експертами та симуляційних операцій задля узгодження оперативних методів. По-четверте, слід розвивати механізми транскордонного управління арештованими активами з метою оперативного повернення коштів у державний бюджет або відповідним до нього фондам. Ці заходи

підсилять довіру та швидкість реакції у розслідуваннях, що зачіпають інтереси ЄС і України [5].

У довгостроковій перспективі успішна співпраця з ЕРРО може стати одним з ключових елементів інтеграції України у європейську правову спільноту, підтвердивши здатність національних органів ефективно протидіяти фінансовим злочинам міжнародного характеру. Також це може позитивно відобразитися на процесі євроінтеграції шляхом демонстрації практичних здобутків у сфері правосуддя та управління фінансовими ризиками. Проте досягнення цих цілей вимагає як технічних, так і політичних зусиль зі сторони України та постійного діалогу з європейськими партнерами [2].

Європейська прокуратура виконує важливу роль у захисті фінансових інтересів ЄС, забезпечуючи координацію розслідувань і переслідування транснаціональних фінансових злочинів. Для України співпраця з ЕРРО — це можливість посилити механізми розслідування корупції й шахрайства, що зачіпають європейські кошти, підвищити ефективність повернення активів і гармонізувати національні процедури з європейськими стандартами. Практична реалізація цього потенціалу вже розпочата через підписані робочі угоди, але потребує продовження інституційної підготовки, законодавчої адаптації, технічного оснащення та постійного професійного обміну. Набуття сталих процедур співпраці, прозорих механізмів виконання запитів і захисту процесуальних прав стане запорукою того, що партнерство між ЕРРО та українськими правоохоронними органами сприятиме реальним результатам у боротьбі з розкраданнями і відмиванням, що мають транскордонний характер.

Список використаних джерел:

1. European Public Prosecutor's Office. Mission and tasks [Electronic resource] // ЕРРО. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/about/mission-and-tasks>. (дата звернення 07.10.2025)
2. European Public Prosecutor's Office. International cooperation [Electronic resource] // ЕРРО. URL: <https://www.eppo.europa.eu/en/about/international-cooperation>. (дата звернення 07.10.2025)
3. Working Arrangement on the cooperation between the ЕРРО and the Office of the Prosecutor General of Ukraine (signed) [Electronic resource] // ЕРРО & Office of the Prosecutor General of Ukraine. URL: https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2022-09/WA-EPPU-UkrainePGO_EN-signed.pdf. (дата звернення 07.10.2025)

4. European Commission. Ukraine Report 2024 [Electronic resource] / European Commission, Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 30 Oct 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf. (дата звернення 07.10.2025)
5. The European Public Prosecutor's Office (EPPO) – Past, present and future / EUCRIM – Journal for European Criminal Law. – 2020. URL: <https://eucrim.eu/articles/the-epo-past-present-and-future/>. (дата звернення 07.10.2025)

УДК: 343.352:342.7(477)

*Кім І. М.,
здобувачка вищої освіти III курс,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ ТА ГАРАНТІЇ ЇХ БЕЗПЕКИ

Актуальність теми дослідження: зумовлена зростанням масштабів корупції, яка є однією з найсерйозніших загроз для розвитку демократичної держави, верховенства права та довіри громадян до органів влади. В умовах реформування системи державного управління в Україні особливого значення набуває інститут викривачів корупції — осіб, які повідомляють про факти корупційних правопорушень з метою захисту публічних інтересів. У сучасних умовах воєнного стану та боротьби з корупцією в органах влади питання забезпечення належного рівня захисту викривачів набуває ще більшої ваги, адже саме їхня активна позиція сприяє прозорості, підзвітності та зміцненню антикорупційної системи.

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 - викривачем визнається фізична особа, яка на підставі переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

Захист викривачів є важливою складовою ефективною антикорупційної системи. Його сутність полягає у забезпеченні гарантій безпеки, а також у запобіганні будь-яким формам переслідування чи дискримінації за факт повідомлення про корупцію. Законодавством України визначено низку механізмів такого захисту, серед яких – конфіденційність інформації про викривача, забезпечення недопущення його звільнення, переведення або іншого негативного впливу з боку роботодавця, а також надання безоплатної правової допомоги [2].

Відповідно до частини першої статті 53 - 3 Закону України «Про запобігання корупції» права викривача виникають з моменту повідомлення про корупцію.

Визначені законом гарантії захисту прав викривачів не поширюються на осіб до яких застосовані заходи негативного впливу до моменту повідомлення [1].

Згідно з законом України «Про запобігання корупції» викривач має право:

- бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом;
- подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати; на безоплатну правничу допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- на конфіденційність;
- повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);
- у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
- на винагороду у визначених законом випадках;
- на отримання психологічної допомоги;
- на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації [1].

Право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого перевищують у 5000 і більше разів розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину. Розмір винагороди становить 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або від розміру завданих державі збитків після ухвалення обвинувального вироку суду. При цьому розмір винагороди не може перевищувати 3000 мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину [3].

Гарантії державного захисту викривачів передбачають, що особи, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції, перебувають під охороною держави, і право на захист у таких осіб виникає у зв'язку з повідомленням ними про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою. Одним із ключових елементів захисту є забезпечення анонімності та нерозголошення інформації щодо викривачів. Так, законом передбачена можливість повідомляти інформацію анонімно, а розголошення даних про викривача можливе лише за його згодою, за винятком випадків, встановлених законодавством. Це істотно знижує ризики тиску з боку посадових осіб. Такі повідомлення підлягають розгляду лише за умови наявності достатніх даних для підтвердження можливого порушення, і саме завдяки цьому анонімність виступає важливою додатковою гарантією безпеки викривача.

У разі наявності загрози життю, житлу, здоров'ю або майну викривача чи його близьких осіб, правоохоронні органи можуть застосовувати правові, організаційно-технічні та інші заходи, спрямовані на захист від протиправних посягань, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Крім того, законодавство забезпечує гарантії у сфері трудових прав викривачів. Так, до особи, яка здійснила повідомлення про порушення Закону України «Про запобігання корупції», або члена її сім'ї не можуть застосовуватися звільнення або примушення до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності та інші негативні заходи, такі як переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду або скорочення заробітної плати. У разі незаконного звільнення або переведення працівник має право бути поновлений на попередньому місці роботи органом, який розглядає трудовий спір. Якщо працівник відмовляється від поновлення, орган, що розглядає трудовий спір, зобов'язаний прийняти рішення про виплату компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку.

Гарантії захисту викривачів поширюються й на адміністративний процес. Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучене як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах, що стосуються застосування керівником або роботодавцем негативних заходів впливу до позивача через повідомлення ним або членом його сім'ї про порушення Закону України «Про запобігання корупції». Подібні гарантії передбачені й у цивільному процесі, де НАЗК може брати участь як третя особа на боці позивача, а обов'язок доказування правомірності рішень та дій у справах щодо негативних заходів впливу покладається на відповідача. Таким чином, система гарантій державного захисту викривачів охоплює як забезпечення конфіденційності, так і захист життя, здоров'я, майна, трудових прав та правових інтересів у судовому порядку, що створює комплексний механізм запобігання репресіям щодо осіб, які сприяють боротьбі з корупцією [4].

Одним із головних органів, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту викривачів, є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Воно розробляє методичні рекомендації, забезпечує функціонування захищених каналів для подання повідомлень та здійснює моніторинг дотримання прав викривачів [5]. НАЗК створило Єдиний портал повідомлень викривачів, який дозволяє подати інформацію в електронній формі, гарантуючи захист персональних даних та технічну безпеку комунікації.

Міжнародна практика також підтверджує важливість правового захисту викривачів. У Європейському Союзі у 2019 році була прийнята Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу», яка зобов'язує держави-члени створити ефективні внутрішні та зовнішні канали повідомлення, забезпечити захист від репресій та гарантувати доступ до правосуддя [6]. Україна, як держава-кандидат на вступ до ЄС, поступово гармонізує своє законодавство із зазначеними стандартами.

Однак, попри наявність законодавчої бази, на практиці викривачі часто стикаються з проблемами реалізації своїх прав. Основними труднощами є формальний підхід роботодавців до розгляду повідомлень, відсутність належного реагування з боку правоохоронних органів, недосконалість процедурного захисту та низький рівень обізнаності громадян щодо механізмів викриття. Однак незважаючи на ці проблеми, у 2023 році загальна кількість повідомлень становила 1737, а у 2024 році – 1952. Найбільша кількість повідомлень у 2024 році зафіксована в Національній поліції України (725), в Івано-Франківській обласній військовій адміністрації (201), у

Міністерстві юстиції України (207), у Державному агентстві лісових ресурсів України (107) та у Державній митній службі України [7]. Тому важливо забезпечити комплексну підтримку таких осіб не лише юридичними, а й психологічними, соціальними засобами.

Зростання довіри населення до державних органів можливо лише за умови ефективного функціонування механізмів захисту викривачів. Для досягнення цього необхідно підвищити рівень взаємодії між антикорупційними структурами, удосконалити процедури подання повідомлень, активніше інформувати громадськість про права викривачів та впровадити дієві системи контролю за дотриманням гарантій безпеки. Важливо підкреслити, що роль викривачів є критичним показником прозорості та відкритості суспільства. Надання їм надійного правового та фізичного захисту сприяє формуванню нетерпимості до корупційних проявів. Успішна реалізація державної політики в цій сфері зміцнює демократичні принципи, підвищує довіру громадян до органів влади та закріплює верховенство права в Україні.

Список використаних джерел:

1. «Про запобігання корупції». Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 05.10.2025)
2. НАЗК. Методичні рекомендації щодо захисту прав викривачів корупції. – Київ, 2022. URL:https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2024/Metod_recom_Portal_vykryvachiv.pdf (дата звернення: 05.10.2025)
3. Державна судова адміністрація України URL:https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/pov_corupt/prava_ta_garantii (дата звернення: 05.10.2025)
4. Держенергонагляд - Гарантії державного захисту викривачів URL:<https://sies.gov.ua/zapobigannya-ta-protidiya-korupciyi/spivpracya-z-vikrivachami-ko> (дата звернення: 05.10.2025)
5. Національне агентство з питань запобігання корупції URL:<https://nazk.gov.ua/> (дата звернення: 06.10.2025)
6. Директива (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2019 року про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу. URL:<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dyrektyva-YES-20191937.pdf> (дата звернення: 06.10.2025)
7. Звіт НАЗК про стан захисту викривачів у 2023 році. – Київ, 2024. URL:<https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2025/Analiz-doslidzhennya-sferi-zakhystu-vykryvachiv-za-2024-rik.pdf> (дата звернення: 06.10.2025)

*Кобець Денис,
здобувач вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПОЛЬСЬКА ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ

Корупція у сфері місцевого самоврядування є однією з найбільш чутливих проблем демократичного управління, оскільки саме на місцевому рівні ухвалюються рішення, що безпосередньо впливають на повсякденне життя громадян - від розподілу бюджетних коштів до надання адміністративних послуг. Польща, пройшовши шлях системних реформ після 1989 року, розробила комплексну систему запобігання корупції у діяльності органів місцевого самоврядування, яка поєднує законодавчі, організаційні та освітні механізми.

Згідно з даними від Transparency International станом на 2024 рік, Польща має 53 бали, що дає їй змогу посідати 53 місце у світовому рейтингу. При цьому 37% опитаних людей вважають, що за попередні 12 місяців рівень корупції зріс, а 10% користувачів вказали, що сплачували хабар при отриманні державних послуг [1]. Ці дані свідчать про те, що питання боротьби з корупцією на фоні щорічної втрати балів в Індексі сприйняття корупції в польському суспільстві займає не останнє місце, зокрема і у сфері місцевого самоврядування.

Одним із ключових антикорупційних інструментів у Польщі є прозорість діяльності органів влади. Держава гарантує громадянам право отримувати дані про рішення, фінансові операції, конкурси на посади та тендери, що проводяться, зокрема органами місцевого самоврядування, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону “Про доступ до публічної інформації” від 06.09.2001 р. [2].

Публічному розголошенню підлягає інформація щодо правового статусу суб'єкта місцевого самоврядування, організації, предмету діяльності та компетенції, органів та осіб, що виконують у них функції, структуру власності суб'єктів та активи, що знаходяться в їхньому розпорядженні. Також до цього списку входить спосіб функціонування юридичних осіб місцевого самоврядування під час виконання публічних завдань та їхня діяльність у рамках бюджетного та позабюджетного господарства, згідно зі ст. 6 цього ж Закону [2].

Важливою складовою запобігання корупції є система етичних стандартів для посадових осіб. У багатьох гмінах і воєводствах діють кодекси етики, які визначають правила поведінки службовців, вимоги до уникнення конфлікту інтересів, заборону отримання подарунків і будь-яких матеріальних вигод. Дотримання цих норм контролюють спеціальні антикорупційні уповноважені, а порушення може стати підставою для дисциплінарної або адміністративної відповідальності.

Відповідно до Кодексу етики для працівників управління гміни Горлице, працівник повинен ставитися до роботи як до суспільної служби, головною метою якої є благо Республіки Польща, інтереси місцевого самоврядування та індивідуальні інтереси кожного громадянина. У той же час, особисті інтереси працівника та його оточення повинні відходити на другий план відносно вищевказаних цілей, згідно з параграфом 3 цього Кодексу [3]. Кожне порушення норм чинних етичних норм та принципів розглядається Кодексом як діяльність, що прямо несе шкоду доброму імені Управлінню гміни міста.

Крім цього, у 2022 році в Польщі набули чинності суттєві зміни до антикорупційного законодавства, спрямовані на посилення контролю за діяльністю посадових осіб місцевого самоврядування. Основною метою змін є усунення потенційного конфлікту інтересів, який може виникнути, коли представники місцевої влади мають зв'язки з державними або муніципальними компаніями. Відповідно до нового статті 4а антикорупційного закону, з наступної каденції самоврядування вуйт, бурмістр або президент міста не зможе бути працевлаштований або виконувати будь-яку іншу діяльність у комерційних компаніях, у яких держава або орган місцевого самоврядування володіють щонайменше 10% акцій чи часток. У випадку, якщо посадова особа вже працює в такій компанії, вона повинна буде взяти безоплатну відпустку на весь період виконання публічної функції і ще на три місяці після її завершення. Якщо ж держава або гміна набудуть частки в компанії вже після призначення вуйта чи бурмістра, аналогічна відпустка надається з моменту такого набуття. Ці положення гарантують, що особа, яка займає виборну посаду, не матиме навіть потенційного впливу на підприємства, що частково належать державі чи самоврядуванню. Санкцією за порушення нового обмеження є втрата мандату [4].

Польська практика також демонструє ефективність інституційного контролю та співпраці між органами. Центральне антикорупційне бюро має право перевіряти діяльність місцевих органів влади, проводити аудити й розслідування у випадках підозри зловживань. ЦБА має підрозділи у 12 великих міст Польщі. Така система

багаторівневого контролю допомагає запобігати корупційним схемам ще на етапі їх формування. Наприклад, регіональний відділ ЦБА у Варшаві затримали мера району Влохи у місті, коли той приймав хабар у розмірі 200 тисяч злотих за видання вигідних для забудовника адміністративних рішень [5].

Ще однією вразливою до корупції сферою є державні закупівлі, особливо на місцевому рівні. Ухвалення нового Закону “Про державні закупівлі” від стало важливою частиною польської антикорупційної політики та реформи прозорості управління публічними коштами. Раніше система закупівель мала низку недоліків: складні процедури, формалізм, неефективні правила і низьку довіру бізнесу. Новий закон мав змінити ситуацію та зробити систему доступнішою та більш відкритою.

Закон вніс певні нововведення у цю сферу, а саме:

- акцентує на принципі відкритого діалогу між замовником і підрядником, щоб уникнути формальних бар’єрів та закритих рішень.

- тепер оцінюється не лише вартість, а й якість, екологічність і соціальна корисність пропозицій. Це зменшує ризик тендерних схем, коли виграє учасник із заниженою ціною.

- також введено перелік зловживань у договорах, які порушують баланс між сторонами, наприклад - перекладання ризиків лише на одну сторону або приховування відповідальності замовника.

- запроваджено електронні тендери, електронні публікації оголошень, а Окружний суд у Варшаві став судом з питань державних закупівель, що уніфікує судову практику.

- створено Комітет з контролю за державними закупівлями, який об’єднує різні органи контролю та формує єдині стандарти перевірок.

- посилено повноваження Голови Управління державних закупівель, що просуватиме передовий досвід у сфері державних закупівель та розроблятиме шаблони документів, що має надати значну підтримку замовникам та підрядникам [6].

Тенденція цифровізації у сучасному світі не минула й місцеве самоврядування, зокрема й щодо запобігання корупції. Цифрові технології дедалі частіше розглядаються не лише як засіб ефективності, але й як механізм підвищення прозорості, зменшення людського фактору та трансформації процесів прийняття рішень у більш підзвітні. Використання централізованих платформ, через які громадяни та підприємці взаємодіють з органами влади: подають заяви, звертаються за послугами, отримують рішення – мінімізує прямий контакт. Це зменшує простір для неформальних домовленостей.

Приклад у Польщі - ePUAP (Електронна платформа послуг державного управління). Це національна платформа, що забезпечує стандартизований спосіб подання електронних документів і комунікації з органами влади без необхідності фізичного візиту. Метою даного сервісу є:

- підтримка прозорості, відкритості та технологічної нейтральності
- прагнення до максимально можливої стандартизації форматів даних, якими обмінюються державні установи та одержувачі послуг, а також між самими державними установами
- рівномірний доступ до (електронних) послуг без значних витрат [7].

Таким чином, досвід Польщі у сфері запобігання корупції на місцевому рівні є яскравим прикладом того, як системні, послідовні та взаємопов'язані реформи можуть змінити культуру управління та підвищити довіру громадян до влади. Польська антикорупційна модель поєднує законодавчі обмеження, етичні стандарти, ефективні інституційні механізми, цифровізацію та активну участь громадянського суспільства, що створює багаторівневу систему контролю і відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Poland. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/poland> (дата звернення: 08.10.2025)
2. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej : Ustawa від 06.09.2001 № Dziennik Ustaw 2001 nr 112 poz. 1198 : станом на 8 груд. 2021 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011121198/U/D20011198Lj.pdf> (дата звернення: 09.10.2025)
3. Kodeks Etyki pracowników urzędu gminy Gorlice : від 31.01.2011. URL: https://gmina.gorlice.pl/asp/pliki/informacje_stale_pliki/kodeks_etyki_www.pdf (дата звернення: 09.10.2025)
4. Karciarz M. Nowe ograniczenia antykorupcyjne dla wójtów, burmistrzów, prezydentów miast – od kolejnej kadencji. Serwis administracyjno samorządowy. URL: <https://www.doradcasamorządu.pl/5677-nowe-ograniczenia-antykorupcyjne-dla-wójtów-burmistrzów-prezydentów-miast--od-kolejnej-kadencji.html> (дата звернення: 10.10.2025)
5. Mayor of Włochy district caught red-handed. CENTRAL ANTI-CORRUPTION BUREAU. URL: https://www.cba.gov.pl/en/news/527,Mayor-of-Włochy-district-caught-red-handed.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.10.2025)

6. Нове Право замовień publicznych - Ministerstwo Rozwoju i Technologii - Portal Gov.pl. Ministerstwo Rozwoju i Technologii. URL: https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/nowe-prawo-zamowien-publicznych?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.10.2025)

7. Co to jest ePUAP. ePUAP. URL: https://epuap.gov.pl/wps/portal/strefa-klienta/pomoc/tut/p/a1/1ZDLbsIwEEV_BRZZRh6cxNhLNwJEVJU-1EK8iRzHUENiG3Crfn4TVV1SyuxGOlf3gQTalGHIp9nJYJyV7fALUGlywXPoYB8joGncMcf3tgEVlkPIANw4Thc06-RQELZ4MM7KrX_kB5H4NsIzuGkt3J0aI22QVbedU5F4Eb-5Pb6olwehF6ZBpW1hIZsMYITjVmc1pmKa1xD3CgGWBKtdEJ-jP7IAuQXuNyl7MtOK8zwcSsEo3EM2S4E_FTyfPK56IEEvN4Yq_jGV2R-PgvcjORv0V0Cb21by3WtHE_JMIcna3Xj8DeORo0U!/?1dmy¤t=true&urle=wcm%3apath%3a%2Fepuap2%2FPL%2FStrefa%2BKlienta_Pomoc%2FCo%2Bto%2Bjest%2BePUAP%2F (дата звернення: 12.10.2025)

УДК: 343.353:341.232](043.2)

*Козлінська Т. М.,
здобувачка вищої освіти III курс,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

В умовах масштабної міжнародної підтримки, спрямованої на відновлення та модернізацію України, питання прозорого та ефективного використання міжнародної технічної допомоги набуває виняткового значення. Корупційні ризики у цій сфері становлять не лише загрозу для національної економічної безпеки, а й підривають довіру міжнародних партнерів до здатності українських інституцій забезпечити цільове використання наданих ресурсів.

Відтак, формування ефективної системи антикорупційного контролю за розподілом та використанням міжнародних коштів та ресурсів є одним із ключових чинників євроінтеграційного поступу держави. Водночас реалії воєнного часу, збільшення обсягів фінансування та розширення програм міжнародної допомоги висувають нові вимоги до системи контролю, підзвітності та прозорості використання таких ресурсів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю вироблення дієвих правових, інституційних механізмів, які унеможливають корупційні зловживання у сфері розподілу міжнародної технічної допомоги. Таким чином, дослідження проблематики запобігання корупції у сфері міжнародної технічної допомоги має не лише теоретичне, але й вагомe практичне значення – воно визначає довгострокову спроможність України діяти як надійного і відповідального партнера в системі міжнародного співробітництва.

Міжнародна технічна допомога – фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [3].

Міжнародна технічна допомога залучається у вигляді:

- будь-якого майна, яке необхідне для забезпечення виконання певних завдань чи проектів, яке може ввозитись або набуватись в Україні;
- робіт і послуг;
- прав інтелектуальної власності;
- певних фінансових ресурсів (грантів) як у національній, так і іноземній валюті;
- будь-яких інших ресурсів, які не є заборонені чинним законодавством, у тому числі стипендій.

Міністерства, або інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим подають до Секретаріату Кабінету Міністрів України запити щодо залучення міжнародної технічної допомоги [3].

Підготовка таких запитів для залучення державою міжнародної технічної допомоги міжнародних фінансових організацій для фінансування інвестиційного проекту та подальша підготовка таких проектів здійснюється відповідно до Порядку підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2016 р. № 70. Моніторинг проектів проводить Мінфін разом з МФО (за згодою), відповідальним виконавцем та/або бенефіціаром шляхом оцінки стану підготовки та реалізації проектів, виявлення відхилень від запланованих заходів та визначення їх впливу на виконання зобов'язань, взятих за договорами України з МФО, використання коштів позики/гранту та виконання фінансових зобов'язань [6].

Координація міжнародної технічної допомоги здійснюється відповідно до Паризької декларації щодо підвищення ефективності

зовнішньої допомоги, до якої Україна приєдналася згідно з Указом Президента України від 19 квітня 2007 р. № 325, виходячи з принципів спільної підзвітності та відповідальності партнерів з розвитку та країн-партнерів за результати надання допомоги [7].

1. Інформація щодо розміру та напрямів використання технічної допомоги, отриманої Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю від урядів іноземних держав, їх агентств та установ, а також міжнародних фінансових організацій, наводиться у Звіті оприлюднення інформації щодо розміру та напрямів використання міжнародної технічної допомоги за визначеною формою.

2. Звіт оприлюднюється на офіційному вебсайті Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю за результатами I кварталу, першого півріччя, дев'яти місяців та року в цілому.

3. Звіт має бути доступним на офіційному вебсайті Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю протягом трьох років. [4]

Корупційні ризики, що виникають у процесі контролю за цільовим використанням міжнародної допомоги, мають безпосередній вплив на обсяги ресурсів, які Україна отримує від іноземних партнерів. Вони визначають рівень довіри донорів до державних інституцій, а отже, впливають не лише на фінансову складову співпраці, а й на темпи реалізації стратегічних проєктів у сфері безпеки та оборони. Будь-які прояви неефективного чи непрозорого управління міжнародними коштами можуть стати підставою для зменшення обсягів майбутньої підтримки або для перегляду умов надання допомоги.

З огляду на це, надзвичайно важливим завданням є формування цілісної системи запобігання і мінімізації корупційних ризиків на всіх етапах залучення, розподілу та використання міжнародної допомоги. До ключових напрямів такої роботи слід віднести:

1. удосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері управління міжнародною допомогою, зокрема визначення чітких процедур обліку, звітності та відповідальності посадових осіб;

2. розроблення і впровадження спеціалізованого програмного забезпечення, яке забезпечуватиме автоматизований моніторинг усіх етапів руху ресурсів — від моменту надходження до кінцевого використання;

3. створення відкритої системи прозорої звітності, що дозволить країнам-партнерам, громадським організаціям та контролюючим органам оперативно отримувати достовірну інформацію про ефективність використання міжнародної допомоги [5].

Запровадження таких інструментів сприятиме підвищенню рівня довіри міжнародних донорів до України як до передбачуваного й

відповідального партнера, що дотримується принципів доброчесності та відкритості. У перспективі це може позитивно позначитися на подальшому збільшенні обсягів міжнародної допомоги, зокрема у сфері безпеки та оборони, а також на підвищенні ефективності її використання.

Таким чином, системне удосконалення правових, організаційних та технічних механізмів контролю за міжнародною допомогою виступає не лише антикорупційним заходом, а й інструментом зміцнення державної репутації України на міжнародній арені.

Основними напрямками протидії корупції у процесі залучення міжнародної допомоги в оборонній сфері є не лише розроблення відповідних антикорупційних стратегій і діяльність уповноважених органів, а й своєчасне виявлення та усунення потенційних корупційних ризиків на всіх етапах — від розподілу до використання та списання військового майна. Важливим аспектом є системне усунення умов, що сприяють виникненню зловживань, та створення ефективного механізму контролю. Серед найбільш поширених корупційних ризиків, які негативно впливають на результативність управління матеріальними ресурсами, наданими міжнародними партнерами у сфері безпеки й оборони України, можна виділити: неправомірне або безпідставне списання отриманих матеріальних цінностей; ведення недостовірного або неповного обліку міжнародної допомоги; нецільове використання ресурсів; перевищення норм експлуатації техніки та моторесурсів; формальний підхід до інвентаризації; несвочасне проведення звірок і контролю залишків; а також затримки у поповненні озброєння та матеріальних запасів до встановлених нормативів. Зменшення таких ризиків потребує комплексного підходу, який включає цифровізацію процесів обліку, підвищення відповідальності посадових осіб і впровадження прозорих процедур моніторингу та звітування [5].

На сьогоднішній день порядок залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України визначається Інструкцією про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженою наказом Міноборони від 1 лютого 2018 року. Водночас, як зауважує Т. С. Голоднова, чинна редакція цієї Інструкції має низку недоліків. Зокрема, у документі відсутній окремий розділ, присвячений контролю за ефективністю та цільовим використанням матеріально-технічної допомоги у сфері оборони, немає структурованого порядку звітування щодо використання наданих ресурсів, а також не врегульовано питання

обліку та списання майна, отриманого в межах міжнародної допомоги. Такі прогалини створюють ризики непрозорості у процесі використання міжнародних ресурсів і потребують доопрацювання нормативної бази з метою забезпечення більшої підзвітності та контролю у цій сфері.[8].

Міжнародна фінансова допомога виступає не лише джерелом економічної підтримки України, а й індикатором рівня її доброчесності, ефективності державного управління та спроможності до реформ. Саме тому боротьба з корупцією у цій сфері має не вузькогалузевий, а системний характер, впливаючи на політичну довіру, міжнародну репутацію та темпи євроінтеграції держави [5].

Корупційні ризики при розподілі коштів міжнародних партнерів виникають здебільшого через відсутність або неповноту координації між органами державної влади, наявність прогалини у фінансовому контролі, а також досить низький рівень цифрової підзвітності.

Ефективна протидія корупції у сфері використання міжнародної допомоги можлива лише за умови впровадження сучасної, централізованої цифрової системи моніторингу. Така система має забезпечити повну прозорість руху фінансових ресурсів, автоматизований контроль і аудит, а також відкритий доступ громадськості до інформації про всі етапи реалізації донорських програм і проектів.

Водночас, навіть найдетальніше та найсучасніше нормативно-правове регулювання не принесе очікуваних результатів без належного рівня особистої відповідальності посадових осіб, залучених до процесу розподілу та використання міжнародних коштів. Лише поєднання технологічних рішень із дієвим механізмом контролю та невідворотністю покарання за порушення може гарантувати реальну прозорість і доброчесність.

Таким чином, боротьба з корупцією у сфері міжнародної технічної та фінансової допомоги — це не просто економічне завдання, а стратегічний пріоритет державної політики. Від прозорості управління міжнародними ресурсами залежить не лише рівень довіри з боку партнерів, а й репутація України як демократичної, відповідальної та відкритої держави, здатної до сталого розвитку та довготривалого співробітництва з міжнародною спільнотою.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 11.10.2025)
2. Національне агентство з питань запобігання корупції
URL: <https://nazk.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2025)
3. Постанова КМУ № 153 від 15.02.2002 — «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF> (дата звернення: 11.10.2025)
4. Наказ Міністерства фінансів України № 341 від 2019 р. — «Про затвердження Порядку оприлюднення інформації щодо розміру та напрямів використання технічної допомоги, отриманої Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю від урядів іноземних держав, їх агентств та установ, а також міжнародних фінансових організацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1007-19#Text> (дата звернення: 11.10.2025).
5. Резнік О.М., Горобець Н.С. Корупційні ризики залучення та використання міжнародної допомоги у сфері безпеки й оборони України URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/88.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).
6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями” від 27 січня 2016 р. № 70 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-n#Text> (дата звернення: 11.10.2025).
7. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги: прийнята 02 березня 2005 р., ратифікована від 19 квітня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text (дата звернення: 11.10.2025).
8. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України” від 01 лютого 2018 р. № 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0222-18#Text> (дата звернення: 11.10.2025).

Кулакова О. А.,
здобувачка вищої освіти IV курс,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, Миколаїв

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Корупція становить системну загрозу для економічного розвитку, соціальної справедливості та демократичних інститутів сучасних держав. За оцінками Світового банку, щорічні втрати від корупції у світі становлять понад 2,6 трильйона доларів США, що еквівалентно 5% світового ВВП [1]. Електронне декларування майна та доходів публічних службовців еволюціонувало від суто бюрократичної процедури до потужного превентивного антикорупційного механізму, що забезпечує прозорість державного управління, підзвітність влади та можливість ефективного громадського контролю. Трансформація паперових декларацій у цифрові системи відкритого доступу революціонізувала підходи до боротьби з корупцією, створивши принципово нові можливості для моніторингу доброчесності посадовців. Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, Україна перебуває на критичному етапі європейської інтеграції, де виконання антикорупційних вимог ЄС є необхідною умовою членства. По-друге, незважаючи на створення однієї з найамбітніших систем електронного декларування у світі, Україна все ще демонструє високий рівень корупції, що ставить під сумнів ефективність існуючих механізмів [2]. По-третє, пандемія COVID-19 та повномасштабна російська агресія загострили проблему нецільового використання публічних коштів, що вимагає посилення контрольних механізмів. Отже, комплексний порівняльний аналіз інституційних, технологічних та правових механізмів електронного декларування в країнах Європейського Союзу та Україні, виявлення критичних факторів успіху та невдач, а також формулювання конкретних рекомендацій щодо підвищення ефективності українського електронного декларування як інструменту протидії корупції в контексті європейських антикорупційних стандартів є досить актуальним.

Нормативно-правові засади електронного декларування в Європі формувалися протягом останніх двох десятиліть під впливом міжнародних антикорупційних конвенцій. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року у статті 52 встановила загальний принцип декларування як превентивного заходу, зобов'язавши держави-учасниці вживати заходів для запобігання конфлікту інтересів шляхом встановлення обмежень щодо професійної діяльності колишніх публічних службовців або призначення публічних службовців на посади після залишення служби. Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію від 27 січня 1999 року та Конвенція Ради Європи про цивільну відповідальність за корупцію від 4 листопада 1999 року створили правову основу для криміналізації корупційних діянь та встановлення механізмів відшкодування збитків. Директива ЄС 2019/1937, хоча прямо не регулює питання декларування, створила правовий механізм захисту викривачів, що дозволяє безпечно повідомляти про порушення, зокрема у сфері фінансової прозорості, чим сприяє громадському контролю за деклараціями. Рекомендація Rec(2000)10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо кодексів поведінки публічних службовців встановила етичні стандарти, які є основою для національних систем декларування [3].

Естонська модель електронного декларування є однією з найбільш технологічно розвинених у світі. Система e-Declaration, запроваджена у 2000 році, базується на урядовій платформі X-Road, що забезпечує безпечний обмін даними між понад 2800 державними та приватними базами. Принцип «єдиного разу» передбачає, що громадянин або службовець подає інформацію один раз, після чого вона автоматично доступна всім уповноваженим установам. Система самостійно отримує дані з податкової, земельного кадастру, реєстру транспортних засобів, а декларант лише підтверджує чи коригує їх. Це мінімізує ризик фальсифікацій і спрощує подання декларацій. Естонська система охоплює близько 15 000 службовців, а декларації є публічними. Перевірку здійснює Служба безпеки поліції та прикордонної охорони, що має доступ до всіх реєстрів і проводить автоматизовану верифікацію. У 2018–2023 роках виявлено 47 випадків недекларування активів, із яких у 38 випадках застосовано дисциплінарні або кримінальні санкції. Рівень невідворотності покарання — 81%, що створює потужний превентивний ефект [4].

Латвійська система електронного декларування діє з 2012 року і охоплює понад 70 000 службовців різних рівнів — від високопосадовців до працівників правоохоронних органів. Її

особливість — ризик-орієнтований підхід: чим вищий корупційний ризик посади, тим детальнішою є декларація. Система інтегрована з Реєстром підприємств, Земельною книгою, реєстром транспортних засобів та банківськими базами (через судові ордери). Контроль здійснює Бюро з запобігання та боротьби з корупцією (KNAB), яке застосовує алгоритми виявлення аномалій. У 2020–2023 роках перевірено 4200 декларацій, виявлено 380 порушень, порушено 127 кримінальних справ. Рівень засудження — 64%, що вище середньоєвропейського. Публічними є декларації лише вищих посадовців, тоді як службовців середньої ланки — лише для уповноважених органів, що створює компроміс між прозорістю та приватністю, але викликає критику громадськості [5].

Румунська модель електронного декларування вирізняється діяльністю Національного агентства з питань доброчесності (ANI), створеного у 2003 році. Агентство перевіряє декларації майна та інтересів, виявляє конфлікти інтересів, необґрунтоване збагачення, застосовує санкції та передає матеріали до правоохоронних органів. ANI є незалежною інституцією, керівництво якої призначає парламент на чотири роки [6]. Система E-Declaratii охоплює понад 300 000 службовців, включно з працівниками держпідприємств, університетів і НУО, що отримують державне фінансування. Декларації містять дані про активи, доходи, подарунки, зобов'язання та конфлікти інтересів і є публічними, з відкритим пошуком за прізвищем або посадою [7, с. 9]. ANI використовує методологію, розроблену Світовим банком: якщо приріст активів перевищує задекларовані доходи більш ніж на 10 000 євро, і законне джерело не доведено, активи конфіскуються. У 2010–2023 роках виявлено 1847 випадків необґрунтованого збагачення, у т.ч. 47 парламентаріїв, 23 міністри, 156 суддів, із конфіскацією активів понад 180 млн євро. Румунський досвід доводить, що ефективність системи залежить від незалежності контролюючого органу [6, с. 5].

Польська система Центрального реєстру декларацій функціонує з 2008 року та охоплює близько 400 000 службовців. Рівень публічності значно нижчий: повний доступ мають лише антикорупційні, податкові та правоохоронні органи. Громадяни можуть отримати доступ лише за наявності легітимного інтересу. Це відповідає європейському принципу балансу між прозорістю та приватністю, але обмежує громадський контроль. Перевірки здійснює Центральне антикорупційне бюро (СВА) на основі ризик-аналізу. У 2020–2023 роках перевірено 8000 декларацій, виявлено 420 порушень, однак лише 21% завершилися реальними санкціями — один із найнижчих показників у Європі [8].

Україна запровадила електронне декларування у вересні 2016 року відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, який набув чинності 26 квітня 2015 року. Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, управляється Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК). Українська модель є однією з найамбітніших у світі за обсягом: станом на січень 2024 року у реєстрі міститься понад 4,2 мільйона декларацій від понад 1,3 мільйона декларантів [9]. Це найбільша база декларацій серед всіх країн Європи, що створює як можливості, так і величезні виклики для ефективного моніторингу.

Суб'єктами декларування є народні депутати України, члени Кабінету Міністрів, судді всіх рівнів, прокурори, працівники НАБУ, ДБР, поліції, СБУ, державні службовці всіх категорій, посадові особи місцевого самоврядування, керівники державних та комунальних підприємств, працівники Національного банку України та багато інших категорій. Декларації подаються щорічно до 1 квітня та містять інформацію про доходи, нерухомість, транспортні засоби, цінні папери, корпоративні права, готівкові кошти, банківські рахунки, зобов'язання фінансового характеру, об'єкти мистецтва та інше майно вартістю понад 50 прожиткових мінімумів.

Українська система характеризується абсолютною публічністю: всі декларації без винятку є відкритими та доступними через веб-портал declarations.com.ua без будь-яких обмежень. Це найвищий рівень прозорості у світі, який перевищує навіть естонський стандарт. Портал забезпечує розширені можливості пошуку та аналітики: пошук за ПІБ, установою, посадою; порівняння декларацій за різні роки; автоматичний розрахунок зміни статків; візуалізація даних. Ця безпрецедентна відкритість створила потужне середовище для громадянського контролю та журналістських розслідувань, що виявили численні випадки корупції серед високопосадовців.

Однак практика застосування виявила системні проблеми української моделі. Незважаючи на законодавчі вимоги щодо інтеграції з державними реєстрами, фактично цей процес залишається незавершеним. НАЗК має обмежений доступ до даних Державної податкової служби, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, реєстру транспортних засобів. Це змушує НАЗК проводити перевірки переважно мануально, запитуючи інформацію у відповідних органів для кожного конкретного випадку, що є надзвичайно ресурсозатратним процесом. За оцінками експертів, для

ефективної перевірки однієї декларації високопосадовця потрібно щонайменше 40-60 годин роботи аналітиків, а НАЗК має обмежений штат - близько 200 працівників, відповідальних за верифікацію. Це означає, що агентство фізично не здатне перевірити навіть 1% від загальної кількості декларацій [10].

Особливо гостро стоїть проблема політичного тиску на НАЗК. З моменту створення агентство неодноразово ставало об'єктом спроб політичного контролю: затримки у призначенні керівництва, скорочення бюджетного фінансування, законодавчі ініціативи щодо обмеження повноважень, публічна дискредитація через підконтрольні ЗМІ. У 2020-2021 роках Конституційний Суд України визнав неконституційними окремі положення антикорупційного законодавства, що призвело до тимчасового паралічу діяльності НАЗК. Хоча ці рішення згодом були скасовані, сам прецедент продемонстрував вразливість антикорупційної інфраструктури до політичних атак [11].

Порівняльний аналіз дозволяє виявити критичні відмінності між українською та європейськими моделями. За обсягом та публічністю Україна є безумовним лідером, проте значно поступається за ефективністю правозастосування. Естонія з її 15000 декларантів та 81% рівнем притягнення до відповідальності демонструє, що менший обсяг у поєднанні з автоматизованою верифікацією та ефективним правосуддям дає кращий результат, ніж масове декларування без адекватних механізмів перевірки. Румунія доводить, що незалежна спеціалізована інституція з реальними повноваженнями може бути ефективною навіть при охопленні 300000 декларантів, якщо забезпечена ресурсами та захищена від політичного втручання. Латвія демонструє переваги ризик-орієнтованого підходу, коли обмежені ресурси концентруються на перевірці декларацій осіб з високим корупційним ризиком.

Для підвищення ефективності українського електронного декларування як інструменту протидії корупції необхідно реалізувати комплекс заходів. По-перше, завершити повну автоматизовану інтеграцію Реєстру декларацій з усіма державними реєстрами за естонським зразком, що дозволить проводити автоматичну верифікацію основних даних без залучення значних людських ресурсів. По-друге, запровадити систему аналізу великих даних з використанням алгоритмів машинного навчання для автоматичного виявлення аномалій та підозрілих патернів, що дозволить сконцентрувати обмежені ресурси НАЗК на найбільш ризикових деклараціях. По-третє, посилити інституційну спроможність та

незалежність НАЗК через збільшення бюджетного фінансування, розширення штату кваліфікованих аналітиків, запровадження конституційних гарантій незалежності аналогічно Румунському ANI. По-четверте, реформувати судову систему для забезпечення невідворотності покарання за корупційні правопорушення, включаючи створення спеціалізованих антикорупційних судів з прискореною процедурою розгляду справ. По-п'яте, розвивати цифрові інструменти для громадянського моніторингу та журналістських розслідувань, включаючи API для доступу до даних, аналітичні дашборди, системи автоматичного сповіщення про зміни у деклараціях.

Електронне декларування є потужним, але не самодостатнім інструментом протидії корупції. Його ефективність залежить від комплексу факторів: технологічної досконалості системи, інституційної спроможності контролюючих органів, незалежності судової системи, політичної волі до боротьби з корупцією та активності громадянського суспільства. Україна створила передові технологічні рішення та законодавчу базу, що за формальними параметрами переважають більшість європейських аналогів, проте критично поступається у правозастосуванні. Запровадження кращих європейських практик з урахуванням української специфіки дозволить перетворити електронне декларування з формального інструменту звітності на ефективний механізм превенції корупції, забезпечення доброчесності публічної служби та відновлення довіри громадян до державних інститутів, що є критично важливим для успішної європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Генсек ООН озвучив щорічні втрати світової економіки від корупції та хабарів // Український тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/hensek-oon-ozvuchyv-shchorichni-vtraty-svitovoi-ekonomiky-vid-koruptsii-ta-khabariv/> (дата звернення: 29.09.2025).
2. Рівень корупції в Україні у 2024 році – опитування НАЗК // Новини України // LIGA.net. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/v-ukraini-strimko-pohirshylas-otsinka-rivnia-koruptsii-dani-opytuvannia> (дата звернення: 01.10.2025).
3. ExpRec(00)10. URL: <https://rm.coe.int/1680534424> (дата звернення: 04.10.2025).
4. X-Road – e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/solutions/interoperability-services/x-road/> (дата звернення: 04.10.2025).

5. Latvia maintains leadership in implementing one of the highest quality national anti-corruption plans among OECD countries // Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. URL: https://www.knab.gov.lv/en/article/latvia-maintains-leadership-implementing-one-highest-quality-national-anti-corruption-plans-among-oecd-countries?utm_source=https%3A%2F%2Fcopilot.microsoft.com%2F (дата звернення: 04.10.2025).

6. World Bank Document. Romania. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/538551468197981970/pdf/102311-WP-UKRAINIAN-Asset-disclosure-and-wealth-assessment-system-in-Romania-Case-study-Box-394830B-PUBLIC.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

7. World Bank Document. URL: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workgroup2/2014-September-11-12/Presentations/Romania.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

8. Centralny Rejestr Beneficjentów Rzeczywistych – Ministerstwo Finansów – Portal Gov.pl. URL: <https://www.gov.pl/web/finanse/centralny-rejestr-beneficjentow-rzeczywistych#:~:text=Centralny%20Rejestr%20Beneficjent%C3%B3w%20Rzeczywistych%20%28CRBR%29%20jest%20prowadzony%20przy,praniu%20pieni%C4%99dzy%20oraz%20finansowaniu%20terroryzmu%20%28dalej%20ustawa%20AML%29>. (дата звернення: 05.10.2025).

9. В Україні завершили кампанію з декларування – у НАЗК оприлюднили результати // Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/327305-v-ukraine-zavershili-kampaniyu-podeklarirovaniyu-v-napk-opublikovali-rezultaty> (дата звернення: 06.10.2025).

10. НАЗК перевірила цьогоріч 392 декларацій: ТОП-порушень // Деро.ua. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/nazk-perevirila-tsogorich-392-deklaratsiy-top-porushen-202410121464182> (дата звернення: 06.10.2025).

11. КСУ скасував більшу частину антикорупційної реформи: юридичний аналіз рішення // Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/news/ksu-skasuvav-bilshu-chastynu-antykoriupsiynoyi-reformy-yurydychnyj-analiz-rishennya/> (дата звернення: 06.10.2025).

*Левкович Є. Ю.,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ВПЛИВ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НА ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЇ

Медіа виконують ключову функцію у забезпеченні прозорості суспільного життя, систематично інформуючи громадськість про випадки зловживань владою та корупційні практики. Висвітлення таких випадків у ЗМІ дозволяє громадянам не лише отримувати достовірну інформацію про порушення законодавства, але й формувати суспільний контроль над діями державних і приватних структур. Журналістські розслідування є особливо важливими у цьому процесі, оскільки вони дозволяють виявляти складні корупційні схеми, що часто приховані за бюрократичними процедурами або корпоративними структурами, і які залишаються непоміченими при поверхневому аналізі. За допомогою поглиблених розслідувань журналісти можуть встановлювати ланцюги фінансових потоків, зв'язки між посадовцями та бізнесом, а також ідентифікувати практики відмивання коштів і зловживання бюджетними ресурсами.

Цим питанням цікавилось багато науковців такі як Б. М. Прокопів, Д. В. Котляр, В. А. Ведькал та інші.

Засоби масової інформації - платформи і канали, які збирають, обробляють та поширюють інформацію для масових та локальних аудиторій, використовуючи для цього різноманітні технічні засоби. Як суспільний спостерігач, ЗМІ повинні наглядати за діяльністю органів державної влади, захищаючи громадян від її зловживань. У передових західних суспільствах ця роль передбачає критичний підхід до політичної діяльності органів влади й опозиційних партій, можновладців. ЗМІ водночас транслиують і формують громадську думку. Згідно з концепцією «ліберального плюралізму», важливою умовою реалізації зазначених ролей ЗМІ є їх повна незалежність від держави [1].

На міжнародному рівні створено низку платформ і організацій, які координують діяльність журналістів у боротьбі з корупцією. Наприклад, Організований проєкт розслідувань організованої

злочинності та корупції (OCCRP) об'єднує журналістів з різних країн у глобальну мережу, надаючи їм доступ до сучасних цифрових інструментів, баз даних і методик аналітики, що дозволяють відстежувати міжнародні корупційні схеми та фінансові потоки. Така координація дозволяє виявляти не лише локальні випадки корупції, а й глобальні злочинні практики, що поширюються через кордони, уникаючи правового контролю [2].

У 2025 році українські медіа продовжують активно висвітлювати питання корупції на всіх рівнях - від дрібних адміністративних порушень до масштабних схем із участю високопоставлених осіб. Згідно з даними Національного агентства з питань запобігання корупції, у другому кварталі 2025 року в українських медіа було зафіксовано понад 16 тисяч публікацій, що містять ключові терміни «корупція», «хабар» та інші, а також згадки про діяльність антикорупційних органів. Ці дані свідчать про високий рівень медійної активності у сфері боротьби з корупцією та про те, що українське суспільство отримує постійну інформацію для формування обґрунтованих оцінок роботи державних інституцій і контролю за їхньою діяльністю [3].

Проблема корупції в різних сферах діяльності органів державної влади та управління набула сьогодні для нашої країни глобального й системного характеру, особливо критичним та болісним фактором питання корупції є воєнний стан через повномасштабне вторгнення російської федерації та збільшення у засобах масової інформації про викриття гучних справ розкрадання грошей на оборонних контрактах, корупція на закупівлях в особливо великих масштабах.

Журналістські розслідування не лише викривають факти корупції, але й можуть впливати на політичні рішення та соціальні настрої. Наприклад, у липні 2025 року в Україні відбулися масові протести проти законопроекту, який обмежував незалежність антикорупційних органів. Ці протести стали результатом публічного обурення, спричиненого журналістськими розслідуваннями та висвітленням цієї проблеми в медіа. У відповідь на громадський тиск та міжнародну критику, Верховна Рада України ухвалила закон, що відновлює незалежність Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, підкреслюючи важливість збереження ефективних антикорупційних інституцій [4].

Однак, вкрай важливо розуміти, що висвітлення та розслідування корупційних дій зустрічають супротив та неабиякий тиск на журналістів з боку потенційних обвинувачених.

Фактори, які знижують ефективність журналістських розслідувань корупції, визначено наступні:

1. Тиск на журналістів - різні особи, зокрема згадані у репортажах, а також представники влади та правоохоронних органів, можуть чинити тиск на журналістів. Через це багато журналістів вважають проведення таких розслідувань ризикованим.

2. Недостатність матеріальних ресурсів - низка журналістів відзначає відсутність необхідних фінансових та технічних ресурсів для глибоких розслідувань.

3. Замовлені розслідування та використання матеріалів як компромат – часто журналістські розслідування ініціюються не редакціями, а політичними силами або учасниками конфлікту, що замовляють розслідування для власних цілей, перетворюючи журналістику в інструмент політичної боротьби.

Для вирішення проблем, що виникають у журналістських розслідуваннях, можна запропонувати кілька шляхів.

По-перше, щодо тиску на журналістів - важливим є посилення законодавчого захисту медіа-працівників, впровадження норм, які гарантують безпеку журналістів і передбачають кримінальну відповідальність за погрози або фізичний тиск. Також ефективними є професійні об'єднання та профспілки, які можуть надавати юридичну підтримку, а міжнародні організації, як-от Committee to Protect Journalists чи Freedom House, здатні публічно реагувати на порушення та підтримувати журналістів. Крім того, важливе використання безпечних каналів комунікації, анонімних джерел і цифрових інструментів для захисту даних.

По-друге, проблему браку матеріальних ресурсів можна вирішувати через гранти та фонди для розслідувальної журналістики від міжнародних організацій або некомерційних громадських організацій, а також через співпрацю між медіа для спільних проєктів із розподілом ресурсів. Добре себе показав краудфандинг та залучення аудиторії до фінансування конкретних розслідувань. Окрім того, оптимізація ресурсів через використання відкритих джерел інформації, баз даних та сучасних технологічних інструментів аналітики допомагає зменшити витрати та підвищити ефективність роботи.

По-третє, щодо замовлених розслідувань і політичного використання матеріалів важливо забезпечити редакційну незалежність і суворо дотримуватися журналістських стандартів, відмовляючись від розслідувань на замовлення політичних сил. Прозорість фінансування також критична - публікація інформації про джерела коштів допомагає уникнути конфлікту інтересів та підвищує довіру до медіа. Водночас розвиток етичних кодексів і систем саморегуляції в медіа дозволяє контролювати якість і неупередженість розслідувань, зменшуючи ризик перетворення журналістики на інструмент політичної боротьби.

Розглянувши цю тему, можна дійти висновку, що роль ЗМІ як «громадського наглядча» є ключовою для функціонування демократії, проте її реалізація стикається з численними системними викликами, які потребують ефективного подолання.

Список використаних джерел:

1. Є.О. Донченко Роль ЗМІ у викритті, запобіганні та протидії корупції : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 061 «Журналістика» / наук. керівник Ю. В. Костюк. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 37 с.

2. It Takes a Network of Journalists to Fight a System of Corruption. *MacArthur Foundation* - *MacArthur Foundation*. URL: https://www.macfound.org/press/perspectives/it-takes-a-network-of-journalists-to-fight-a-system-of-corruption?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.10.2025).

3. Антикорупційна комунікація: уроки та нові виклики у 2025 році. *НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antykorupsiyna-komunikatsiya-uroky-ta-novi-vyklyky-u-2025-rotsi/> (дата звернення: 09.10.2025).

4. Громадськість відстояла незалежність НАБУ і САП в Україні. Що може призвести до повторення кризи? Аналізує Правозахисна група «СІЧ». *Міжнародний фонд відродження*. URL: https://www.irf.ua/gromadskist-vidstoyala-nezalezhnist-nabu-i-sap-v-ukrayini-shho-mozhe-pryzvesty-do-povtorenniya-kryzy-analizuye-pravozahysna-grupa-sich/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.10.2025).

УДК: 378

*Малик Діана,
здобувачка вищої освіти 3 курс,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИКРИТІ КОРУПЦІЇ

Корупція є одним із головних викликів для демократичного розвитку України. Її масштаби загрожують національній безпеці, довірі громадян до влади та міжнародному іміджу держави. Тому боротьба з корупцією має спиратися не лише на державні інституції, але й на

активну участь громадянського суспільства, яке виступає дієвим чинником контролю та тиску на владу.

Громадські організації в Україні відіграють ключову роль у формуванні нової антикорупційної культури, забезпечуючи прозорість, відкритість і підзвітність державного управління. Їхня діяльність стала рушійною силою реальних реформ після Революції Гідності 2014 року.

Громадські організації - це незалежні об'єднання громадян, створені для захисту суспільних інтересів і здійснення громадського контролю. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», громадські об'єднання мають право брати участь у розробці антикорупційної політики, проводити громадську експертизу нормативно-правових актів і здійснювати моніторинг виконання антикорупційних програм [1]. Саме вони забезпечують прозорість влади та сприяють перетворенню боротьби з корупцією. Їхня діяльність проявляється у кількох основних напрямках:

Громадський контроль та моніторинг - відстеження діяльності органів влади, використання бюджетних коштів, проведення державних закупівель, моніторинг декларацій посадовців.

Аналітична та експертна робота - проведення громадських експертиз проєктів законів, виявлення корупційних ризиків у нормативно-правових актах.

Адвокація антикорупційних реформ - лобіювання прийняття законів, спрямованих на запобігання корупції, участь у формуванні політики доброчесності.

Захист викривачів корупції - правова допомога, публічна підтримка осіб, які повідомили про факти зловживань [2].

Просвітницька діяльність – проведення інформаційних кампаній, навчальних програм і семінарів, спрямованих на формування антикорупційної культури. Таким чином, громадські організації виконують не лише контрольну, а й виховну функцію, сприяючи зміні суспільної свідомості - від байдужості до активної громадянської позиції.

Центр політико-правових реформ (ЦППР) проводить антикорупційну експертизу законопроєктів і нормативно-правових актів, завдяки чому вдалося запобігти ухваленню рішень, що містили потенційні корупційні ризики. Експерти Центру брали участь у розробці ключових антикорупційних законів, зокрема Закону про Національне антикорупційне бюро, Закону «Про запобігання корупції» та низки інших актів, спрямованих на зміцнення системи доброчесного врядування [3].

Transparency International Україна реалізує низку антикорупційних ініціатив, серед яких щорічна публікація Індексу сприйняття корупції (CPI), що відображає рівень прозорості державного управління. За даними 2023 року, Україна покращила свій показник на три бали, що свідчить про

поступ у боротьбі з корупцією [4]. Також організація публічно реагувала на резонансні справи, зокрема у ситуації довкола компанії YouControl, заявивши про необхідність захисту інструментів, які допомагають журналістам і громадським активістам викривати корупційні схеми [5]. Крім того, Transparency International Україна проводить соціологічні опитування та дослідження щодо поширених корупційних практик у сферах освіти, земельних відносин та державних послуг, формуючи на їх основі рекомендації для органів влади [6].

Громадська правозахисна організація «Права людини» спеціалізується на захисті прав та свобод громадян і реалізує проекти, спрямовані на протидію корупційним схемам у сфері ліцензування аптек та державних закупівель. У межах ініціативи «Стоп корупція!» проведено моніторинг аптечних закладів, які порушували ліцензійні умови, а також здійснювалася оцінка ризиків зловживань під час публічних закупівель у Київській області. Метою діяльності організації є розбудова правової держави та утвердження принципу верховенства права [7].

Громадські організації поєднують функції контролю, аналітики, розслідування та просвіти, виступаючи посередником між державою й суспільством. Їхня незалежність, професіоналізм і довіра з боку громадян забезпечують ефективність у викритті корупційних схем. Саме завдяки їхній активності відбувається не лише виявлення окремих фактів зловживань, а й поступове формування нової культури публічної відповідальності, відкритості та прозорості влади. Їхня діяльність охоплює широкий спектр напрямів - від незалежного моніторингу публічних закупівель, оцінки корупційних ризиків у нормативно-правових актах, до безпосереднього викриття схем розкрадань бюджетних коштів та незаконного збагачення посадовців.

Діяльність громадських організацій - це не лише частина громадянського контролю, а й один із фундаментів демократичного устрою. Їхня робота забезпечує сталість антикорупційних процесів, сприяє формуванню правової держави й розвитку громадянського суспільства. Без цього незалежного сектору неможливо говорити про реальну боротьбу з корупцією, адже саме громадські ініціативи створюють суспільний тиск, який змушує владу діяти прозоро, відповідально та в інтересах людей.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 №1700-VII: станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

1. The role and activities of the public in the implementation of anti-corruption reforms | Law and Safety. Home Page. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.07> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Pravo. About the conference on the centers of administrative services. URL: <https://pravo.org.ua/en/about-the-conference-on-the-centers-of-administrative-services/> (date of access: 14.10.2025).
3. НАЗК, Індекс сприйняття корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/indeks-sprynyattva-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Інститут масової інформації. Перебіг розслідування проти YouControl. URL: <https://imi.org.ua/news/transparency-international-ukrajina-sturbovana-perebihom-rozsliduvannya-proty-youcontrol-i19749> (дата звернення: 14.10.2025).
5. Transparency International, Головні корупційні проблеми українців. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/transparency-international-ozvuchila-glavnye-1449655132.html> (дата звернення: 14.10.2025).
6. ГО «Права людини», Стоп корупція! (2014). URL: <http://prava-ljudyny.org/stop-koruptsiya/> (дата звернення: 14.10.2025).

УДК 343.3:341.1:341.4

*Мельниченко Б.С.,
студентка 4 курсу,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА КОРУПЦІЄЮ: ДОСВІД GRECO, OLAF, ЕРРО ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Корупція є однією з головних перешкод для демократичного розвитку, верховенства права та європейської інтеграції України. Держави-члени Європейського Союзу розглядають корупцію як комплексну – внутрішню і зовнішню – загрозу, що здатна підірвати довіру до європейських інституцій та поставити під сумнів стабільність і ефективність процесу європейської інтеграції в цілому [1].

Актуальність теми полягає в тому, що досвід ЄС у боротьбі з корупцією через різні механізми демонструє ефективні практики моніторингу, розслідування та захисту фінансових інтересів, які можуть бути адаптовані до національних умов України. Впровадження

таких механізмів сприяє прозорості державних інституцій, зміцненню законодавчої бази та інтеграції України у європейські системи контролю. Слід виділити авторів, які внесли значний вклад у дослідження європейських механізмів контролю за корупцією та їхнього впливу на Україну: М. Рабінович, К. Федоренко, Д. Калініюк, Я. Юрчишин, Є. Стрельцов, Ю. Ечанове Гонсалес де Анлео, Н. Колочек тощо.

Для протидії корупції держави-члени Європейського Союзу створили різноманітні інституційні механізми. У деяких країнах діють центральні органи, що координують як превентивні, так і репресивні антикорупційні заходи на національному рівні. В інших державах функціонують спеціалізовані агентства, основним завданням яких є запобігання корупції — вони можуть здійснювати контроль за доходами посадових осіб, перевіряти можливі конфлікти інтересів, а подекуди й наглядати за фінансуванням політичних партій [1].

Для ефективного контролю за впровадженням антикорупційних стандартів Рада Європи розробила спеціальний механізм оцінювання, який функціонує на рівні ЄС у формі Групи держав проти корупції (GRECO), яка була створена 1 травня 1999 року. Метою GRECO є моніторинг виконання двадцяти Керівних принципів Ради Європи, що визначають ключові стандарти та рекомендації для запобігання корупції у державному управлінні, законодавчій та судовій системах [1].

GRECO здійснює регулярні оцінки держав-членів на предмет дотримання антикорупційних правил і стандартів. Зокрема, перевірку національного законодавства, інституційних механізмів та практичних заходів щодо протидії корупції. Такий підхід дозволяє не лише виявляти недоліки в антикорупційній політиці, але й давати конкретні рекомендації щодо їх усунення. Крім того, GRECO оцінює дотримання державами положень спеціалізованих договорів, таких як Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (дата прийняття 27.01.1999) та Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (дата прийняття 04.11.1999). Це робить GRECO важливою наднаціональною інституцією, яка забезпечує комплексний контроль за боротьбою з корупцією як у межах ЄС, так і за його межами, сприяючи підвищенню прозорості та доброчесності державних інституцій.

У лютому 2025 року GRECO опублікувала звіт, у якому зазначено, що Україна задовільно або частково виконала 18 із 31 рекомендації щодо запобігання корупції серед депутатів, суддів та прокурорів. Зокрема, відзначено розробку проекту Єдиних показників оцінки суддів, який наразі розглядається у Вищій раді правосуддя [2].

Також, для ефективної реалізації антикорупційної політики ЄС створив Європейський офіс боротьби з шахрайством (OLAF), яке проводить розслідування випадків корупції та шахрайства, що стосуються бюджету Європейського Союзу [3].

Після завершення розслідування бюро надає рекомендації відповідним європейським інституціям та національним урядам щодо подальших дій. Зазвичай, це включає відкриття кримінальних справ, повернення незаконно отриманих коштів або застосування дисциплінарних заходів. OLAF також здійснює контроль за виконанням цих рекомендацій, щоб забезпечити ефективне реагування на виявлені порушення [4, с. 29].

Зокрема, у 2023 році OLAF активно працював над захистом фінансових інтересів України, зокрема щодо використання 19,5 мільярда євро допомоги від ЄС, надаючи рекомендації та підтримку у виявленні та розслідуванні випадків шахрайства [5].

Крім того, Європейська прокуратура (EPPO) уповноважена розслідувати злочини, які завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС. Важливим елементом профілактики є також освітня діяльність: регулярно організовуються тренінги та навчальні програми для державних службовців та інших зацікавлених осіб з метою підвищення їхньої спроможності виявляти й запобігати корупційним проявам на практиці [3].

Як незалежний орган, Європейська публічна прокуратура (EPPO) здатна подолати можливу небажаність національних органів розслідувати окремі чутливі випадки корупції. Після повного формування адміністративної структури EPPO громадяни та організації зможуть безпосередньо повідомляти про кримінальні правопорушення, що порушують фінансові інтереси ЄС, безпосередньо до цієї прокуратури [4, с. 30].

У низці наукових досліджень підкреслюється важливість співпраці між органами, які відповідають за фінансовий контроль і протидію шахрайству на рівні Європейського Союзу. Зокрема, у роботі Юлії Ечанове Гонсалес де Анлео та Надін Колочек (2021) детально розглядаються спільні дії Європейського бюро з питань боротьби з шахрайством (OLAF) та Європейської публічної прокуратури (EPPO) щодо захисту фінансових інтересів ЄС [6].

3 липня 2023 року EPPO підписав угоду про співпрацю з Національним антикорупційним бюро України. Угода спрямована на полегшення співпраці у розслідуванні випадків корупції, зокрема щодо захисту фінансових інтересів ЄС у контексті війни та відновлення України [7].

Об'єднання адміністративних розслідувань OLAF з кримінальними переслідуваннями ЕРРО дозволяє створювати більш комплексну та узгоджену стратегію боротьби з шахрайством. Такий підхід забезпечує не лише ефективний контроль за використанням бюджетних коштів, але й підвищує здатність виявляти та запобігати корупційним схемам на ранніх стадіях.

Дослідники цієї теми також відзначають, що обидві інституції отримують значні вигоди від обміну досвідом і тісної співпраці. Тобто, спільне використання аналітичних даних, координацію розслідувань та узгодження процедур, що сприяє більш ефективному проведенню транскордонних розслідувань та посиленню захисту бюджету ЄС. Таким чином, синергія між OLAF і ЕРРО виступає ключовим фактором підвищення результативності антикорупційної та антикризової політики Європейського Союзу.

Аналогічно до інституцій Європейського Союзу, в Україні діє система спеціалізованих антикорупційних органів, покликана забезпечити ефективну реалізацію антикорупційної політики та захист публічних фінансів. До них належать: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), створене на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 (остання редакція від 25.03.2025) [8]; Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), що функціонує у складі Офісу Генерального прокурора, відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 (остання редакція від 07.09.2025) [9]; Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), утворене відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 (остання редакція від 12.09.2025) [10]; та Вищий антикорупційний суд (ВАКС), який розглядає справи, підслідні НАБУ і САП, відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018 (остання редакція від 08.11.2024) [11].

Зазначені інституції утворюють багаторівневу систему, що в багатьох аспектах відповідає європейській моделі співпраці між OLAF і ЕРРО, поєднуючи превентивні, слідчі, прокурорські та судові механізми протидії корупції [12].

Для проведення більш глибокого аналізу стану антикорупційної політики в Україні важливо звертатися до звітів міжнародних організацій, зокрема GRECO. Організація здійснює систематичний моніторинг виконання Україною міжнародних антикорупційних стандартів та принципів, закріплених у конвенціях Ради Європи. У своїх звітах GRECO відзначає певний прогрес України у впровадженні антикорупційних реформ, зокрема щодо створення нових антикорупційних органів та

механізмів контролю за публічними фінансами. Водночас організація підкреслює, що для досягнення повної відповідності європейським стандартам необхідні подальші зусилля, особливо у сфері незалежності судової системи, ефективності правоохоронних органів та боротьби з політичною корупцією [13, с. 60].

Такий комплексний підхід, який поєднує обмін інформацією, практичну співпрацю та узгодження загальних правил, дозволяє Європейському Союзу ефективно протидіяти корупційним загрозам на міжнародному рівні [14, с. 52].

Отже, досвід Європейського Союзу демонструє, що ефективна боротьба з корупцією потребує комплексного підходу, який поєднує моніторинг, правове регулювання, розслідування та співпрацю між інституціями. Механізми GRECO, OLAF та EPPO забезпечують системний контроль, сприяють підвищенню прозорості державних органів і захисту фінансових інтересів на національному та транскордонному рівнях.

Аналіз їхньої діяльності показує, що адаптація європейських практик до українських реалій може значно посилити ефективність національної антикорупційної політики, зміцнити законодавчу базу та підвищити доброчесність державних інституцій, що є важливим кроком на шляху інтеграції України у європейські системи управління та контролю.

Список використаних джерел

1. Книш С. Антикорупційна політика Європейського Союзу: етапи формування, здобутки і перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. Луцьк, 2024. Т. 1, № 1. С. 67–77.

2. GRECO report: Ukraine's progress in implementing anti-corruption recommendations for judges, prosecutors and parliamentarians is noted. URL: https://nazk.gov.ua/en/greco-report-ukraine-s-progress-in-implementing-anti-corruption-recommendations-for-judges-prosecutors-and-parliamentarians-is-noted-report-in-ukrainian/?utm_source (дата звернення 10.10.2025)

3. Оніщик Ю. В., Коваль О. М. Деякі питання правового регулювання боротьби з корупцією у країнах Європейського союзу. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. Київ, 2023. С. 302-311.

4. Зінченко Є. Політика ЄС щодо запобігання та протидії корупції: досвід для України : дипломна робота. Дніпро, 2022. С. 29-30.

5. The OLAF Report 2023. URL: https://eucrim.eu/news/the-olaf-report-2023/?utm_source (дата звернення 10.10.2025)

6. Халюк С. Правове регулювання системи органів фінансового контролю в Європейському Союзі: порівняльний аспект. *Legal Regulation of the System of Financial Control Bodies in the European Union: a Comparative Aspect. Філософські та методологічні проблеми права*. Київ, 2024. Вип. 27, вип. 1. С. 58–70.

7. EPPO signs working arrangement with National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. URL: https://www.eppo.europa.eu/en/media/news/eppo-signs-working-arrangement-national-anti-corruption-bureau-ukraine?utm_source (дата звернення 11.10.2025)

8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII : станом на 25 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 14.10.2025)

9. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII : станом на 7 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 14.10.2025)

10. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

11. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII : станом на 8 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

12. Річні звіти - Transparency International Ukraine. *Transparency International Ukraine - Знизити рівень корупції*. URL: <https://ti-ukraine.org/project/reports/> (дата звернення: 14.10.2025).

13. Зайцев В. О. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією : кваліфікаційна робота магістра : 281 «Публічне управління та адміністрування» / Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2025. С. 60.

14. Жуковська В. О. Антикорупційні органи Європейського Союзу: завдання, структура та міжнародне співробітництво. Актуальні проблеми державно-правових дисциплін. *Малиновські читання* : Матеріали XI Міжнар. науково-практ. конф. Острог, 2024. С. 52.

Мішина В. О.,
здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук, доцент
кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ: БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ТА ВПЛИВ ЗАКОНУ №12414

Корупція в Україні тривалий час залишалася системною проблемою, що підірвала економічний розвиток, суспільну довіру до влади та інтеграцію країни до європейського простору. Після Революції Гідності 2014 року та на вимогу міжнародних партнерів, зокрема Венеційської комісії Ради Європи та ЄС, Україна створила спеціалізовані антикорупційні органи [1]. У 2015 році було засновано Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [1]. Ці інституції стали ключовими інструментами у боротьбі з корупцією, забезпечуючи розслідування, нагляд і превенцію корупційних злочинів серед високопосадовців, а також сприяючи формуванню культури прозорості та підзвітності в державному управлінні [1].

За роки роботи антикорупційні органи досягли значних результатів, викриваючи масштабні корупційні схеми та повертаючи державі мільярди гривень. НАБУ стало головним інструментом боротьби з топ-корупцією, розслідуючи справи, що стосуються високопосадовців і великих фінансових махінацій. Наприклад, у 2017 році розслідувалася справа “рюкзаки Авакова”, пов’язана із завищенням цін на закупівлі для МВС [2, с. 12]. У 2019 році під приціл потрапив Олег Гладковський, экс-заступник секретаря РНБО, у справі про корупцію в оборонному секторі [2, с. 18]. У 2023 році Бюро викрило хабар голові Верховного Суду Віталію Князеву [3, с. 10]. Станом на травень 2025 року незалежний аудит визнав роботу НАБУ “помірно ефективною”, відзначивши понад 100 вироків у резонансних справах, що свідчить про стабільний прогрес [3, с. 20].

САП відіграє ключову роль у забезпеченні процесуального нагляду за розслідуваннями НАБУ та представництві обвинувачення в судах. З 2015 року САП досягла успішних обвинувачень у 70% справ, що доходять до судового розгляду. Наприклад, у 2025 році САП домоглася вироку Анатолію Гуньку, якому присудили 7 років ув’язнення за хабар у розмірі 85 тисяч доларів. Ще одна важлива

справа – розкрадання 140 мільйонів гривень на «Укрзалізниці» за участю Віктора Бондаря, яка перебуває в суді з січня 2025 року.

НАЗК зосереджується на превентивних заходах, зокрема перевірі декларацій посадовців, виявленні конфліктів інтересів та впровадженні прозорих закупівель через систему ProZorro. У 2024 році НАЗК виявило порушень на суму понад 2 мільярди гривень, що стало значним внеском у боротьбу з корупцією [4, с. 10]. Система ProZorro, запроваджена за підтримки НАЗК, значно підвищила прозорість державних закупівель, зменшивши можливості для корупційних схем [4, с. 15].

Завдяки діяльності цих органів Україна досягла зростання довіри до антикорупційних реформ як усередині країни, так і серед міжнародних партнерів. Проте антикорупційні органи стикаються з серйозними викликами, зокрема політичним тиском, втручанням інших державних структур і обмеженими ресурсами. Недостатня координація з Генеральною прокуратурою України (ГПУ) та Службою безпеки України (СБУ) призводить до блокування розслідувань, відомих як “завислі” справи, коли розслідування штучно зупиняються або передаються до інших відомств [5, с. 8]. Крім того, лише 1000 детективів НАБУ працюють над справами по всій Україні, що є недостатнім для протидії масштабам корупції, а брак фінансування та технічного забезпечення знижує ефективність роботи [5, с. 12].

У 2025 році серйозним викликом став закон №12414, який спричинив масштабний скандал. Цей законопроект, поданий як документ “про зниклих безвісти”, містив “правки”, внесені народним депутатом Олександром Бакумовим, що підривали незалежність антикорупційних органів [6, с. 1]. Закон надавав Генеральному прокурору повноваження видавати накази НАБУ, перерозподіляти підслідність справ і закривати розслідування щодо топ-чиновників без належного обґрунтування [6, с. 2]. За словами глави САП Олександра Клименка, ці зміни могли “звести результативність антикорупційних органів до нуля” [6, с. 2], що суперечило принципам незалежності, закріпленим у рекомендаціях Венеційської комісії [1, с. 20]. Закон також дозволяв ГПУ втручатися у відбір детективів НАБУ та впливати на призначення керівництва САП [6, с. 2].

Суперечливі положення закону №12414 викликали занепокоєння щодо можливого зовнішнього впливу. Аналітики припускали, що розширення повноважень Генпрокурора могло бути спробою послабити антикорупційні органи в інтересах певних політичних чи бізнес-груп, а також підірвати довіру міжнародних партнерів до України в умовах війни [8, с. 5]. Закон міг сприяти “захисту” окремих

високопосадовців від розслідувань, що суперечило меті боротьби з корупцією [8, с. 8].

Скандал навколо закону №12414 спричинив бурхливу реакцію. Тисячі протестувальників зібралися під Верховною Радою, вимагаючи скасування змін. НАБУ та САП оприлюднили спільну заяву, назвавши закон “прямою загрозою їхній незалежності” [6, с. 1]. Міжнародна спільнота також відреагувала: Європейський Союз заявив, що закон №12414 ставить під загрозу прогрес України на шляху до європейської інтеграції [7, с. 2], а США назвали зміни “серйозною перешкодою для ефективної боротьби з топ-корупцією” [7, с. 3].

Через критику та протести було запропоновано альтернативні законопроекти №13531 і №13533, спрямовані на відновлення незалежності НАБУ та САП. Законопроект №13531 чітко розмежовував повноваження антикорупційних органів і ГПУ, а №13533 уточнював процедури відбору та призначення їхнього керівництва, щоб запобігти політичному впливу [9, с. 5]. 31 липня 2025 року Верховна Рада ухвалила новий закон, який скасував суперечливі положення закону №12414, повернувши автономію антикорупційним органам. Закон також містив норми для захисту від “російського впливу”, зокрема обмеження на призначення осіб із сумнівними зв’язками на посади в антикорупційних органах [9, с. 8].

Антикорупційні органи України стали важливим інструментом у боротьбі з корупцією, викриваючи масштабні схеми, повертаючи державі мільярди гривень і сприяючи прозорості державного управління. Проте політичний тиск, обмежені ресурси та спроби законодавчого втручання, як-от закон №12414, виявили вразливість антикорупційної системи. Завдяки швидкій реакції громадськості, тиску міжнародних партнерів і ухваленню нових законів автономію антикорупційних органів вдалося захистити. Скандал із законом №12414 підкреслив критичну потребу в додаткових гарантіях незалежності, зокрема прозорому відборі керівництва та захисті від зовнішнього впливу, для остаточного подолання корупції та утвердження України як правової держави на шляху до європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Венеційська комісія. Висновок щодо створення антикорупційних органів в Україні, 2015, 23 ст., Страсбург: Рада Європи. [URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/fa/321_NGO_UKR_16March2018_ukr.pdf](https://legislationline.org/sites/default/files/documents/fa/321_NGO_UKR_16March2018_ukr.pdf) (дата звернення: 12.10.2025).
2. Національне антикорупційне бюро України. Звіт про діяльність за 2017 рік. 2018, Київ: НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/> (дата звернення: 13.10.2025).

3. Аналітичний центр “Антикорупційна платформа”. Незалежний аудит діяльності НАБУ за 2024–2025 роки. 2025, Київ. URL: <https://reports.nabu.gov.ua/> (дата звернення: 12.10.2025).

4. Національне агентство з питань запобігання корупції. Річний звіт за 2024 рік. 2025, Київ: НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wpcontent/uploads/Pages/89/aa/89aa467f2bc519dc48b9c87dd79559e4bac0d6b1bacda97dab11042fd45627737833879.pdf> (дата звернення: 13.10.2025).

5. Центр протидії корупції. Аналітичний звіт “Перешкоди в роботі антикорупційних органів України”. 2024, Київ. URL: <https://antac.org.ua/report/> (дата звернення: 13.10.2025).

6. Клименко, О. Заява щодо загрози незалежності антикорупційних органів через закон №12414. 2025, Київ: САП. URL: <https://suspilne.media/1074785-mi-rozberemo-proces-uhvalenna-zakonu-no12414-posekundno-ekskluzivne-intervu-kerivnika-sap-oleksandra-klimenka/> (дата звернення: 12.10.2025).

7. Союз. Заява Європейський щодо закону №12414 і його впливу на європейську інтеграцію України. 2025, 2 ст., Брюссель: Європейська комісія. URL: <https://ukrainskidom.pl/wp-content/uploads/2025/07/12414.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

8. Інститут політичних досліджень. Аналітична записка “Закон №12414: політичні та зовнішні впливи”. 2025, 276 ст., Київ. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33612.pdf> (дата звернення: 13.10.2025).

9. Верховна Рада України. Законопроекти №13531 і №13533. 2025, Київ. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56899> (дата звернення: 13.10.2025).

УДК 351:343.35

*Мовчан Єлизавета,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент
кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Поширення корупції в цифрову епоху набуло нових форм і масштабів, оскільки технології не лише створюють можливості для прозорості, але й відкривають нові шляхи для зловживань. Корупційні схеми переходять у віртуальний простір, де хабарі можуть набувати

форми криптовалютних транзакцій, маніпуляцій з електронними реєстрами чи доступом до державних баз даних. Цифровізація державного управління, з одного боку, зменшує контакт між чиновником і громадянином, але з іншого — породжує ризики кіберкорупції, коли посадові особи використовують службові повноваження для несанкціонованого втручання в електронні системи, підробки даних чи «продажу» інформації з обмеженим доступом. У соціальних мережах поширюється також інформаційна корупція — платні пости, ботоферми, фейкові кампанії, які формують громадську думку на користь певних політичних або бізнесових груп. Цифровізація має велике значення для забезпечення прозорості державного управління, адже вона зменшує вплив людського фактору, бюрократії та корупційних ризиків. Завдяки впровадженню електронних сервісів, відкритих даних та онлайн-платформ громадяни отримують прямий доступ до інформації про діяльність органів влади, бюджетні витрати, публічні закупівлі та прийняті рішення. Це сприяє контролю з боку суспільства і підвищує довіру до держави. Цифрові інструменти також дозволяють оптимізувати роботу держслужбовців, автоматизувати процеси ухвалення рішень і зменшити кількість контактів між чиновником і громадянином, що мінімізує можливості для зловживань [1].

Технології, що підвищують відкритість і підзвітність, - це цифрові інструменти, системи та платформи, які забезпечують прозорість діяльності органів влади, доступ громадян до інформації та можливість контролю за прийняттям рішень. До них належать відкриті державні дані, електронне урядування, онлайн-звітування, системи електронних закупівель (наприклад, ProZorro), електронні петиції, цифрові реєстри, блокчейн-технології та сервіси з аналітики публічних фінансів. Вони сприяють зменшенню корупційних ризиків, зміцнюють довіру до держави та роблять управління більш ефективним і підзвітним громадськості [2]. Ключові напрями цифрових технологій для підвищення прозорості та підзвітності державного управління включають електронне врядування, відкриті дані, блокчейн та аналітичні системи. Електронне врядування забезпечує онлайн-взаємодію громадян і держави через портали держпослуг, електронні петиції та цифрові заявки, зменшуючи бюрократію та контакт з чиновниками, що знижує ризики корупції. Відкриті дані дозволяють публікувати інформацію про державні фінанси, закупівлі, статистику та нормативні документи у відкритому доступі, забезпечуючи громадський контроль і підзвітність. Блокчейн-технології використовуються для створення децентралізованих реєстрів,

наприклад, для власності чи державних закупівель, що підвищує безпеку даних і унеможливорює їх підробку. Аналітичні системи та ВІ-платформи дозволяють збирати, аналізувати та візуалізувати дані, відстежувати ефективність витрат та прийняття рішень і виявляти корупційні ризики, підсилюючи прозорість і підзвітність органів влади[2]. Основні цифрові інструменти для підвищення прозорості та підзвітності державного управління включають кілька ключових платформ і систем. Портал “Дія” дозволяє спростити адміністративні процедури та мінімізувати вплив людського фактора, забезпечуючи зручний доступ громадян до державних послуг онлайн. Єдиний державний реєстр декларацій НАЗК забезпечує контроль за статками та фінансовими зв’язками посадовців, підвищуючи прозорість публічної служби. ProZorro реалізує принципи відкритих і прозорих державних закупівель, запобігаючи корупційним ризикам у тендерах. Opendata.gov.ua надає відкритий доступ до державних даних, що дозволяє громадськості та аналітичним центрам контролювати діяльність органів влади. А ще широко застосовуються системи електронного документообігу та електронного підпису, які забезпечують безпечний обмін документами, зменшують бюрократію та підвищують ефективність державного управління [3].

Також використання цифрових інструментів у державному управлінні має низку важливих переваг, що роблять його більш ефективним, прозорим та підзвітним. По-перше, зменшення контактів між чиновником і громадянином. Традиційна взаємодія передбачає особисті візити до державних установ, підписання паперових документів та численні бюрократичні процедури, що створює можливості для корупційних дій. Використання електронних платформ, таких як портал Дія, електронний документообіг і системи електронного підпису, дозволяє громадянам подавати заявки, отримувати довідки та оформлювати документи онлайн. Це скорочує кількість прямих контактів, знижує ризики зловживань і прискорює процеси надання послуг [4]. По-друге, підвищення підзвітності органів влади. Цифрові інструменти, такі як Єдиний державний реєстр декларацій НАЗК або системи відкритих даних, дозволяють відслідковувати фінансові показники, майновий стан посадовців та витрати державних органів у реальному часі. Громадяни, журналісти та аналітичні центри можуть перевіряти дотримання законів, оцінювати ефективність використання бюджетних коштів і ставити запитання до влади, що підвищує відповідальність чиновників за свої рішення. По-третє, забезпечення прозорості та швидкого доступу до інформації. Публікація державних даних на платформах

Opendata.gov.ua, ProZorro та інших ресурсах створює умови для відкритого аналізу та контролю діяльності держави.

Громадськість і бізнес отримують оперативну інформацію про держзакупівлі, бюджетні витрати, нормативно-правові акти та статистику, що сприяє підвищенню довіри до органів влади. Також використання аналітичних систем дозволяє інтегрувати великі масиви даних і швидко виявляти ризики зловживань чи неефективності. Таким чином, цифровізація державного управління не лише оптимізує роботу органів влади, але й створює умови для більшої прозорості, контролю та довіри з боку суспільства [5]. Щодо проблем та викликів використання цифрових інструментів у державному управлінні, то можна сказати, що вони пов'язані з недостатньою цифровою грамотністю населення, що обмежує ефективність онлайн-сервісів і ускладнює доступ громадян до електронних платформ, реєстрів та відкритих даних. Крім того, існують кіберзагрози та питання захисту даних, оскільки накопичення великих обсягів конфіденційної інформації підвищує ризик витоку даних, несанкціонованого доступу або маніпуляцій, що підриває довіру до електронних систем. Також проблемою є формальне впровадження цифрових інструментів без реального контролю: інколи вони встановлюються на рівні законодавства або адміністративних норм, але фактично не інтегруються у роботу органів влади і не забезпечують прозорості та підзвітності [6].

Перспективи розвитку цифрових інструментів у державному управлінні пов'язані з розширенням використання аналітичних систем для виявлення та запобігання корупційним ризикам, зокрема через застосування штучного інтелекту (AI) та технологій Big Data. Такі інструменти дозволяють інтегрувати великі масиви даних, аналізувати взаємозв'язки між фінансовими потоками, державними закупівлями та деклараціями посадовців, що підвищує ефективність контролю та прогнозування ризиків. Крім того, важливим напрямом є поглиблення міжнародного співробітництва у сфері цифрової доброчесності, обмін досвідом та впровадження кращих світових практик, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності державного управління на національному рівні [7].

Отже, цифрові інструменти стають ключовим механізмом протидії корупції, забезпечуючи прозорість, підзвітність і контроль за діяльністю органів влади. Вони спрощують адміністративні процеси, відкривають доступ до даних про фінанси та майно посадовців, роблять державні закупівлі прозорими та мінімізують корупційні ризики. Разом із тим важливо вирішувати проблеми цифрової

грамотності населення, кіберзагрози та забезпечувати реальний контроль за впровадженням технологій. Перспективи розвитку пов'язані з використанням аналітичних систем на основі Big Data і AI для виявлення ризиків корупції та посилення міжнародного співробітництва у сфері цифрової доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Думчиков М.О. Цифрові платформи у боротьбі з корупцією: інноваційні механізми захисту викривачів. URL: <file:///C:/Users/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/1529-Article%20Text-2310-1-10-20250321.pdf> (дата звернення: 16.10.2025)
2. Саприкін В. Оцифрування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні. URL: <https://gov.bulletin.knu.ua/> (дата звернення: 13.10.2025)
3. Була Р. Роль відкритих даних у розвитку цифрової держави. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. URL: <https://journals.maup.com.ua/> (дата звернення 13.10.2025).
4. Дії. City. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects/city> (дата звернення 13.10.2025).
5. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення 13.10.2025).
6. Збанацька, О. Термінологія законодавства в контексті цифровізації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, 1, 98–105. URL: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205441> (дата звернення 13.10.2025)
7. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження № 67-р (17.01.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення 13.10.2025)

*Поживілко Д. А.,
здобувачка вищої освіти III курс,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук, доцент,
в о. завідувача кафедри історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

МОДЕЛІ ТА ПРИНЦИПИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СИСТЕМ У МІЖНАРОДНОМУ ДОСВІДІ

Корупція супроводжує людство з давніх часів. До прикладу ми можемо взяти Стародавній Рим в якому вже існували закони, що передбачали покарання за підкуп державних посадовців. Корупція має свій вплив у будь-якій країні, незалежно від її традицій чи політичного устрою. Не зважаючи на численні спроби боротися з корупцією на законодавчому рівні, значних змін у глобальному чи національному масштабі досі не відбулося.

Актуальність даної теми полягає в тому, що корупція залишається одним із найбільш деструктивних явищ, яке негативно впливає на державне управління, економіку та соціальний розвиток. Для України, яка продовжує боротися з високим рівнем корупції, впровадження ефективних антикорупційних заходів є життєво необхідним для побудови прозорого та підзвітнього суспільства. В умовах інтеграції до Європейського Союзу, Україна повинна орієнтуватися на європейський досвід, адаптуючи кращі практики та правові моделі для протидії корупції. Аналіз практичних кейсів європейських країн надає можливість вивчити успішні підходи до боротьби з корупцією та використати їх для вдосконалення української антикорупційної стратегії. Це не лише покращить імідж України на міжнародній арені, але й сприятиме відновленню довіри громадян до державних інституцій.

Існує думка, що в сучасному світі розрізняють три основні моделі системної корупції: азійська, де корупція сприймається як звичне й прийнятне явище, тісно пов'язане з функціонуванням держави; африканська, коли влада зосереджується в руках основних економічних кланів, які підтримують один одного політично; латиноамериканська, де корупція допомагає криміналізованим секторам економіки досягти рівня могутності, порівняного з державним.

Корупція є загальною проблемою для всіх країн і суспільств. На жаль жодна держава не може оголосити себе повністю вільною від цього. Лише в другій половині XX століття деяким країнам вдалося

мінімізувати вплив корупції на окремі сфери суспільного життя, зробивши боротьбу з нею частиною державної політики.

Покращення законодавчої бази у боротьбі з корупцією в багатьох країнах дало поштовх до запровадження додаткових заходів організаційного, правового та інформаційного характеру. У багатьох державах були затверджені національні стратегії або програми боротьби з корупцією, що передбачають комплекс організаційних і правових заходів для вдосконалення антикорупційної системи.

Національні антикорупційні програми в багатьох країнах світу приділяють особливу увагу створенню ефективних механізмів контролю, включно з моніторингом діяльності недержавних організацій та засобів масової інформації. Для успішного впровадження антикорупційної політики в багатьох державах створено спеціалізовані органи для боротьби з корупцією.

За даними Transparency International, Україна займає 104 місце за рівнем корупції серед 180 країн. Боротьба з корупцією залишається одним із пріоритетних завдань для України, адже рівень корупції є індикатором морального стану суспільства і здатності державних органів працювати на благо громадян, а не на власну користь [1].

Міжнародні правові документи свідчать про різні підходи до розуміння корупції та боротьби з нею. Деяким із найменш корумпованих країн вдалося створити ефективні механізми для протидії корупції. Тому варто розглянути загальні характеристики антикорупційних систем окремих зарубіжних країн.

Зокрема, Федеративна Республіка Німеччина має довгу історію боротьби з корупцією, закріплену на законодавчому рівні. Однак її підходи відрізняються сильним акцентом на інституційних реформах та на тісній співпраці з приватним сектором для запобігання корупційним схемам.

Перші закони, спрямовані на протидію корупції, були прийняті ще на початку XX століття. Зокрема, сучасна правова база передбачає сувору відповідальність за корупційні правопорушення серед державних службовців та представників приватного сектора. Основними законами є Кримінальний кодекс (§ 331–338) та Закон про адміністративні злочини. Комітет з прозорості та протидії корупції, створений у Німеччині у 1994 році, активно працює над вирішенням проблем, пов'язаних із зловживанням службовими повноваженнями, хабарництвом та конфліктом інтересів. Увага приділяється як чиновникам, так і великим компаніям, які прагнуть впливати на державну політику. Громадська думка відіграє значну роль у виявленні випадків корупції, особливо завдяки діяльності незалежних

громадських організацій, таких як Transparency International. Важливим аспектом є захист викривачів корупції [2].

У Швеції антикорупційна політика зосереджена на забезпеченні максимальної прозорості та доступності державної інформації для громадськості. Законодавство передбачає, що всі державні документи, зокрема ті, що стосуються державних закупівель, фінансів та прийняття рішень, мають бути доступні для перегляду громадянами та журналістами. Шведська Конституція та Закон про свободу інформації є основою системи антикорупційних заходів. Цей закон був ухвалений ще в 1766 році і є одним із найстаріших актів такого роду у світі [4].

Шведське суспільство дуже серйозно ставиться до питань етики та прозорості. Громадські дебати часто пов'язані з питаннями фінансової звітності посадовців та недопущення конфлікту інтересів. Усі державні службовці зобов'язані декларувати свої приватні доходи та комерційні інтереси. Швеція також відома своїм жорстким регулюванням державних закупівель, що допомагає знизити ризик корупційних практик у цій сфері. Системи нагляду за закупівлями і моніторингом дій чиновників є ключовими інструментами у запобіганні зловживанням службовими повноваженнями.

В той же час, Фінляндія є однією з найбільш прозорих і найменш корумпованих країн світу, що зумовлено як ефективною законодавчою базою, так і високими етичними стандартами в суспільстві. Законодавчі заходи з протидії корупції зосереджені на запобіганні конфлікту інтересів та підвищенні підзвітності посадових осіб.

Закони, що регулюють боротьбу з корупцією, включають Кримінальний кодекс, в якому визначено відповідальність за хабарництво і зловживання службовим становищем. Законодавчі норми вимагають від державних службовців бути повністю підзвітними громадськості і дотримуватися жорстких норм поведінки. У Фінляндії існує сильний соціальний контроль за діями посадовців та великі санкції за порушення правил етики. Державні службовці та члени парламенту зобов'язані звітувати про будь-які матеріальні вигоди, які вони отримують від третіх осіб. Громадська думка у Фінляндії відіграє критичну роль у формуванні антикорупційної політики. Велика увага приділяється контролю за діяльністю державних органів, що робить корупцію практично неприйнятною на соціальному рівні [3].

Узагальнюючи наведені приклади боротьби з корупцією в різних країнах, можна зробити висновок, що ефективна антикорупційна система базується на поєднанні чіткої законодавчої бази, незалежного контролю та громадського моніторингу. Успішні країни приділяють

увагу прозорості, підзвітності та високим етичним стандартам для посадовців. Запровадження національних антикорупційних програм і незалежних інституцій є ключовими елементами, які дозволяють мінімізувати вплив корупції.

Для України важливо враховувати ці уроки міжнародного досвіду, адаптуючи їх до власного контексту. До прикладу: застосування прозорих механізмів контролю та підзвітності, як у Фінляндії та Швеції, де громадськість та ЗМІ відіграють ключову роль у моніторингу дій державних посадовців; запровадження законів для захисту викривачів корупції за прикладом Італії, що сприятиме виявленню порушень і збільшить довіру до правоохоронних органів; незалежні антикорупційні інституції, як у Словенії чи Латвії, що забезпечують об'єктивний нагляд за державними службовцями та приватним сектором; жорсткий контроль за фінансовими потоками у банківській сфері, аналогічно до британської практики, що передбачає обов'язкове повідомлення про підозрілі транзакції; ефективне регулювання лобізму та конфлікту інтересів, як це здійснюється у Франції за законом Sapin II, що допоможе підвищити прозорість політичних процесів в Україні.

Підвищення довіри до державних інституцій, створення чітких механізмів контролю та забезпечення підзвітності — це критичні кроки на шляху до успішної боротьби з корупцією. Сильна антикорупційна система не лише зміцнює державні інституції, але й сприяє економічному розвитку та підвищує довіру громадян до влади.

Список використаних джерел

1. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org> (дата звернення: 05.10.2024).

2. Закон про боротьбу з корупцією в Німеччині (Gesetz zur Bekämpfung der Korruption). Офіційний сайт Федерального уряду Німеччини. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/199740/5a2e11d8c31e7cd43d56eedd76f4c734/gesetzgebung_12-11-2014-data.pdf (дата звернення: 05.10.2024).

3. Законодавство Фінляндії про запобігання корупції (Laki rikoksen ennaltaehkäisystä). Офіційний сайт уряду Фінляндії. URL: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2010/en20100018.pdf> (дата звернення: 05.10.2024).

4. Закон про запобігання корупції у Швеції (Lag (2006: 100) om offentlighet och sekretess). Офіційний сайт уряду Швеції. URL:

<https://www.regeringen.se/contentassets/c3c4ffb52a474b8a8bc31f24cf6a4642/public-access-and-secrecy-act.pdf> (дата звернення: 05.10.2024).

5. Фінляндія та шведська антикорупційна стратегія. OECD. Corruption in Finland: Progress Report 2023. URL: <https://www.oecd.org/corruption/finland-report-2023.pdf> (дата звернення: 05.10.2024).

УДК: 343.352:316.334.3

*Рак А. О.,
здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція є однією з найгостріших і найнебезпечніших проблем сучасного українського суспільства, яка пронизує практично всі сфери життя — державне управління, бізнес, освіту, медицину та навіть побутові стосунки між людьми. Її руйнівний вплив проявляється не лише у втраті державою величезних фінансових ресурсів, а й у підриві моральних засад суспільства. Корупція гальмує розвиток економіки, зменшує інвестиційну привабливість країни, спотворює конкурентні умови на ринку, а головне — руйнує довіру громадян до влади та правосуддя. Люди, стикаючись із несправедливістю та хабарництвом, перестають вірити у можливість чесного досягнення успіху й поступово втрачають віру в державу. Це призводить до апатії, зневіри й небажання брати участь у суспільному житті, що, у свою чергу, послаблює демократичні процеси.

Ефективна боротьба з корупцією можлива лише за активної участі громадськості у моніторингу, розробленні та впровадженні антикорупційних політик. Протягом останніх років в Україні значно зросла кількість ініціатив громадських організацій та об'єднань, які займаються антикорупційними розслідуваннями, аналізом публічних закупівель, перевіркою прозорості державних програм і проведенням освітньої діяльності серед населення. Активісти організовують громадські слухання, публікують аналітичні звіти та здійснюють просвітницькі кампанії, що дозволяє підвищити рівень прозорості роботи органів влади та забезпечити доступ громадян до інформації

про їхню діяльність [2], [4]. Завдяки цьому громадяни отримують можливість оцінювати ефективність і доброчесність посадовців, а державні органи стимулюються до більш відкритої та відповідальної роботи, що створює умови для формування суспільної нетерпимості до корупції [1], [5].

Особливу увагу варто приділяти сферам, які традиційно є найбільш вразливими до корупційних проявів, зокрема земельним відносинам. Громадські організації здійснюють моніторинг розподілу земель, контролюють відкритість торгів та публікацію інформації про рішення органів місцевого самоврядування, що допомагає запобігати зловживанням і незаконному відчуженню земельних ресурсів. Вони аналізують законодавчі акти, здійснюють громадські експертизи та ініціюють публічні обговорення, що забезпечує прозорість процедур та підвищує рівень підзвітності посадовців [3], [4]. Одночасно активна участь громадян у таких процесах формує правову культуру, сприяє розвитку суспільної свідомості щодо недопустимості корупції та стимулює державні органи до більш ефективної і доброчесної роботи [2], [5].

Громадські організації також відіграють важливу роль у формуванні антикорупційної культури серед населення, проводячи просвітницькі кампанії, семінари, тренінги та інформаційні заходи. Завдяки цьому громадяни починають усвідомлювати негативні наслідки будь-яких проявів корупції — від дрібних хабарів до масштабних зловживань владою [1], [2]. Активна участь у таких ініціативах допомагає людям розвивати критичне мислення щодо дій посадовців, формує нетерпимість до корупційних практик і стимулює до участі в публічному контролі за діяльністю органів влади [5]. Таким чином, через освітню та інформаційну діяльність громадянське суспільство не лише підвищує обізнаність громадян, а й створює умови для зниження рівня корупції та зміцнення демократичних принципів у державі [1].

Громадянське суспільство забезпечує не лише моніторинг і просвітницьку діяльність, а й безпосередній вплив на вироблення державної політики. Через участь у робочих групах, аналітичних комісіях та громадських радах організації можуть пропонувати зміни до законодавства, оцінювати ефективність вже прийнятих нормативних актів та контролювати їхнє виконання [2], [4]. Така участь створює механізми співпраці між державою і суспільством, дозволяє враховувати думку громадян у прийнятті рішень і зменшує ризики ухвалення непрозорих або корупційно спрямованих рішень [5].

Важливим аспектом антикорупційної діяльності громадянського суспільства є розвиток інституційної спроможності організацій. Це

включає навчання активістів, підготовку експертів, створення аналітичних центрів та платформ для обміну інформацією [5]. Потужні інституційні структури дозволяють організаціям ефективніше реагувати на прояви корупції, систематизувати дані, проводити масштабні дослідження і реалізовувати довгострокові програми контролю та просвіти [1], [4].

Особливо ефективною є взаємодія громадянського суспільства з незалежними медіа, які поширюють інформацію про корупційні правопорушення, публікують результати розслідувань і створюють громадський резонанс навколо проблемних питань [2], [4]. Це формує додатковий тиск на органи влади, стимулює їх до прозорості та сприяє швидшому реагуванню на факти зловживань. Разом із освітніми ініціативами і моніторинговою діяльністю медіа створюють комплексний механізм контролю за корупційними проявами, який охоплює як державні органи, так і громадян [1], [5].

Громадянське суспільство відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією, бо саме активні громадяни, організації та незалежні ЗМІ контролюють владу і роблять її більш прозорою. Завдяки їхній діяльності зменшується кількість зловживань, формується нетерпимість до хабарів і підвищується правова свідомість людей. Тільки спільними зусиллями держави і громадян можна побудувати чесну, відкриту і справедливую країну.

Список використаних джерел:

1. Ортинський В. Л. Роль громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки» № 3 (27), 2020.

URL:(<https://ena.lpnu.ua/items/f2aa14ae-0a4e-4ee1-a6f6-3c35bc2ac8c3>)

(дата звернення: 10.10.2025).

2. «Розвиток механізмів залучення громадськості до заходів протидії корупції в Україні». Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень.

URL:(<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rozvitok-mekhanizmv-zaluchennya-gromadskosti-do-zakhodiv>) (дата звернення:

10.10.2025).

3. Миколаєнко Р. В. Роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні корупції у сфері земельних відносин. Наукові записки. Серія: Право.

URL:(<https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/354>) (дата

звернення: 10.10.2025).

4. Бондаренко О. С. Роль і напрями діяльності громадськості в реалізації антикорупційних реформ. Право і безпека – Law and Safety. 2023. № 4 (91).

URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/uk/article/view/765/592> (дата звернення: 10.10.2025).

5. Кісіль Зоряна. Міжнародний досвід залучення інститутів громадянського суспільства до процесу запобігання корупції в Україні. Університетські наукові записки.

URL: (https://unz.univer.km.ua/article/view/87_35-46) (дата звернення: 10.10.2025).

УДК: 347.96:[34-051:174]

Самойленко М.С.,

студентка 6-го курсу юридичного факультету

Каплій О.В.,

*канд. юрид. наук., доцентка, доцентка кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ «VERITAS» У ФОРМУВАННІ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ ЧНУ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Корупція неодноразово визнавалася однією з найактуальніших проблем в Україні, незважаючи на те, що державна політика постійно розвивається: оновлюється законодавство, встановлюється відповідальність, функціонує система антикорупційних органів. То в чому ж тоді проблема? Міжнародний досвід та рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), спрямовані на впровадження доброчесності в суспільстві, підкреслюють, що для успішної протидії корупції у довгостроковій перспективі недостатньо простого встановлення нових правил або збільшення стягнень [1, с. 2].

Вирішальним є трансформація ставлення людей до цього явища та кардинальна зміна їхньої поведінки шляхом формування нульової толерантності до будь-яких проявів корупції. Дослідники зазначають – закон має свої кордони. Норми права не можуть бути застосовані в кожній ситуації, з якою стикаються особи, що приймають рішення. До того ж вони часто мають значну свободу дій у застосуванні закону. Тоді на поле гри виходять цінності та етика.

У суспільстві, що має постколоніальну травму, подекуди сформовані негативні приклади взаємодії, які включають корупційні практики, і змінити ставлення до них можна лише через комплексні заходи. Варто враховувати, що є група, яка ще формує свою «картину світу» та стратегії поведінки – це молоді люди. Світова декларація ЮНЕСКО про вищу освіту в XXI столітті підкреслює, що однією з ключових місій вищої освіти є навчання молоді цінностям, що лежать в основі демократичного врядування.

Вона закликає викладачів та студентів захищати і поширювати загальноприйняті цінності: мир, справедливість, свободу, рівність і солідарність. Сучасний світ уже не сприймає корупцію як інструмент успіху. Спроби отримати короткострокові вигоди могли здаватися ефективними, проте в довгостроковій перспективі це абсолютно не так. Глобальний світ орієнтується на таланти та здібності людини, а походження та соціальний статус втрачають свою вагу. Вища освіта відкриває можливість сприяти вихованню цих цінностей, закріпити знання з доброчесності та етики, готуючи молодь до викликів майбутнього та професійного світу і його вимог.

Важливо мати комплексний підхід до розбудови доброчесності у закладах вищої освіти. Недостатньо просто включити це поняття до навчального плану. Організація навчального процесу та діяльності закладу в цілому має базуватися на принципах доброчесності. Якщо оточення виключно недоброчесне, заклик до доброчесності може залишатися лише формальною вимогою [1, с. 2].

У зв'язку з цим, у 2025 році були розроблені «Методичні рекомендації щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування закладів вищої освіти на засадах прозорості та доброчесності» [2], з метою допомогти закладам вищої освіти впровадити принцип доброчесності у свою діяльність.

У контексті вищої освіти академічна доброчесність являє собою сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», Законом України «Про вищу освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами

проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [4].

Важливо відмітити, що для того, щоб впроваджувати антикорупційну політику у діяльність ЗВО належним чином, їх варто роз'яснити всім внутрішнім стейкхолдерам. Для цього потрібно забезпечити регулярне навчання, розробку методичних матеріалів та консультування з питань впровадження цих політик та інших питань антикорупційного законодавства. Часто ці норми є достатньо складними для сприйняття і не дуже популярними серед співробітників та особливо студентства, тому важливо обирати цікаві та інтерактивні заходи для їх поширення [1, с. 15].

Сьогодні дуже популярним є проведення комунікаційних просвітніх кампаній, а також студентських антикорупційних змагань. Це дасть змогу зацікавити студентство та залучити до антикорупційної роботи та поширення доброчесності у молодіжному середовищі. Кампанії з підвищення обізнаності можуть використовувати різні форми комунікації через медіа, вебсайт чи соціальні мережі, включно з розробкою та поширенням відео, плакатів, навчальних матеріалів [1, с. 15].

Варто зазначити, що протягом останніх років в Україні проводяться цікаві студентські змагання та активності – антикорупційні кемпи, квести, гакатони, конкурси. Завдяки підтримці міжнародних партнерів у співпраці з НАБУ та НАЗК три роки поспіль організовується Всеукраїнський антикорупційний муткорт (від англ. moot court – навчальний суд). Під час муткорта студенти з різних університетів України вирішують ситуаційні кейси, проводять слідчі дії, беруть участь у судових засіданнях та дебатах [1, с. 15]. У 2023 році Асоціація юридичних клінік України провела перший в Україні антикорупційний квест для студентів. Квест тривав шість місяців, протягом яких студенти розв'язували завдання, що допомагають розпізнавати корупцію у вищій освіті та протидіяти її проявам – від дрібних хабарів до заплутаних справ, розглядом яких займаються національні антикорупційні органи [1, с. 16].

Так, студенти-клініцисти юридичної клініки «Veritas» ЧНУ імені Петра Могили були учасниками великої кількості антикорупційних заходів. Зокрема, у 2022 та 2024 роках команди юридичної клініки взяли участь у Всеукраїнському антикорупційному 2.0 та 4.0 муткортах від НАБУ та НАЗК щодо розслідування корупційних злочинів, зайнявши 17 місце із 82 команд. У 2023 році команда студентів вийшла у фінал Гакатону Street Law «Розвиток культури

добročесності через правову просвіту». У 2024 році команда клініки посіла 3 місце у фіналі конкурсу Street Law Fest 2024 «Розбудова добročесного бізнесу і влади через правову просвіту молоді». У 2024 році клініцистка взяла участь у Міжнародному стажуванні для студентів юридичних клінік «UP», на тему: «Добročесність на практиці: інструменти та методи впровадження на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування (публічній службі)». У 2025 році команда клініцисток взяла участь у Антикорупційному квесті 2.0.

Тож не слід применшувати роль юридичних клінік у впровадженні та становленні принципів добročесності у ЗВО, оскільки саме там студенти вчать бути добročесними на практиці, а клініка виховує в них порядність, відповідальність та чесність. Наведена теза знайшла своє відображення і у документах, якими юридична клініка «Veritas» безпосередньо керується у своїй діяльності.

Зокрема, відповідно до Стандартів діяльності юридичних клінік України «діяльність юридичної клініки ґрунтується на принципах верховенства права, законності, об'єктивності, гуманізму, прозорості, безоплатності надання правничої допомоги, поваги до прав людини, конфіденційності, компетентності та добросовісності у виконанні консультантами своїх обов'язків, уникнення конфлікту інтересів, домінантності інтересів клієнта, повного інформування про правила роботи юридичної клініки, практичної орієнтованості отриманих знань, доступності викладення правового матеріалу, орієнтації на формування конкретних вмінь та навичок, інклюзії як в початковому процесі, так і у відносинах з клієнтами та іншими аудиторіями». До компетентностей персоналу клініки, зокрема належать «етичні (добročесна поведінка, повага до прав людини, шанобливе ставлення до персоналу та клієнтів незалежно від їх національності, релігійної чи расової приналежності, громадянства, матеріального та соціального стану тощо, впровадження принципу інклюзії). Консультант зобов'язаний вести справи з дотриманням етичних норм та збереженням конфіденційності» [5].

Також згідно з Примірним етичним кодексом юридичної клініки «діяльність юридичної клініки базується на таких принципах: неприпустимості представництва клієнтів із суперечливими інтересами – не допускається ведення клінікою справ клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими, або з високим ступенем вірогідності можуть стати такими, а також справ у яких опонентом клієнта є вищий навчальний заклад чи факультет, при якому функціонує клініка, або громадська організація – засновник юридичної

клініки; чесності та порядності – консультант та інші співробітники юридичної клініки повинні у своїй діяльності та приватному житті бути чесними і порядними. Не допускається використання обставин справи та (або) інформації отриманої від клієнта в зв'язку із виконанням доручення у власних інтересах чи інтересах інших осіб, крім клієнта». Крім того, цим кодексом встановлено, що «учасники юридичної клініки зобов'язані: як у своїй діяльності, так і в особистому житті, забезпечувати високий рівень культури поведінки, поводити себе гідно, стримано, тактовно, зберігати самоконтроль і витримку, при здійсненні своєї діяльності мати пристойний зовнішній вигляд; бути чесним і порядним, не вдаватися до омани, погроз, шантажування, підкупу, використання тяжких матеріальних чи особистих обставин інших осіб для досягнення своїх цілей; надавати правову допомогу компетентно і добросовісно. Постійно працювати над вдосконаленням своїх знань і професійної майстерності, володіти достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві» [6].

Отже, для того щоб знищити корупцію в країні, перш за все необхідно працювати зі свідомістю людей, особливо молоді, формуючи в них доброчесність та нульову толерантність до корупції. Саме тому так важливо впроваджувати антикорупційні політики у закладах вищої освіти, чим ЧНУ імені Петра Могили активно й займається. Далеко не останню роль в цих процесах відіграє юридична клініка «Veritas», оскільки саме вона є осередком активної молоді, творців змін. Крім того, клініка сама по собі працює на принципі доброчесності і виховує в цьому дусі майбутніх юристів.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування закладів вищої освіти на засадах прозорості та доброчесності: Посібник. 2025 р. *HA3K*. URL: <https://drive.google.com/file/d/1n0-D5GcS-6rXAZi0QaI89Km41uVnRZEw/view> (дата звернення: 13.10.2025).

2. Методичні рекомендації щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування закладів вищої освіти на засадах прозорості та доброчесності, розроблені Національним агентством з питань запобігання корупції: Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.04.2025 р. № 576. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-zastosuvannia-instrumentiv-ta-mekhanizmv-dlia-transformatsii-riznykh-sfer-funktsionuvannia-zakladiv-vyshchoi-osvity-na-zasadakh-prozorostu> (дата звернення: 13.10.2025).

3. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

5. Стандарти діяльності юридичних клінік України: Схвалені Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України (нова редакція-2024). URL: https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/Standarty_YUK_nova_redaktsiya_2024.pdf (дата звернення: 13.10.2025).

6. Примірний етичний кодекс юридичної клініки: Затверджений З'їздом Асоціації юридичних клінік України 25 серпня 2005 року. URL: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/Prymirnyj-etychnyj-kodeks.-AYUKU-25.08.05.pdf> (дата звернення: 13.10.2025).

УДК 342.9:342.7

*Туряк Крістіна,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри історії та теорії держави та права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

РОЛЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Однією з найгостріших проблем українського суспільства залишається корупція, яка підриває авторитет держави, знижує рівень довіри громадян до влади та перешкоджає сталому розвитку країни. Ефективна протидія цьому явищу можлива лише за умов поєднання діяльності державних антикорупційних органів і активної участі інститутів громадянського суспільства, які виконують функції зовнішнього контролю, аналітики та громадського впливу.

Інститути громадянського суспільства — це самостійні, неполітичні та неприбуткові об'єднання громадян, які діють задля реалізації публічних інтересів. У сфері антикорупційної політики вони є не лише спостерігачами, а й активними учасниками процесів реформування, підвищення прозорості управління, моніторингу доброчесності та формування правосвідомості населення.

У Конституції України закріплено, що народ є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади (ст. 5), а отже, саме участь громадян у контролі над діяльністю влади становить фундамент демократичної держави [1].

Громадський контроль у сфері антикорупційної політики є важливою складовою системи стримувань і противаг у демократичному суспільстві. Згідно із Законом України «Про запобігання корупції», громадські організації мають право проводити антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, брати участь у розробці державних програм і стратегій, а також здійснювати моніторинг діяльності антикорупційних інституцій [2].

Такі організації, як Transparency International Ukraine, Центр протидії корупції, Інститут законодавчих ідей, здійснюють аналіз законодавчих ініціатив, готують експертні висновки щодо проєктів законів, звітують про діяльність НАБУ, САП, НАЗК та Вищого антикорупційного суду. Вони фактично формують незалежну експертну думку, яка виступає запобіжником політичного тиску на антикорупційну систему.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», діяльність НАБУ ґрунтується на принципах відкритості та взаємодії з громадськістю [3]. Саме цей законодавчий припис створює передумови для системної співпраці державних і громадських інституцій у сфері боротьби з корупцією.

Публічні звіти, відкриті бази даних, електронні платформи контролю («YouControl», «DOZORRO») дають змогу кожному громадянину долучитися до оцінки ефективності державних закупівель, прозорості тендерів, перевірки декларацій посадовців, що є проявом реального народного контролю.

Важливим напрямом діяльності інститутів громадянського суспільства є виявлення корупційних правопорушень. Журналісти-розслідувачі та громадські активісти нерідко виступають ініціаторами викриття корупційних схем, які пізніше стають предметом офіційних розслідувань.

Це відповідає положенням Закону України «Про інформацію» та Закону «Про доступ до публічної інформації», які гарантують громадянам право на отримання достовірних відомостей про діяльність органів влади [4]. Такі механізми забезпечують реалізацію принципу транспарентності (прозорості), який є основоположним у запобіганні корупції.

Наприклад, завдяки розслідуванням журналістських проєктів «Схеми» та «Наші гроші» було виявлено численні факти зловживань,

що спричинили відкриття кримінальних проваджень НАБУ. Таким чином, медіа- та аналітичні ініціативи стають інструментом публічного викриття, який доповнює діяльність офіційних органів досудового розслідування.

Громадські організації активно впливають на удосконалення законодавчого поля у сфері запобігання корупції. Їхня адвокаційна діяльність охоплює підготовку пропозицій до проєктів законів, ініціювання змін до існуючих нормативно-правових актів, участь у парламентських слуханнях і публічних консультаціях.

Саме завдяки активності громадського сектору в Україні було створено основні елементи антикорупційної інфраструктури — НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС — та впроваджено електронне декларування посадових осіб. Ці ініціативи відповідають рекомендаціям міжнародних організацій, зокрема Групи держав проти корупції (GRECO) та Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD).

Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, розроблена за участі громадських експертів, визначає пріоритети державної політики у сфері запобігання корупції, серед яких — зміцнення незалежності антикорупційних органів, запровадження ефективної системи захисту викривачів і підвищення прозорості судових процедур [5].

Корупція є не лише правовим, а й соціальним явищем. Тому боротьба з нею потребує формування у громадян світоглядних орієнтирів доброчесності, нетерпимості до неправомірної вигоди та усвідомлення персональної відповідальності.

Громадські організації проводять інформаційні кампанії, лекції, освітні заходи для молоді, державних службовців, представників бізнесу. Вони спрямовані на формування високого рівня правової культури та громадянської активності. Закон України «Про освіту» (ст. 6) закріплює необхідність виховання доброчесності та відповідальності як базових цінностей суспільства [6].

Зокрема, НАЗК у співпраці з громадськими партнерами реалізує проєкти з антикорупційної просвіти, включно з навчальними курсами для державних службовців та студентів, програмами сертифікації з доброчесності у вищих навчальних закладах. Такі заходи формують нову культуру взаємин між громадянами та державою, у центрі якої — законність, підзвітність і прозорість.

В умовах євроінтеграційного курсу України роль громадських організацій у міжнародній взаємодії суттєво зростає. Вони беруть участь у реалізації міжнародних програм, спрямованих на підтримку реформ у сфері правосуддя, запобігання корупції, зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів.

Зокрема, співпраця з Радою Європи, Європейським Союзом, ПРООН, USAID дозволяє Україні впроваджувати європейські стандарти прозорості та відповідальності. Наявність розвиненого громадянського сектору виступає критерієм оцінки демократичності держави та її відповідності принципам належного врядування (good governance).

Міжнародна підтримка, зокрема фінансування освітніх і моніторингових проєктів, сприяє не лише підвищенню ефективності антикорупційних органів, але й підсилює довіру з боку міжнародних партнерів, що є важливим у контексті майбутнього членства України в ЄС.

Інститути громадянського суспільства становлять невід'ємну частину антикорупційної системи України. Вони забезпечують реалізацію принципів гласності, відкритості, прозорості, підзвітності влади, формують суспільний контроль та ініціюють нормативні зміни.

Громадські організації, аналітичні центри, журналісти-розслідувачі й активісти виконують роль каталізаторів реформ, посилюють довіру громадян до антикорупційних органів і сприяють формуванню культури нетерпимості до корупції.

Зміцнення партнерства між державними інституціями та громадянським суспільством є запорукою ефективної реалізації Антикорупційної стратегії, підвищення правової культури населення та становлення України як демократичної, правової й європейської держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.10.2025).

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 10.10.2025).

3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 10.10.2025).

4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 10.10.2025).

5. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, схвалена Законом України від 20.06.2023 № 3227-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3227-20> (дата звернення: 10.10.2025).

6. Національне агентство з питань запобігання корупції. Звіт про виконання Антикорупційної стратегії за 2023 рік. URL: <https://nazk.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2025).

7. Transparency International Ukraine. Аналітичний звіт «Оцінка ефективності антикорупційної інфраструктури України» (2024). URL: <https://ti-ukraine.org/research> (дата звернення: 10.10.2025).

УДК 343.353:006.032](4-6ЄС:477)(043.2)

Чумаченко К. В.,
*здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,*
*канд. юрид наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ВПЛИВ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ЄС НА РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Антикорупційна політика є одним із основоположних елементів сучасної демократичної держави, що прагне до ефективного управління, справедливого правосуддя та довіри громадян. Для України, яка визначила інтеграцію до Європейського Союзу стратегічним курсом розвитку, боротьба з корупцією має не лише внутрішнє, а й міжнародне значення. Європейський Союз наголошує, що подолання системної корупції є передумовою вступу до спільноти, оскільки корупція руйнує принципи верховенства права, справедливості та підзвітності влади [1].

Корупція в Україні має історичне коріння, пов'язане зі слабкістю інститутів, непрозорістю управління та зрощенням бізнесу з політикою. Протягом десятиліть вона формувала тіньові схеми впливу, які перешкоджали економічному зростанню та інтеграції в європейський правовий простір. Вступ до Ради Європи та підписання Угоди про асоціацію з ЄС стали точкою відліку для початку глибоких реформ у сфері запобігання корупції [1].

Відповідно до положень Угоди про асоціацію, Україна зобов'язалася гармонізувати своє законодавство з антикорупційними стандартами ЄС, а також імплементувати міжнародні конвенції — Конвенцію ООН проти корупції, Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією та Цивільну конвенцію про корупцію [2]. Ці

документи встановлюють загальні принципи прозорості, доброчесності та відповідальності, а також визначають вимоги до запобігання зловживанням владою та незаконному збагаченню.

На виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань та у зв'язку з необхідністю приведення положень національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії корупції прийнято низку надзвичайно важливих законів, зокрема:

- щодо криміналізації всіх проявів корупційних діянь 2013 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»;

- щодо запровадження дієвого механізму конфіскації майна та доходів, отриманих від корупційних діянь 2013 року, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України»;

- щодо встановлення відповідальності юридичних осіб за злочини 2013 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб»;

- щодо створення ефективної антикорупційної спеціалізації в правоохоронній системі шляхом створення законом автономного спеціалізованого органу з антикорупційних розслідувань 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»;

- щодо комплексного реформування системи запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання корупції».

Цей Закон став інструментом імплементації в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органів з питань антикорупційної політики [3, с.77-78].

Саме тому Україна створила розгалужену систему антикорупційних інституцій, що відповідає європейській моделі поділу функцій на запобігання, виявлення та покарання корупційних правопорушень. До переліку таких органів належать наступні:

– Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) — уповноважене на розслідування кримінальних корупційних правопорушень вищих посадових осіб держави. ЄС активно сприяв створенню НАБУ, надаючи технічну та фінансову допомогу для організації цього органу, а також для навчання його працівників. Однією з основних вимог ЄС було створення незалежного антикорупційного органу, здатного ефективно здійснювати розслідування корупційних справ, що не піддаються впливу з боку політичних чи бізнесових кіл. У межах співпраці з ЄС, зокрема через програму EU Anti-Corruption Initiative (EUACI), НАБУ отримало значну підтримку у вигляді тренінгів для своїх працівників та технічної підтримки в боротьбі з корупцією на вищому рівні.

– Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) — здійснює процесуальне керівництво у справах, що розслідуються НАБУ, та представляє обвинувачення у Вищому антикорупційному суді. ЄС наголошує на необхідності гарантування незалежності САП та прозорості відбору керівництва цього органу. У межах співпраці з міжнародними партнерами САП отримала допомогу у підвищенні кваліфікації прокурорів, удосконаленні механізмів внутрішнього контролю та впровадженні електронних інструментів управління справами.

– Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) — відповідає за формування та реалізацію державної антикорупційної політики, перевірку декларацій посадових осіб, моніторинг конфлікту інтересів і контроль за фінансуванням політичних партій. Завдяки підтримці ЄС та Програми EUACI НАЗК модернізувало систему е-декларування, отримало доступ до сучасного програмного забезпечення для автоматичної перевірки декларацій, а також розширило співпрацю з громадянським суспільством у сфері запобігання корупції.

– Вищий антикорупційний суд (ВАКС) — забезпечує розгляд справ щодо топкорупції. ЄС, як і в попередніх випадках, надавав фінансування та технічну допомогу для формування цього органу, включаючи підтримку у вигляді навчання суддів, забезпечення ресурсами та створення прозорих процедур. Та заплановано на 2024-2027 роки, задля підвищення спроможності Суду, збільшити чисельність згадуваної інституції на 60% [4, с.4-5].

Запровадження цих органів стало однією з найпомітніших реформ у післяреволюційній Україні. Саме їхня діяльність відповідає вимогам Ради Європи та Групи держав проти корупції (GRECO), які неодноразово наголошували на необхідності створення незалежної

судової та правоохоронної системи у сфері антикорупційної політики [5].

Не менш важливим інструментом громадського контролю, який дозволяє не лише державним органам, а й суспільству перевіряти джерела доходів чиновників стали е-декларації. Система електронного декларування, запроваджена в Україні у 2016 році, охоплює усіх державних службовців, суддів, народних депутатів, посадових осіб місцевого самоврядування та керівників державних підприємств. Вона забезпечує відкритий доступ до інформації про майновий стан і фінансові зобов'язання посадовців через Єдиний державний реєстр декларацій, який адмініструє НАЗК. Завдяки цьому механізму виявлено численні випадки невідповідності доходів і майна, що стало підставою для розслідувань НАБУ та САП. Такі практики відповідають стандартам прозорості, визначеним у Директиві ЄС 2017/1371 та в рекомендаціях Transparency International [6; 7].

З 2020 року Україна почала впроваджувати положення Директиви ЄС 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства (викривачів корупції). У новій редакції Закону «Про запобігання корупції» визначено гарантії їхнього захисту від переслідувань, що є вагомим кроком у гармонізації національного законодавства з правом ЄС [8].

Не менш значущим інструментом у сфері запобігання корупції є впровадження електронної системи публічних закупівель ProZorro. Вона дозволила значно скоротити можливості для маніпуляцій та зловживань у сфері державних витрат, оскільки кожен тендер є відкритим для громадського перегляду. Принцип «усі бачать усе» став українською інтерпретацією європейського принципу прозорості використання бюджетних коштів [9].

Незважаючи на проведені реформи, проблема боротьби з корупцією залишається однією з найбільш важливих для української держави та суспільства. Для подолання проблеми міжнародною антикорупційною громадською організацією (Глобальний рух) Transparency International Ukraine було розроблено рекомендації, відповідно до яких Україні необхідно: «підвищити ефективність систем запобігання політичній корупції; запровадити відкритий та підзвітний процес приватизації державного майна; сформувати професійну та незалежну судову владу; забезпечити незалежність та спроможність органів антикорупційної сфери; позбавлення СБУ і Нацполіції повноважень боротьби із економічною злочинністю» [3].

Усвідомлюючи ці критичні зауваження та необхідність переходу від простого прийняття законів до їхньої ефективної імплементації, Україна розробила ключовий стратегічний документ.

Антикорупційна стратегія на 2023-2025 роки, розроблена Національним агентством з питань запобігання корупції, слугує безпосередньою відповіддю на вказані європейськими партнерами проблеми. Вона визначає комплексний підхід до мінімізації корупції, фокусуючись саме на системних механізмах та практичному вдосконаленні, яке вимагають ЄК та GRECO. Документ передбачає розробку ефективних антикорупційних програм, постійний моніторинг їх виконання та координацію між органами влади. Важливим напрямом є формування нетерпимості до корупції через інформаційні кампанії, антикорупційну освіту та співпрацю із засобами масової інформації й громадськими організаціями. Значну увагу приділено врегулюванню конфлікту інтересів, удосконаленню етичних стандартів для державних службовців і контролю за їх дотриманням. Стратегія також спрямована на вдосконалення фінансового контролю, системи декларування доходів і контролю за використанням бюджетних коштів, забезпечення доброчесності політичних партій і прозорості виборчих процесів, а також створення ефективної системи захисту викривачів.

Пріоритетними сферами реалізації стратегії є судова система, економіка, митниця, будівництво, оборона, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист, де передбачено підвищення прозорості, ефективності та зменшення бюрократичних ризиків. Основними принципами стратегії виступають оптимізація функцій держави, цифровізація та відкритість даних, створення законних альтернатив корупційним практикам, невідворотність покарання за корупційні злочини та формування культури нетерпимості до корупції [10].

Корупція не повинна гальмувати розвиток держави. Посилення антикорупційних органів, ухвалення стратегії протидії корупції та створення ефективної системи запобігання відмиванню коштів сприятимуть зростанню бюджетних надходжень, покращенню бізнес-клімату й залученню інвестицій, а також стабілізації економіки й створенню нових робочих місць. Досягти реальних результатів можливо лише за умов спільної роботи держави та громадянського суспільства, де кожен громадянин усвідомлює свою роль у побудові чесної та прозорої держави, а влада забезпечує відкритість інформації й захист викривачів.

Боротьба з корупцією — це марафон, а не спринт. Вона потребує тривалих і послідовних зусиль усіх верств суспільства та ефективного

впровадження антикорупційної політики. Саме від успіху в цій боротьбі залежить майбутнє України. Громадська думка повинна стати каталізатором змін, а кожен громадянин — агентом позитивних перетворень, що приведуть до створення справедливого й процвітаючого суспільства [3, с. 67].

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.10.2025).

2. Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS No. 173) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 12.10.2025).

3. Мельник Т., Омеляненко В., Олійник А., Серова Л., Гуляєва Л. Антикорупційна політика ЄС: ключові елементи, орієнтація на сталий розвиток, уроки для України : навчальний посібник / за ред. ... — Суми : Інститут стратегій розвитку і трансферу знань, 2023. — 270 с. — ISBN 978-617-8246-05-1. URL: <https://syla-krayini.com.ua/upload/0833255001729501618.pdf> (дата звернення: 12.10.2025).

4. Корнієнко О. Вплив права Європейського Союзу на конституційну систему України: антикорупційний аспект // Бюлетень юридичної науки. — 2020. — № 1. — С. 34–40. — URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legalbulletin/article/view/554> (дата звернення: 12.10.2025).

5. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 №1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 12.10.2025).

6. GRECO. Fourth Evaluation Round: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors – Ukraine. URL: <https://coe.int/greco> (дата звернення: 12.10.2025).

7. Key findings of the 2023 Report on Ukraine. Official site of European Commission. 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_563_1 (дата звернення: 12.10.2025).

8. Система публічних закупівель Prozorro. Офіційний портал. URL: <https://prozorro.gov.ua/> (дата звернення: 12.10.2025).

9. Transparency International Ukraine. Висновки Єврокомісії про ефективність боротьби з корупцією в Україні (2024). URL: <https://ti->

ukraine.org/news/vysnovky-yevrokomisiyi-pro-efektyvnist-borotby-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini/ (дата звернення: 12.10.2025).

10. Зайцев В. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/7246> (дата звернення: 12.10.2025).

УДК 340.114:34.03:35.07:355.02(477.75+4(4))

Черних А. Ю.,

студентка VI курсу юридичного факультету,

Науковий керівник: Ткаля О.В.,

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри конституційного та адміністративного права та процесу, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПІДХОДИ ЄС ДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ: ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Корупція в оборонному секторі становить серйозну загрозу національній безпеці, знижуючи ефективність військових сил, підриваючи довіру до державних інституцій та створюючи умови для зловживань. Згідно з Індексом сприйняття корупції за 2024 рік, оприлюдненим Transparency International, Україна отримала 35 балів зі 100 можливих, що відповідає 105 місцю серед 180 країн [1]. Найбільш корумпованими залишаються сфери державних закупівель, ліцензування, розподілу бюджетних коштів та квотування. Це вимагає посилення антикорупційного моніторингу особливо вразливих секторів безпеки та реформування системи підбору кадрів у силових структурах. Європейський Союз має розвинуті механізми протидії корупції в оборонній сфері, які базуються на принципах прозорості, підзвітності та міжнародної співпраці. Досвід ЄС може стати цінним орієнтиром для України, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Європейський Союз активно сприяє протидії корупції в Україні, підтримуючи реформування правоохоронних органів, вдосконалення систем нагляду за 75% бюджетних витрат та підвищення відкритості в управлінні державою. У 2018 році ЄС направив 22,9 млн євро на проєкт «Антикорупційна ініціатива», що сприяло запровадженню електронної системи декларування майна державних службовців. Ключові засади антикорупційної політики ЄС охоплюють: прозорість у фінансових операціях і розподілі ресурсів, автономність

антикорупційних інституцій та залучення громадських організацій до нагляду за владою [2].

На нашу думку, визнання корупції глобальною проблемою ще у середині 1990-х років стало переломним моментом, що активізувало діяльність міжнародних і регіональних організацій, таких як ООН, Рада Європи, ОЕСР, ЄС та Організація американських держав. Ця співпраця призвела до розробки комплексу міжнародних актів, включаючи обов'язкові документи та рекомендації, які встановлюють стандарти боротьби з корупцією. Для України першими кроками в цьому напрямку стали ратифікація Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (27 січня 1999 року) та Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (4 листопада 1999 року), що мають локальний характер і застосовуються в межах певних країн. Ці документи заклали основу для подальшої інтеграції України в міжнародні антикорупційні процеси. [3].

Значним проривом у сфері протидії корупції стало ухвалення Конвенції ООН проти корупції 31 жовтня 2003 року Генеральною Асамблеєю ООН, яка нині є єдиним універсальним юридично обов'язковим документом, ратифікованим 181 країною. Для України цей документ набрав чинності 1 січня 2010 року, зобов'язавши державу впроваджувати його положення, що почалося з прийняттям Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки. Згідно зі статтею 5 Конвенції, кожна держава - учасниця має розробляти скоординовану політику, що базується на принципах правопорядку, належного управління, чесності, прозорості та відповідальності, залучаючи суспільство до цього процесу. На нашу думку, це створює міцну основу для системних змін у національному законодавстві. [3].

Ключовими елементами антикорупційної політики за Конвенцією ООН є розробка скоординованої політики з періодичним оновленням, створення незалежних антикорупційних органів та забезпечення доброчесності публічної служби через прозорі конкурси й етичні стандарти. Важливими є також прозорі закупівлі з публікацією процедур, спрощення адмінпроцесів і незалежність судів та прокуратури. Конвенція акцентує на доброчесності приватного сектору через співпрацю з бізнесом, запобігання конфлікту інтересів і контроль за відмиванням коштів. На нашу думку, активна участь суспільства, зокрема доступ до інформації та захист викривачів, є вирішальною для формування атмосфери несприйняття корупції, що відповідає меті міжнародних актів — запровадження єдиних стандартів через криміналізацію та превенцію [3].

Досвід розвинених країн показує, що антикорупційне законодавство повинно передбачати найсуворіші покарання за корупційні злочини – максимально великі штрафи і терміни ув'язнення, заборону професійної діяльності на майбутнє, позбавлення пенсії та соціальних пільг тощо. При цьому, відповідальність за вчинення корупційних діянь є невідворотною і не має строку давнини. Конфіскація коштів та майна, набутих злочинним шляхом, відбувається незалежно від їхнього кінцевого власника. Одним із найефективніших прикладів є система електронного врядування e-Estonia в Естонії, яка мінімізувала корупційні ризики у державному секторі, забезпечивши прозорість взаємодії громадян і держави. Україна вже рухається в цьому напрямку завдяки впровадженню системи Prozorro, що дозволяє здійснювати електронні державні закупівлі, скорочуючи корупційні схеми та заощаджуючи державні кошти [4].

Максимально широке оприлюднення, прозорість та комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень у секторі безпеки (насамперед, щодо бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, добору, атестації та призначення керівних кадрів) дозволить вивести їх із зони корупційних ризиків, а також позитивно позначиться на загальному іміджі силових структур. Професійне навчання фахівців (військовослужбовців та службовців) сектору безпеки слід розглядати як обов'язкову передумову поширення в силових структурах ідеології патріотизму, морально-етичної поведінки, несприйняття корупції.

Отож, можна виділити такі основні підходи ЄС до боротьби з корупцією в оборонному секторі [5], які слід запровадити і в Україні:

- використання електронних систем закупівель (наприклад, EU Tenders Electronic Daily) для мінімізації ризиків корупції, вимога оприлюднення контрактів та тендерних документів, запровадження незалежного нагляду за оборонними закупівлями;
- функціонування спеціалізованих органів на зразок Європейської прокуратури (EPPO), підрозділи якої розслідують зловживання у сфері оборонних фінансів;
- впровадження жорстких санкцій за корупційні злочини в оборонній сфері, запровадження механізмів захисту викривачів корупції, співпраця з міжнародними правоохоронними органами у розслідуванні корупційних схем;
- встановлення суворих правил щодо ротації посадових осіб у сфері оборонних закупівель;

– співпраця з Європейським оборонним агентством (EDA) для впровадження єдиних стандартів у закупівлях.

Також ефективним інструментом для системних змін в оборонному секторі, особливо в період післявоєнного відновлення є комплексні антикорупційні програми на рівні міністерств. Міністерство оборони України затвердило Антикорупційну програму на 2025-2026 роки, яка передбачає стратегічні напрямки протидії зловживанням, ґрунтуючись на культурі доброчесності та відповідальності серед посадовців. Програма включає удосконалення законодавства у сфері оборони для усунення прогалин, повну інвентаризацію військового майна з оформленням прав на нерухомість і землю, запуск електронної системи контролю за використанням пального, аудит об'єктів інтелектуальної власності, впровадження прозорих механізмів оборонних закупівель, створення державної системи гарантування якості оборонної продукції та розробку автоматизованої системи управління чергою на житло для військових.

На нашу думку, акцент на моніторингу та навчанні посилює ефективність програми, роблячи її орієнтованою на довгострокові результати. Моніторинг здійснюватиме Департамент з питань запобігання та виявлення корупції, з регулярним аналізом виконання та публікацією результатів на офіційному сайті МОУ для забезпечення прозорості. Крім того, запроваджується комплексна система навчання, включаючи курси підвищення кваліфікації та тренінги з антикорупційного законодавства. Як зазначив полковник юстиції Сергій Степанян, тимчасово виконуючий обов'язки начальника Департаменту, пріоритетом є засади політики запобігання корупції, виконання державної антикорупційної програми та усунення виявлених ризиків. Реалізація програми сприятиме зміцненню обороноздатності держави через ефективне використання ресурсів та відповідність стандартам НАТО, затверджену відповідним наказом МОУ. [6]

Щодо цікавих новинок, то у застосунку Армія +, розробленому для Сил оборони України, з'явився новий навчальний курс «Стоп корупція. Уповноважені», спрямований на запобігання корупції у війську. Курс охоплює теми виявлення корупційних ризиків, запуску антикорупційних програм, електронного декларування та комунікації про антикорупцію в медіа. Спікерами виступають військовослужбовці та фахівці з питань запобігання корупції, а матеріали створено Науковим центром проблем виховання доброчесності та запобігання корупції Національного університету оборони України за підтримки Громадської спілки «Фонд підтримки реформ в Україні» та програми

Посольства Великої Британії. Ми вважаємо, що інтеграція антикорупційної освіти в мобільні застосунки сприяє підвищенню доброчесності в армії, особливо враховуючи статистику використання Армія+. [7]

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Україні вкрай необхідно провести реформування оборонного сектору, зокрема через запровадження прозорих механізмів закупівель за прикладом EU Tenders Electronic Daily, створення незалежних антикорупційних органів, подібних до Європейської прокуратури (EPPO), та впровадження жорстких санкцій за корупційні злочини. Посилення антикорупційних механізмів має включати обов'язкове декларування доходів посадовців, захист викривачів та співпрацю з Європейським оборонним агентством (EDA) для адаптації стандартів НАТО. Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню ефективності оборонних витрат, оптимізації ресурсів та зміцненню довіри як серед громадян, так і серед міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Україна в Індексі сприйняття корупції - 2024. TRANSPARENCY INTERNATIONAL UKRAINE. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 10.10.2025)
2. Боровик А. В. Зарубіжний досвід протидії корупційним кримінальним правопорушенням та можливість його застосування в Україні. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 33 - 39.
3. Міжнародне антикорупційне законодавство та Конвенція ООН проти корупції: до чого тут Україна?. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/mizhnarodne-antykoruptsiyne-zakonodavstvo-ta-konventsiya-oon-proty-koruptsiyi-do-chogo-tut-ukrayina/> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Зайцев В. О. Співпраця України з державами Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією: кваліфікац. роб. магістра. Дніпро: Ун-т мит. справи та фінансів, 2025. 81 с.
5. Легка О. В. Вплив корупційних ризиків на трансформацію оборонних закупівель в Україні. *Правова позиція*. 2024. № 1 (42). С. 64-68.
6. Міноборони комплексно бореться із зловживанням в оборонному секторі – затверджено Антикорупційну програму на 2025-2026 роки. Міністерство оборони України. 3 січня 2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/minoboroni-kompleksno-boretsya-iz-zlovzhivanniam-v-oboronnomu-sektori-zatverdzheno-antikorupczijnu-programu-na-2025-2026-roki> (дата звернення: 13.10.2025)

7. В Армія+ з'явився навчальний курс про запобігання корупції у війську. Міністерство оборони України. 25 липня 2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/v-armiya-z-yavivsvya-navchalnij-kurs-pro-zapobigannya-korupcziyi-u-vijsku> (дата звернення: 13.10.2025)

УДК 343,353:006,032]:378.4:351,74] (043.2)

*Хабловська Анастасія,
здобувачка вищої освіти II курсу,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м Миколаїв*

ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

У сучасних умовах, коли корупція залишається одним із ключових викликів для національної безпеки України, академічна доброчесність та впровадження антикорупційних стандартів у закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ (МВС) набувають стратегічного значення. Заклади системи МВС готують майбутніх правоохоронців, від професійної та етичної поведінки яких залежить ефективність діяльності правоохоронних органів та довіра громадян [1, с. 22].

За даними Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), корупційні ризики у сфері освіти сягають 30–40%, особливо у професійних університетах, через непрозорість процедур оцінювання та адміністрування, що безпосередньо впливає на якість підготовки кадрів для МВС. Опитування НАЗК показали, що 65% українців готові довіряти поліції лише за умови демонстрації етичних стандартів викладачів та випускників [1, с. 22].

Впровадження академічної доброчесності є частиною державної антикорупційної політики, закріпленої в Стратегії національної безпеки та в планах реалізації Національної антикорупційної стратегії на 2023–2025 роки; ці аспекти детально аналізуються в наукових дослідженнях і аналітичних матеріалах про освіту й антикорупційну політику України [2, с. 46-48; 3, с.10–12]. Освіта у цьому контексті виступає превентивним механізмом: замість реактивних покарань — проактивне формування етичних навичок та поведінки, де академічна доброчесність слугує мостом між теорією права та практикою антикорупційного життя [2, с. 30].

Мета цього дослідження полягає у визначенні основних напрямів впровадження антикорупційних стандартів через систему академічної доброчесності у вишах МВС. Основні напрями охоплюють чотири ключові сфери:

Організація освітнього процесу — впровадження спеціальних дисциплін («Антикорупція та доброчесність», «Професійна етика правоохоронця»), інтеграція кейсів реальної корупції, рольових ігор та тренінгів [3, с.8; 5, с.8]

У НАВС курс «Антикорупція та доброчесність» охоплює 100% курсантів і передбачає аналіз реальних кейсів корупції у силових структурах, обговорення етичних дилем та моделювання правильних рішень.

Адміністрування — прозорість процедур оцінювання, електронні залікові відомості, відкриті конкурси на стипендії та гуртожитки [4, с. 9]. У ХНУВС впроваджено електронну систему оцінювання та автоматичну перевірку робіт на плагіат, що, за даними досліджень, зменшило ризик порушень на близько 35% [4, с. 9; 7, с. 14].

Антикорупційна просвіта — регулярні тренінги для студентів та викладачів, круглі столи, інтерактивні лекції та наукові заходи. У ЛДУВС щомісяця проводяться заходи з аналізу реальних кейсів корупції та обговорення етичних рішень, а також тематичні олімпіади для студентів [5, с. 12].

Партнерство з зовнішніми стейкхолдерами — співпраця з НАЗК, громадськими організаціями, міжнародними фондами (UNDP, USAID) та участь у програмах НАТО; такі форми співпраці детально відображені в практичних рекомендаціях для вишів системи МВС [5, с.11; 9, с.12–14].

Нормативна база ґрунтується на аналізі законодавчих і підзаконних актів України та інституціональних документах університетів; у наукових джерелах детально розглядається імплементація статей законодавства про освіту та запобігання корупції в університетській практиці.

На практиці в університетах системи МВС (зокрема, у Національній академії внутрішніх справ, Львівському, Харківському та Донецькому державних університетах внутрішніх справ) створено цілісну систему забезпечення академічної доброчесності, яка включає розробку та дію внутрішніх нормативних документів — положень, кодексів честі, наказів ректора та рішень вчених рад. Кожен заклад має Комісію з питань академічної доброчесності та етики, яка розглядає випадки можливих порушень, надає роз'яснення та проводить профілактичні заходи [6, с.10-16].

У Національній академії внутрішніх справ діє Положення про академічну доброчесність (наказ № 1017 від 04.11.2022), що встановлює чіткі вимоги до академічної поведінки здобувачів освіти й працівників, визначає процедури перевірки робіт на плагіат, а також механізми відповідальності. У Донецькому державному університеті внутрішніх справ створено спеціальну групу сприяння академічній доброчесності, яка координує роботу викладачів, кураторів і студентів у напрямі запобігання академічним порушенням [6, с.16]. У Харківському національному університеті внутрішніх справ практикується системна перевірка кваліфікаційних робіт через електронні антиплагіатні системи та регулярні тренінги для гарантів освітніх програм [7, с.12–13].

У Львівському державному університеті внутрішніх справ особлива увага приділяється просвітницькій роботі; університет відзначений НАЗК за впровадження принципів прозорості та доброчесності, а студенти регулярно долучаються до круглих столів і наукових заходів з академічної етики [7, с.14–15].

Порівняно з цивільними університетами система доброчесності у ЗВО МВС є більш формалізованою та контрольованою, що зумовлено специфікою підготовки фахівців для публічної служби й органів правопорядку. Якщо в цивільних університетах акцент робиться на академічній культурі та саморегуляції, то в закладах МВС — на адміністративному контролі, обов'язковості дотримання етичних норм та системі відповідальності [8, с.102].

Електронні системи перевірки на плагіат, прозора система оцінювання та електронні залікові відомості суттєво знижують суб'єктивність. У деяких вишах використовуються Plagium, Duplichecker, Plagiarisma; охоплення перевірок сягає високих показників (до 95% текстів у певних підрозділах) та дозволяє виявляти некоректні цитати й факти плагіату майже в автоматичному режимі. Застосування таких інструментів дає змогу знизити кількість порушень та підвищити прозорість процедур оцінювання

Крім того, деякі університети проводять конкурси та олімпіади, спрямовані на виявлення та заохочення студентів, які демонструють високий рівень академічної доброчесності; винагороди включають публічне визнання, сертифікати, можливості участі у міжнародних програмах та додаткові бали при розподілі стипендій [9, с.46].

Складовою впровадження антикорупційних стандартів є співпраця з зовнішніми партнерами — НАЗК, громадськими організаціями, міжнародними фондами (UNDP, USAID). Такі ініціативи допомагають закріпити принципи прозорості, відкритості та підзвітності с.30;

Важливим напрямом реалізації є також розвиток партнерства з міжнародними структурами, зокрема програмою НАТО «Building Integrity», що спрямована на формування демократичних цінностей, підзвітності та прозорості управління у сфері безпеки й оборони [9, с. 12–14].

У межах програми НАТО «Building Integrity», започаткованої в Україні, реалізуються навчальні заходи, семінари та тренінги для представників силових структур, включно з університетами системи МВС; головна мета — підвищення прозорості та зниження корупційних ризиків у секторі безпеки, розвиток професійної етики серед персоналу [9, с. 12–14].

Водночас на шляху впровадження академічної доброчесності існують суттєві виклики та складнощі. Одним із головних є опір змінам серед частини студентів і викладачів, які звикли до менш формалізованих підходів та не завжди розуміють важливість доброчесності як етичної та професійної норми]. Ще одним викликом є неповна інтеграція технологічних інструментів, зокрема антиплагіатних систем, у всі освітні процеси та наукові дослідження; вибірковість перевірок знижує ефективність контролю та залишає прогалини в системі [10, с. 46]. Також існують організаційні та адміністративні складнощі — недостатність підготовлених фахівців для проведення тренінгів, моніторингу та консультацій, а також дефіцит фінансування для регулярних профілактичних заходів і міжнародних програм

Впровадження антикорупційних стандартів та розвиток академічної доброчесності в закладах вищої освіти системи МВС України є ключовим елементом формування етичної культури та професійної відповідальності майбутніх фахівців правоохоронних органів. Це потребує системного підходу: розробки інноваційних навчальних програм, посилення інституційної спроможності, співпраці з міжнародними партнерами та залучення громадського контролю. Такий підхід сприятиме підвищенню якості освіти, зниженню корупційних ризиків і підготовці фахівців, здатних ефективно виконувати свої обов'язки в умовах сучасних викликів [10, с. 47-50].

Список використаних джерел

1. Національне агентство з питань запобігання корупції. Корупційні ризики у сфері освіти в Україні : аналітичний звіт / Нац. агентство з питань запобігання корупції. Київ. НАЗК, 2022. 48 с.
2. Іванова О. В. Академічна доброчесність в системі вищої освіти України : монографія. Київ. Академвидав. 2021. 240 с.

3. Петренко С. М. Антикорупційна політика: національна стратегія та план дій (2023–2025) : аналітична монографія. Львів. Центр аналітики. 2023. 120 с.

4. Ковальчук М. П. Антикорупційна освіта у вищих навчальних закладах системи МВС : монографія. Київ. Вид-во Нац. академії внутр. справ. 2022. 200 с.

5. Сидоренко А. Курс «Антикорупція та доброчесність» у Національній академії внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2022. № 3. С. 7-15.

6. Львівський державний університет внутрішніх справ. Практики академічної доброчесності : звіт. ЛДУВС. Львів. ЛДУВС. 2022. 36 с.

7. Шевченко О. П. Електронні антиплагіатні системи в закладах вищої освіти України. *Вища освіта України*. 2021. № 4. С. 10-18.

8. Мельник В. І. Професійна етика правоохоронця: монографія. Харків : ХНУВС. 2020. 160 с.

9. Building Integrity (Розбудова доброчесності) в Україні: звіт / пер. та упор. Київ. Офіс НАТО в Україні, 2019. 56 с.

10. Горбань І. Впровадження академічної доброчесності: проблеми та перспективи. *Освіта і суспільство*. 2022. № 2. С. 40-52.

УДК 343.35:351

Щегельська Т. Є.,
здобувачка вищої освіти IV курс,
Науковий керівник: Ткаля О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ: ВІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДИРЕКТИВИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Захист викривачів корупції є одним із найважливіших елементів сучасних антикорупційних систем, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України та необхідності приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів [1]. Директива ЄС 2019/1937 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу» стала знаковим документом, що заклав основи сучасної європейської моделі захисту викривачів [2]. Цей правовий акт запровадив комплексний підхід до захисту осіб, які повідомляють про порушення, поширивши свою дію

на широкий спектр сфер, включаючи державні закупівлі, фінансові послуги, захист довкілля, громадське здоров'я та інше.

Європейська модель захисту викривачів базується на кількох фундаментальних принципах [3]. Насамперед, це принцип багаторівневості каналів повідомлення, що включає внутрішні канали в організаціях, зовнішні канали через компетентні національні органи та можливість публічного розкриття інформації за певних чітко визначених обставин. Кожен рівень має свої особливості та процедури, що дозволяє викривачу обрати найбільш відповідний спосіб повідомлення залежно від конкретних обставин. Принципово важливою є презумпція добросовісності викривача до доведення протилежного, що створює міцну правову основу для захисту особи, яка повідомляє про порушення.

Директива категорично забороняє будь-які форми переслідування викривачів, включаючи пряме чи непряме переслідування, дискримінацію, звільнення, пониження в посаді, втрату можливостей для просування по службі та примус. Особливо важливим є те, що захист поширюється не лише на самих викривачів, але й на осіб, пов'язаних з ними, включаючи колег та родичів, які можуть зазнати переслідувань у зв'язку з діяльністю викривача. Директива передбачає ефективні засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди, включаючи компенсацію матеріальних збитків, моральної шкоди та відновлення порушених прав.

Міжнародний досвід надає цінні уроки для України [4]. Франція демонструє ефективність комплексної системи захисту як у публічному, так і в приватному секторах, де створено спеціалізовані органи з широкими повноваженнями. Нідерланди створили систему незалежних установ для розгляду справ викривачів, які мають високий авторитет у суспільстві та ефективно захищають права викривачів. Цей досвід підкреслює кілька важливих принципів: незалежність органів захисту є критично важливою для їх ефективності, комплексний підхід має включати не лише правові гарантії, але й психологічну, матеріальну та професійну підтримку, а превентивні заходи є більш ефективними за каральні.

Україна розпочала формування власної системи захисту викривачів задовго до прийняття європейської директиви. Перші кроки було зроблено із прийняттям 14 жовтня 2014 році Закону «Про запобігання корупції», який набрав чинності 26 жовтня 2014 року і заклав початкові правові основи для захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення [5]. Цей закон визначив основні поняття, права викривачів та обов'язки органів щодо їх захисту, проте його

норми носили досить загальний характер і потребували подальшої деталізації [6]. Доповненням до законодавчої бази служать численні підзаконні акти, методичні рекомендації та роз'яснення компетентних органів.

Інституційна структура України у сфері захисту викривачів є досить розгалуженою. Національне агентство з питань запобігання корупції виступає як центральний орган у цій сфері, відповідальний за формування та реалізацію державної політики [7]. НАЗК здійснює методичне керівництво діяльністю інших органів, веде реєстр викривачів, розглядає повідомлення про можливі переслідування та вживає заходи для захисту прав викривачів. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відіграє роль додаткового каналу захисту, особливо у випадках, коли переслідування здійснюються з боку державних органів. Спеціалізовані підрозділи в органах прокуратури та поліції забезпечують кримінально-правовий захист викривачів. Окрему роль відіграють галузеві органи та організації, які створили внутрішні системи захисту викривачів.

Порівняльний аналіз європейських стандартів та української практики виявляє як позитивні досягнення, так і значні проблемні аспекти. Серед позитивних аспектів слід відзначити законодавче закріплення права на захист викривачів на рівні спеціального закону, створення спеціалізованих інституцій та розвиток внутрішніх каналів повідомлення в органах державної влади.

Водночас існують значні розбіжності з європейськими стандартами. Основною проблемою є обмежене коло суб'єктів захисту, оскільки українське законодавство недостатньо охоплює приватний сектор, особливо малий та середній бізнес. Якщо європейська директива поширюється на всі організації з понад п'ятдесятьма працівників, то в Україні більшість приватних підприємств взагалі не мають внутрішніх систем захисту викривачів. Механізми відшкодування завданої викривачу шкоди залишаються слабкими та неефективними. На відміну від європейських стандартів, які передбачають комплексну компенсацію всіх видів збитків, включаючи упущену вигоду та моральну шкоду, українська система обмежується переважно формальними гарантіями без ефективних механізмів їх реалізації.

За даними соціологічного дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність» підтримка викривачів досягла рекордного рівня – 74,3% серед населення та 85,8% у бізнес-середовищі. Проте критично низьким залишається рівень довіри до державних органів у питаннях їх захисту через побоювання

негативних наслідків, негативний історичний досвід та культурні стереотипи. Це пов'язано як з об'єктивними недоліками системи, так і з негативним історичним досвідом та культурними стереотипами [8]. Процедури розгляду повідомлень про переслідування викривачів є занадто формалізованими, тривалими та часто не враховують специфіку ситуацій, з якими стикаються викривачі.

Впровадження європейських стандартів в Україні стикається з серйозними культурно-соціальними бар'єрами. У суспільстві ще міцно вкорінені стереотипи щодо «донесення», які перешкоджають формуванню розуміння викривання корупції як громадянської позиції та суспільного обов'язку. Ці стереотипи формувалися протягом десятиліть тоталітарного режиму, коли донос часто використовувався як інструмент політичних репресій, і їх подолання вимагає тривалих зусиль. Недовіра до державних інституцій базується на реальних випадках неефективності або корупції в державних органах, що створює замкнуте коло. Страх переслідувань і соціального відторгнення створює додаткові перешкоди, особливо в малих спільнотах, де анонімність практично неможлива.

Інституційні недоліки включають недостатнє фінансування програм захисту, що проявляється у браку ресурсів для проведення ефективних розслідувань, надання матеріальної підтримки викривачам та реалізації превентивних заходів. Брак спеціалізованої підготовки посадових осіб, які працюють з викривачами, призводить до неправильного розуміння їх потреб та неадекватного реагування на їх звернення. Слабка координація між різними органами влади створює ситуації, коли викривачі отримують суперечливі вказівки або їх справи губляться між різними відомствами.

Процедурні проблеми проявляються у надмірній тривалості розгляду скарг викривачів, що може тягнутися місяцями або навіть роками. Недостатня ефективність тимчасових заходів захисту означає, що викривачі не отримують негайного захисту в критичних ситуаціях. Складність доведення факту переслідування за викривацьку діяльність пов'язана з тим, що переслідувачі часто маскують свої дії під легітимні управлінські рішення або використовують непрямі методи впливу.

Для успішного наближення до європейських стандартів Україна потребує комплексних законодавчих змін. Розширення кола захищених осіб відповідно до Директиви ЄС має включати не лише працівників, але й підрядників, постачальників, акціонерів та інших осіб, які можуть мати доступ до інформації про порушення. Удосконалення процедур внутрішнього повідомлення має передбачати чіткі строки розгляду повідомлень, вимоги до конфіденційності та

захист від переслідувань на всіх етапах процесу. Посилення відповідальності за переслідування викривачів має включати не лише кримінальну та адміністративну відповідальність, але й дисциплінарну відповідальність посадових осіб. Необхідно також запровадити ефективні механізми компенсації всіх видів збитків, завданих викривачам.

Практичні заходи повинні включати проведення широких інформаційних кампаній для зміни суспільної свідомості, що має бути довготривалою та системною роботою з використанням різних каналів комунікації. Навчання посадових осіб європейським стандартам має стати обов'язковою складовою їх професійної підготовки. Створення сучасних електронних платформ для безпечного повідомлення про корупційні порушення має забезпечити анонімність, зручність використання та надійний захист інформації.

Стратегічне планування реформ має базуватися на поетапному підході. У короткостроковій перспективі необхідно прийняти зміни до законодавства для повної імплементації положень Директиви ЄС, створити єдину електронну платформу для повідомлень про порушення та запровадити обов'язкове навчання для всіх посадових осіб, які працюють у сфері захисту викривачів. Ці заходи можуть бути реалізовані протягом одного-двох років за умови політичної волі та належного фінансування.

Середньострокові заходи, розраховані на три-п'ять років, повинні включати створення незалежного органу захисту викривачів з чітко визначеними повноваженнями та достатніми ресурсами, розробку та впровадження спеціальних програм соціального захисту викривачів, включаючи матеріальну підтримку та допомогу в працевлаштуванні, а також проведення комплексної оцінки ефективності існуючої системи з залученням міжнародних експертів.

Довгостроковими цілями, які можуть бути досягнуті протягом п'яти-десяти років, є формування в українському суспільстві культури прозорості та підзвітності, коли викривання корупції сприймається як громадянський обов'язок. Досягнення високого рівня довіри до системи захисту викривачів потребуватиме тривалої роботи з демонстрації її ефективності та справедливості. Повна інтеграція в європейську мережу захисту викривачів означатиме не лише формальне приведення законодавства у відповідність до європейських стандартів, але й досягнення реальної ефективності системи на рівні кращих європейських практик.

Підсумовуючи, можна зазначити, що захист викривачів корупції є фундаментальним елементом демократичного врядування, який

відображає зрілість суспільства та його готовність боротися з корупцією. Успішна імплементація європейської моделі захисту викривачів в Україні сприятиме не лише ефективній боротьбі з корупцією, але й загальному зміцненню верховенства права, підвищенню довіри до державних інституцій та утвердженню демократичних цінностей в українському суспільстві. Це є особливо важливим в контексті європейської інтеграції України та її прагнення стати повноправним членом європейської спільноти демократичних держав, де захист викривачів розглядається як один із ключових індикаторів якості демократичних інститутів та ефективності боротьби з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322- IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

2. Директива (ЄС) 2019/1937 Європейського парламенту і ради ЄС від 23.10.2019 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства союзу».

URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dyrektyva-YES-20191937.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

3. НАЗК | Національне агентство з питань запобігання корупції.

URL: <https://nazk.gov.ua/uk/misiya-i-tsinnosti/> (дата звернення: 02.10.2025).

4. Колодяжний М.Г. Інститут викривачів корупції: зарубіжний досвід, перспективи формування в Україні. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали круглого столу, Київ, 2 листопада 2018 р. / редкол.: В.Черней, К.Ланчінскас, А.Фодчук та ін. Київ: НАВС, 2018. С. 67-70.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

6. Карелін В.В. Викривач як суб'єкт запобігання кримінальним корупційним правопорушенням. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 229-231.

7. Закон про викривачів гарантує повну анонімність і винагороду – голова НАЗК. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3259027-zakon-pro-vikrivaciv-garantue-povnu-anonimnist-i-vinagorodu-golova-nazk.html> (дата звернення: 29.09.2025).

8. Калітенко О. Захист викривачів: що (не) змінилося? URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/zahyst-vykryvachiv-shho-ne-zminylosya/> (дата звернення: 02.10.2025).

УДК: 339.543»2024/2025»(477)(043.2)

*Юзьків Дар'я,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Науковий керівник: Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

МІСЦЕ САП З-ПОМІЖ ІНШИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ТА ЗМІСТ ВЗАЄМОДІЇ З НИМИ

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – це самостійний структурний підрозділ у системі прокуратури, створений для нагляду за розслідуваннями топ-корупції та підтримання обвинувачення у відповідних справах. Такий статус забезпечує незалежність САП у процесуальній діяльності від інших органів прокуратури та будь-яких інших суб'єктів протидії корупції.

Взаємодія САП з НАБУ. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – це орган досудового розслідування, підслідність якого охоплює корупційні злочини, вчинені високопосадовцями. САП та НАБУ утворюють подвійний механізм: НАБУ розслідує, а САП здійснює процесуальний нагляд і обвинувачення. Їхня взаємодія відбувається на двох рівнях – організаційному та функціональному.

Організаційний рівень співпраці САП і НАБУ. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII наділяє Бюро низкою повноважень, реалізація яких вимагає узгодженої роботи з прокурорами САП. Наприклад, директор НАБУ має право створювати спеціальні комісії із числа співробітників НАБУ, прокурора САП, представників інших державних органів та громадських об'єднань для розгляду питань захисту прав осіб, які співпрацюють з НАБУ. Рішення таких комісій (щодо усунення виявлених порушень прав) є обов'язковими для розгляду відповідними державними органами [1].

Крім того, за рішенням директора НАБУ, погодженим із прокурором САП, Бюро має право витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються злочинів, віднесених законом до

підслідності НАБУ. Цей механізм дозволяє сконцентрувати всі дотичні матеріали в одному органі для ефективного розслідування. Також письмовим рішенням директора НАБУ (або його заступника), погодженим із прокурором, можуть створюватися спільні слідчі групи, до яких входять детективи НАБУ та оперативні працівники інших органів. Це забезпечує скоординоване проведення слідчих дій у складних багатоепізодних справах.

Важливим запобіжником внутрішньої доброчесності є норма, за якою підрозділ внутрішнього контролю НАБУ у разі виявлення інформації про можливе кримінальне правопорушення, вчинене працівником НАБУ, негайно інформує Генерального прокурора або його заступника. САП (як частина Офісу Генпрокурора) отримує сигнал про ймовірні зловживання всередині НАБУ, що дозволяє своєчасно реагувати.

Відповідно до КПК, багато ключових процесуальних рішень детектива потребують обов'язкового погодження прокурора САП. Зокрема, мова про такі документи, як: повідомлення особі про підозру; клопотання до слідчого судді про проведення обшуків, оглядів, інших слідчих або негласних слідчих дій; запити про міжнародну правову допомогу чи передачу провадження; клопотання про застосування запобіжних заходів (наприклад, тримання під вартою) або відсторонення від посади; клопотання про арешт майна; дозволи на затримання підозрюваного тощо. Фактично, жодне важливе рішення в розслідуванні топ-корупційної справи не приймається детективом одноосібно – прокурор САП здійснює постійний нагляд і дає санкцію на процесуальні дії.

Закон також передбачає, що НАБУ може розширювати свою діяльність за узгодженням із САП. Так, за п.5 ч.1 ст.17 Закону «Про НАБУ» директор Бюро за погодженням з прокурором САП має право отримувати від банків, фінансових установ та інших підприємств інформацію про операції, рахунки, вклади і угоди фізичних чи юридичних осіб, якщо це потрібно для виконання обов'язків НАБУ. Це звільняє детективів від зайвих бюрократичних перепон (наприклад, отримання судового рішення) при зборі фінансових доказів у корупційних справах.

Більш того, згідно з п.2 ч.1 ст.17 Закону «Про НАБУ», детективи НАБУ за рішенням директора та за погодженням із прокурором САП можуть розслідувати і злочини, які формально віднесені до підслідності інших органів, якщо це необхідно для виявлення та розкриття корупційних правопорушень. Такий підхід запобігає ситуаціям, коли пов'язані злочини штучно розмежовуються між

різними органами – натомість, усі аспекти справи можуть розслідуватися комплексно командою НАБУ–САП.

Ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) також здійснюється обома інституціями: право реєструвати кримінальні провадження мають як детективи НАБУ, так і прокурори САП. Відповідно до ч.1 ст.214 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI, хто першим вніс відомості про злочин до ЄРДР (НАБУ чи САП), той і розпочинає розслідування або доручає його проведення. У разі реєстрації провадження прокурором, він визначає детектива для здійснення досудового слідства (ч.6 ст.214 КПК), а якщо реєстрацію провів детектив – відповідний процесуальний керівник із числа прокурорів САП призначається автоматично (ч.7 ст.214 КПК) [2].

Взаємодія САП з НАЗК. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виконує превентивну та контролюючу роль у антикорупційній системі. Агентство веде Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також реєстр осіб, притягнутих за корупційні правопорушення. Робота НАЗК тісно переплітається з діяльністю САП і НАБУ у сфері фінансового контролю чиновників. Зокрема, серед злочинів, підслідних НАБУ, є подання завідомо недостовірних відомостей у декларації (ст.366[^]1 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III) та незаконне збагачення (ст.368[^]2 КК). Виявлення таких злочинів залежить від результатів перевірки електронних декларацій, яку здійснює саме НАЗК. Якщо НАЗК під час перевірки декларації виявляє ознаки кримінального правопорушення, інформація передається детективам НАБУ. Надалі детективи проводять розслідування, а прокурори САП здійснюють процесуальний нагляд, – отже, усі три органи змушені взаємодіяти безпосередньо у цих справах [3].

Крім інформаційної взаємодії, САП і НАЗК співпрацюють шляхом спільних заходів. Проводяться регулярні конференції, робочі групи, семінари, наради за участі представників САП і НАЗК, де обговорюється вдосконалення антикорупційної політики, проблеми, що виникають у практиці, та шляхи їх вирішення. Ініціювати такі заходи може як САП, так і НАЗК – закон надає обом сторонам право виступати організатором співпраці. Подібна комунікація сприяє виробленню узгоджених підходів, наприклад, щодо підготовки антикорупційних програм в державних установах або аналізу типових порушень, виявлених НАЗК.

Важливим елементом контролю є повноваження НАЗК щодо нагляду за доброчесністю та етикою співробітників САП. Згідно з п.8 ч.1 ст.12 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, НАЗК має право вносити припис керівнику відповідного органу (в тому числі антикорупційної прокуратури) про порушення вимог антикорупційного законодавства – наприклад, щодо етичної поведінки чи конфлікту інтересів. Такий припис є обов’язковим до розгляду і виконання. Одночасно п.9 цієї ж статті наділяє НАЗК право отримувати від посадових осіб письмові пояснення щодо можливих порушень вимог про етику, конфлікт інтересів або недостовірні дані в деклараціях. Тобто, якщо виникають підозри стосовно доброчесності прокурора САП, НАЗК може офіційно звернутися з вимогою надати пояснення чи усунути порушення. Ці інструменти забезпечують додатковий зовнішній контроль за діяльністю САП у частині дотримання антикорупційних стандартів [4].

Взаємодія САП з АРМА. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА) відіграє спеціалізовану роль у системі – воно займається розшуком та управлінням майном, отриманим від корупційних та інших злочинів. Співпраця САП із АРМА відбувається як у ході досудового розслідування кримінальних проваджень, так і поза ним – на стадії зберігання, оцінки чи конфіскації активів. Відповідно до ст.15 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 №772-VIII, що регулює діяльність АРМА, Агентство співпрацює з іншими органами, у тому числі з антикорупційною прокуратурою, за трьома напрямками:

Антикорупційний прокурор може входити до складу конкурсної комісії з відбору персоналу АРМА. Це означає, що при проведенні конкурсів на ключові посади в АРМА (наприклад, на голову Агентства або керівників департаментів) до складу комісії може бути включений представник САП. Такий підхід забезпечує прозорість і врахування антикорупційної специфіки при доборі кадрів АРМА. До організаційної взаємодії можна віднести і практичну допомогу з боку АРМА: Агентство сприяє САП та НАБУ у пошуку належних приміщень чи майданчиків для зберігання вилучених активів, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, але які ще не передані в управління АРМА.

Відповідно до п.3 ст.9 Закону №772-VIII, АРМА здійснює пошук, виявлення і оцінку активів, набутих незаконним шляхом, за запитом антикорупційного прокурора. Наприклад, якщо у ході розслідування

НАБУ/САП виникає потреба розшукати активи чиновника за кордоном або встановити майно, оформлене на підставних осіб, САП може офіційно звернутися до АРМА. Агентство, маючи доступ до відповідних реєстрів і міжнародних мереж обміну інформацією, проводить розшук цих активів, оцінює їхню вартість і, за необхідності, готує рекомендації щодо управління ними. Це суттєво підсилює спроможність САП і НАБУ в частині роботи з матеріальними слідами корупції.

Згідно з п.8 ст.9 Закону №772-VIII, до функцій АРМА входить надання роз'яснень і методичної допомоги прокурорам щодо збереження, оцінки та реалізації активів, одержаних злочинним шляхом. На практиці це може проявлятися у спільних напрацюваннях, коли прокурори САП, готуючи клопотання про арешт чи конфіскацію майна, консультуються з фахівцями АРМА, аби врахувати всі нюанси подальшого управління цим майном. Таким чином, рішення суду щодо активів (арешт, спецконфіскація) виконуються ефективніше, а самі активи не втрачають свою вартість [5].

Окремо слід згадати, що співпраця САП і АРМА може бути закріплена на рівні відомчих домовленостей. Закон (п.2 ч.1 ст.10 Закону №772-VIII) передбачає можливість укладення меморандумів про співпрацю та обмін інформацією між АРМА та іншими органами. Такий меморандум між САП і АРМА визначає конкретні механізми обміну даними про розшукані активи, алгоритми передачі майна в управління, спільні заходи щодо повернення в державу вкрадених коштів тощо. Укладення меморандуму сприяє більш чіткій і оперативній взаємодії, оскільки розмежовує зони відповідальності та встановлює канали зв'язку між відповідними підрозділами обох органів.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура посідає центральне місце серед антикорупційних органів України як координатор та процесуальний наглядач у справах топ-корупції. Вона є невід'ємною частиною прокуратури, але наділена спеціальним статусом незалежності, що дозволяє ефективно виконувати поставлені завдання. Тісна взаємодія САП із НАБУ, НАЗК, АРМА та іншими правоохоронними інституціями – запорука комплексного підходу до боротьби з корупцією. Кожен з цих органів має свою чітку роль: НАБУ розслідує, САП пред'являє обвинувачення, НАЗК запобігає і виявляє, АРМА розшукує і управляє активами. Налагоджені механізми співпраці та обміну інформацією між ними підвищують ефективність антикорупційної системи в цілому та наближають спільну мету – зниження рівня корупції в державі.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III :: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
5. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 08.10.2025).

УДК:339.543»2024/2025»(477)(043.2)

*Юзьків Дар'я,
здобувачка вищої освіти III курсу,
Каплій О. В.,
канд. юрид. наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв*

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ В МИТНИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ У ХОДІ МИТНОЇ РЕФОРМИ 2025-2026 РОКІВ

Сфера митної справи традиційно посідає важливе місце в системі державного управління, адже саме від ефективності діяльності митних органів залежить економічна безпека держави, наповнення бюджету та рівень довіри до влади. Протягом останніх років митниця України перебуває у стані постійного реформування, спрямованого на підвищення прозорості, зменшення корупційних ризиків і запровадження сучасних стандартів управління. Особливу увагу

держава приділяє оновленню кадрової політики та створенню умов для формування професійного, доброчесного та відповідального персоналу митної служби.

Значним поштовхом для змін у митній службі став новий закон, прийнятий Верховною Радою у 2024 р.. Йдеться про Закон України від 17 вересня 2024 р. № 3977-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів». Президент України Володимир Зеленський підписав цей Закон 17 жовтня 2024 р., і він набрав чинності 31 жовтня 2024 р. [1]. У медіа цей акт отримав назву «закон про перезавантаження митниці» або «митна реформа 2024», оскільки він комплексно змінює підходи до кадрової політики, доброчесності та ефективності роботи митних органів.

Головні нововведення Закону № 3977-IX можна згрупувати за кількома напрямками:

1. Посилені вимоги до кандидатів і службовців митниці.

2. Контрактна форма служби з чіткими показниками. Закон запровадив практику укладення з посадовими особами митних органів контрактів про проходження служби на визначений строк. Строк контракту - 3 роки; у разі належного виконання посадовою особою своїх обов'язків його можна продовжити ще максимум на 3 роки [1]. Також, всі службовці митниці тепер проходять щорічне оцінювання компетентності.

3. Ротація кадрів як антикорупційний інструмент. Законодавчо введено поняття ротації у митних органах. Ротація - це тимчасове (до 3 місяців) переведення посадової особи на іншу рівнозначну посаду в межах тієї ж або іншої митниці [2]. Водночас ротація має і антикорупційний ефект - періодична зміна місця роботи перешкоджає виникненню корупційних «зв'язків» на конкретній ділянці і спонукає співробітників дотримуватися закону незалежно від місця служби.

4. Перевірки на доброчесність та декларації доброчесності. Одним з наріжних каменів реформи стала системна перевірка митників на благонадійність. Законом № 3977-IX Кодекс доповнено статтею 572-2, яка запроваджує механізм перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів [2]. Відтепер протягом проходження служби кожен митник підлягає перевірці на доброчесність з періодичністю, встановленою Кабінетом Міністрів України (далі - КМУ). Такі перевірки мають на меті забезпечити відповідність способу життя посадовця задекларованим доходам і

майну, дотримання ним вимог антикорупційних законів (зокрема Закону «Про запобігання корупції») та правил етики [3].

Законом встановлено обов'язок митників щорічно подавати декларацію доброчесності - спеціальну декларацію, форма і порядок подання якої визначається урядом. У декларації доброчесності службовець, ймовірно, зазначає відомості про свій майновий стан, витрати, відповідність рівня життя доходам та інші дані, що дозволяють оцінити його доброчесність.

У разі виявлення в ході перевірки ознак недоброчесної поведінки (наприклад, якщо стиль життя посадовця явно не відповідає офіційним доходам чи майну, або виявлено конфлікт інтересів, факти незаконного збагачення чи набуття необґрунтованих активів) - ця інформація стає підставою для реагування. Передбачено обов'язок митного органу звернутися до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (НАЗК, НАБУ тощо) для вжиття ними заходів. Також така інформація обов'язково тягне відкриття дисциплінарного провадження щодо відповідного працівника. Всі матеріали перевірок доброчесності віднесено до інформації з обмеженим доступом у митних органах, аби захистити персональні дані та таємницю слідства.

Слід зазначити, що вже на виконання цієї норми уряд визначив конкретний механізм перевірок. Зокрема, постанова КМУ від 29 квітня 2025 р. № 487 затвердила Порядок проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів, а також Порядок подання декларації доброчесності. Згідно з цією постановою, раз на 3 роки кожен митник проходить планову перевірку, а поза чергою - у разі надходження інформації про можливі факти корупційних правопорушень. Перевірки здійснюють уповноважені підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції (внутрішні антикорупційні підрозділи митниці). Якщо виявлено ознаки недоброчесності, матеріали скеровуються до спеціально уповноважених антикорупційних органів, і ця інформація є обов'язковою підставою для дисциплінарного провадження. Також встановлено, що декларація доброчесності подається щорічно до 1 квітня (за попередній рік) або протягом 10 робочих днів після призначення на посаду. Вказана постанова № 487 набула чинності 1 травня 2025 р., заклавши об'єктивні та чіткі процедури контролю доброчесності митників [4].

5. Психофізіологічне опитування (поліграф). Ще одна новація - можливість використання поліграфа [5]. Митний кодекс доповнено статтею 572-1, яка регулює проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа. Відповідно до цієї статті,

кандидати на посади в митниці, а також чинні посадові особи митних органів можуть за рішенням керівника Держмитслужби добровільно пройти опитування на поліграфі. Порядок проведення таких опитувань і зберігання інформації буде визначено окремо Кабміном.

6. Нове призначення і незалежний аудит керівництва митниці. Закон істотно змінив процедуру відбору та роботи Голови Держмитслужби - керівника центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. Тепер голова Держмитслужби призначається за результатами відкритого конкурсу строком на 5 років (з можливістю повторного призначення лише на один наступний термін). Така процедура гарантує прозорий вибір керівника митниці та мінімізує ризик політичного втручання. Власне, впровадження вирішального голосу міжнародних експертів було вимогою МВФ, спрямованою на деполітизацію та очищення митниці [5].

Окрім конкурсного призначення, Закон встановив для керівника митниці і його заступників вимоги доброчесності та професійності. Передбачено, що Голова Держмитслужби після призначення проходить зовнішню незалежну оцінку ефективності діяльності відомства. Такий аудит здійснюється через рік після призначення, а далі кожні три роки за участі міжнародних та іноземних організацій.

7. Повна переатестація персоналу митниці. Закон № 3977-IX відновив і модернізував інститут атестації посадових осіб митних органів. Згідно з прикінцевими положеннями, всі діючі працівники митниці підлягають одноразовій атестації на відповідність новим критеріям професійної компетентності та доброчесності. Проведення цієї всеосяжної переатестації - ключовий елемент «перезавантаження» митниці, покликаний очистити службу від недоброчесних або некомпетентних кадрів. Закон зобов'язав новопризначеного Голову Держмитслужби забезпечити створення атестаційних комісій і організувати таку атестацію за новими правилами [6].

Було схвалено постанову Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1100, якою Уряд реалізував положення цієї норми «Про затвердження Порядку організації та проведення атестації, оцінювання доброчесності та професійної компетентності посадових осіб митних органів...». Цей Порядок атестації митників детально регламентує процедуру: від створення комісій до прийняття рішень. Згідно з новим порядком, атестація охоплює «усіх без винятку посадових осіб митних органів (одноразово)». Вона проходить у кілька етапів: спершу тестування знання законодавства, далі тест загальних здібностей (ймовірно, на логіку, аналітичні здібності тощо), і насамкінець співбесіда, на якій атестаційна комісія оцінює доброчесність та

професійну компетентність кандидата на посаді. За потреби можуть вводитись додаткові етапи (наприклад, практичні завдання) [7]. Постанова № 1100 набула чинності з дня офіційного опублікування у вересні 2025 р., тож практична реалізація атестації розпочнеться наприкінці 2025 р..

Окрім того, паралельно із заходами у митній сфері, в Україні вдосконалюються загальні стандарти етичної поведінки державних службовців. Національне агентство України з питань державної служби (далі - НАДС) видало наказ від 20 серпня 2025 р. № 116-25, яким затвердило зміни до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [8]. Ці Загальні правила були вперше запроваджені у 2016 р. наказом НАДС від 05.08.2016 № 158 та оновлювалися у 2021 р. наказом НАДС від 28.04.2021 № 72-21.

Актуальні зміни 2025 р. враховують сучасні реалії державної служби та суспільні виклики. Нововведення наказу НАДС № 116-25 спрямовані на підвищення рівня доброчесності та культури державної служби.

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування повинні проходити професійне навчання з питань етики і доброчесності у порядку та строки, визначені законодавством (таку норму додано до розд. I правил) [8]. Це означає, що питання етичної поведінки мають стати невід'ємною частиною підготовки і підвищення кваліфікації службовців.

Ще до ухвалення вищезгаданих змін, сама Держмитслужба впровадила власні етичні стандарти. Так, наказом Голови Держмитслужби від 15 грудня 2020 р. № 577 було затверджено Правила етичної поведінки в Державній митній службі України [9]. Цей відомчий кодекс розроблено відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції» 2014 р. № 1700-VII та Закону «Про державну службу» 2015 р. № 889-VIII, а також на виконання Положення про Держмитслужбу і Типового положення про уповноважений підрозділ з питань запобігання корупції [9]. Метою наказу № 577 було встановити єдині вимоги до етичної поведінки посадових осіб і працівників митниці та сформувати сучасну корпоративну культуру в органах митної служби.

Надалі ці Правила актуалізовувалися у 2021 р. шляхом викладення у новій редакції (наказ Держмитслужби від 02.09.2021 р. № 668 замінив наказ № 577 згідно з вимогами НАЗК). Держмитслужба ще до масштабної реформи 2024-2025 рр. заклала основи етичної культури, які нині доповнюються та посилюються на законодавчому рівні.

Наступним етапом у розвитку системи доброчесності в митній службі стало вдосконалення нормативної бази, що регулює етичну поведінку працівників. Якщо у 2020 р. були закладені основні принципи, то вже у 2021 р. вони набули більш структурованої форми у вигляді Кодексу етичної поведінки посадових осіб Держмитслужби.

Кодекс етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України, затверджений наказом «Про затвердження Кодексу етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України та Правил етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України» №668 від 2 вересня 2021 р. (зі змінами, внесеними наказом від 21 березня 2025 р. №269), визначає доброчесність як основний принцип і стандарт поведінки посадових осіб. Його дія поширюється на всіх працівників Держмитслужби, які зобов'язані дотримуватися норм Кодексу як під час виконання службових обов'язків, так і в позаробочий час [10].

Список використаних джерел:

1. Президент підписав закон про обрання нового керівництва митниці за участі міжнародних експертів і повну переатестацію митної служби. *Судово-юридична газета*.

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313288-prezident-podpisal-zakon-ob-izbranii-novogo-rukovodstva-tamozhni-s-uchastiem-mezhdunarodnykh-ekspertov-i-polnoy-pereattestatsii-tamozhennoy-sluzhby#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%20%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%2017%20%D0%B6%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BD%D1%8F,%D0%BD%D0%B0%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8>

2. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів : Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text>

3. Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

4. Перевірка митників на добросовісність: 1 травня набрала чинності
постанова Кабміну | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА.

URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/235968_perevrka-mitnikv-na-dobrochesnst-1-travnya-nabrала-chinnost-postanova-kabmnu#:~:text=1%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B0%20%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0,%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%C2%BB

5. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів: Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text>

6. Президент підписав закон про обрання нового керівництва митниці за участі міжнародних експертів і повну переатестацію митної служби. *Судово-юридична газета.*

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313288-prezident-podpisal-zakon-ob-izbranii-novogo-rukovodstva-tamozhni-s-uchastiem-mezhdunarodnykh-ekspertov-i-polnoy-pereattestatsii-tamozhennoy-sluzhby#:~:text=,підставі%20пропозицій%20Міністерства%20фінансів%20України>

7. Митників перевіряють на добросовісність: Уряд затвердив новий порядок атестації.

URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/239405_zmneno-zagaln-pravila-etichno-povednki-derzhsluzhbovtstv-ta-posadovikh-osb-mstsevogo-samovryaduvannya#:~:text=%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%BF%D0%BD%D1%8F,%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%20%D0%B4%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F

8. Про затвердження Змін до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Наказ від 20.08.2025. № 116-25.

9. Про затвердження Правил етичної поведінки в Державній митній службі України: Наказ від 15.12.2020 № № 577.

10. Про затвердження Кодексу етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України та Правил етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України: Наказ від 02.09.2021 № №269

УДК 343.97:343.353](043.2)

Яковлєва Л.І.,
здобувачка вищої освіти V курсу,
Науковий керівник: Валецька О.В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри історії та теорії права,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв,

АНТИКОРУПЦІЙНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Як відомо, корупція відноситься до однієї із найдавніших проблем у суспільстві, котра так чи інакше приносить негативні наслідки для добробуту людини. Це явище є багатоманітним, і тому воно існує у різних сферах життя, чим значно впливає на економіку, соціологію, психологію, політику, а також на правову культуру громадян.

Сьогодні більшість людей упевняється, що корупція складається із двох елементів, що дозволяє їй існувати скрізь часи. По-перше, це структура мислення, коли людина заздалегідь для себе обирає неправомірну вигоду, адже не бачить іншого шляху для досягнення бажаного результату. По-друге, вона навіть іншим таке бачення способу життя, і таким чином відбувається розповсюдження поганого прикладу вирішення проблеми. Складається враження, що це є вічне замкнуте коло, котре люди по всьому світу не бажають розмикати, на превеликий жаль [1, с. 3-8].

Крім того, існує ідея двох чинників, які призводять до виникнення корупції, а саме суб'єктивні та об'єктивні. Якщо казати про суб'єктивні, то вони формуються під натиском соціальних груп і є ключовими у становленні даного терміну, а вже об'єктивні виникають через діяльність держави, яка повинна намагатись стримувати їх прояви. У свою чергу, це є провідною місією сучасних країн, які

розробляють різноманітні заходи і програми задля зниження рівня корупції та профілактики її виникнення [2, с. 77-78].

Саме цьому питанню присвячені багато досліджень таких видатних вчених як О.В. Скочиляс-Павлів, Н.П. Демчик, Л.Я. Самойленко, О.З. Хотинська-Нор, О.М. Кальчук, Б.В. Коваль, Б.О. Безкоровайний, В.І. Гурковський, В.В. Рогальська, А.В. Матвійчук, Л.Г. Удовика та інші.

Аналізуючи вітчизняне законодавство, можна стверджувати, що актуальними напрямками впливу на зниження ризиків корупції є цілий ряд функцій, які будь-яка держава повинна виконувати. Наприклад, до них відносять забезпечення громадського порядку, реформування законодавства, затвердження бюджету щодо реалізації антикорупційної політики, міжнародне співробітництво, тощо [3, с. 153-154].

До того ж, антикорупційна політика в Україні має низку програм, які спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян щодо проявів корупції. Такий перелік визначає базисні засади функціонування всього антикорупційного механізму в країні, а саме:

- перешкоджання здійсненню підкупу публічних осіб;
- законне притягнення до кримінальної відповідальності;
- відшкодування шкоди, яка виникла внаслідок корумпованого акту;
- висвітлення в ЗМІ фактів корупції та їх прогнозування на майбутнє тощо.

Однією із провідних програм покращення ситуації із корупцією є проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів. Це являє собою комплексну правову роботу, метою якої виступає знаходження шляхів вчинення корупційних діянь та перспективного виявлення корупційних ризиків, що можуть бути знайдені в тому чи іншому правовому акті [4, с. 238].

Іншим не менш важливим типом антикорупційних програм слід зазначити просування даних ідей в академічному середовищі. Цей аспект яскраво проявляється через впровадження спеціалізованих антикорупційних дисциплін у школах та закладах вищої освіти, а також завдяки розробці навчальних положень щодо культури доброчесності та нетерпимості до проявів корупції [5, с. 539].

Далі, доцільним буде звернути увагу на європейські антикорупційні стандарти, адже Україна знаходиться на шляху до інтеграції права ЄС і повинна гармонійно покращувати свої показники на прикладі інших демократичних країн. Наприклад, в Німеччині боротьба із корупцією ведеться через федеральні та земельні органи, спеціальні відділи

котрих демонструють високі міжнародні оцінки результативності, через спеціальні програми відстеження діяльності державних установ задля виявлення корупційних ризиків.

У Румунії завдяки діяльності Національного антикорупційного директорату зросла чисельність громадян, які виражають довіру до антикорупційних заходів, адже за останні роки цей орган досяг вагомих успіхів у своїй роботі, спотворюючи програму доступності і прозорості своєї праці.

Ситуація у Польщі також дає змогу оцінити ефективність впливу антикорупційних програм, адже за останні роки в країні було проведено безліч вдалих розслідувань щодо корумпованих чиновників, яких звинуватили у хабарництві та зловживанні службовим становищем [6, с. 52-53]. Тобто, зазначені приклади становлять корисний досвід для нашої країни та можуть слугувати прикладом для побудови власної ідеї щодо перемоги над корупцією.

Проте, із початком війни в Україні ситуація із антикорупційними програмами дещо погіршилась і потребує постійного покращення для бажаного результату. Відповідно до спостереження антикорупційної організації TI Ukraine (Трансперенсі Інтернешнл Україна), діяльність НАЗК (Національного агентства з питань запобігання корупції) потребує виконання таких рекомендацій як:

- погодити штатну структуру органу відповідно до законодавства;
- розширити чисельність апарату НАЗК і виділити кошти для створення його територіальних органів;
- змінити методику роботи незалежного аудиту НАЗК;
- проводити публічні консультації перед ухваленням нових проєктів;
- провести прозорі конкурси на вакантні посади тощо [7, с. 14].

Отже, можна зробити висновок, що дієвий спосіб боротьби із корупцією являє собою втілення в країні різних заходів і програм, які за своєю суттю відносяться до законодавчих, організаційних, політичних, психологічних, медичних, освітніх, соціальних, економічних заходів, що мають на меті побудову комунікації зі структурами громадянського суспільства та тримають шлях до міжнародної співпраці.

Буде важливим так само врахувати антикорупційні програми країн Європи, які демонструють різні підходи до роботи із антикорупційної сфери та вже досягли відносно високих результатів. Нашій країні обов'язково потрібно звернути увагу на унікальність національних норм, обізнаність населення, відкритість і прозорість державних

органів та забезпечити підтримку громадянського суспільства для гармонізації вітчизняного законодавства щодо зарубіжних практик.

У свою чергу, такі нормативно-правові акти як Закон України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд» повинні неодмінно зменшувати ризик виникнення проявів корупції та надавати можливість кожному громадянину бути захищеним від посягань на його законні права і свободи.

Також можна сказати, що кожен з нас повинен докладати зусиль задля побудови демократичного суспільства у нашій державі та відповідально ставитись до своїх громадянських обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Андрійко О. Ф. О. Ф. Правові засоби протидії корупції. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2007. С. 3–8.

2. Борщевська О. М., Кукшинова О. О. Превентивні заходи запобігання та боротьби із корупцією. *Правова держава*. Одеса, 2025. С. 77–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2025_57_8 (дата звернення: 24.09.2025).

3. Вакулук В. Напрями впливу антикорупційної політики на логістичне забезпечення державної безпеки та громадського порядку. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Одеса, 2021. С. 153–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/puau_2021_24_28 (дата звернення: 24.09.2025).

4. Луговий І., Ярошенко Ю. В. Поняття та види антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів. Одеса, 2023. С. 238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2023_1_43 (дата звернення: 24.09.2025).

5. Хохлова І. Впровадження антикорупційних дисциплін як чинник розбудови доброчесного середовища. Ужгород, 2025. С. 539. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2025_1_91 (дата звернення: 24.09.2025).

6. Комаров М. Порівняльний аналіз антикорупційного законодавства України та країн ЄС: імплементація та адаптація кращих практик. Київ, 2024. С. 52–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/msj_2024_4_9 (дата звернення: 24.09.2025).

7. Виноградова Н. Посилення інституційної спроможності системи антикорупційних органів в умовах війни (на прикладі діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції). Дніпро, 2024. С. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2024_1_4 (дата звернення: 24.09.2025).

ДЛЯ НОТАТОК

Друкується у авторській редакції
Друк С. Волинець. Фальцювальні-палітурні роботи О. Мішалкіна

Підп. до друку 23.10.2025.
Формат 60х84_{1/16}. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 11,6. Обл.-вид. арк. 11,3.
Тираж 15 прим. Зам. 7116.

Видавець та виготівник:
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81,
e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2020.